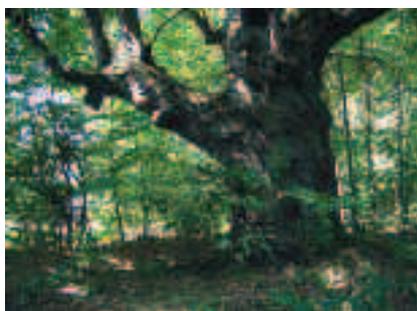

Najgrubsze drzewa Lasów Państwowych

**Władysław Kusiak, Andrzej Węgiel,
Krzysztof Borkowski, Władysław Danielewicz**

Najgrubsze drzewa Lasów Państwowych

**CENTRUM INFORMACYJNE
LASÓW PAŃSTWOWYCH**

Wydano na zlecenie Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych
Warszawa 2008

© Centrum Informacyjne Lasów Państwowych

ul. Bitwy Warszawskiej 1920 r. nr 3
02-362 Warszawa
tel.: 022 822 49 31, fax: 022 823 96 79
e-mail: cilp@cilp.lasy.gov.pl
www.lp.gov.pl

Recenzenci

prof. dr hab. dr h.c. Andrzej Grzywacz
dr inż. Wojciech Gil

Redakcja

Małgorzata Haze

Fotografie

Krzysztof Borkowski (K.B.), Witold Ciechanowicz (W.C.), Jacek Czepnik (J.C.),
Henryk Kamiński (H.K.), Władysław Kusiak (W.K.), Anna Niemiec (A.N.),
Jacek Piskorski (J.P.), Andrzej Węgiel (A.W.), Artur Zator (A.Z.)

Opracowanie graficzne map

Andrzej Węgiel

Projekt graficzny

Andrzej Leśkiewicz

Korekta

Elżbieta Kijewska

Zdjęcie na 1. str. okładki: dąb szypułkowy o obwodzie 730 cm (2007) z Nadleśnictwa Piaski,
leśnictwa Ostrowieczno; obok dębu leśniczy Ryszard Stachowiak (K.B.)

Zdjęcie na 4. str. okładki: najgrubsza w Polsce sosna wejmutka o obwodzie 521 cm,
rosnąca na terenie parku w pobliżu miejscowości Pokój, w woj. opolskim (A.W.)

ISBN 978-83-89744-76-0

Przygotowanie do druku

ANTER s.c.
ul. Tamka 4, lok. 12, 00-349 Warszawa

Druk i oprawa

.....

Składamy serdeczne podziękowania wszystkim pracownikom nadleśnictw, którzy pomogli przy zbieraniu informacji o najgrubszych drzewach, a w szczególności następującym osobom:

***Ludwikowi Barczowi, Stanisławowi Borkowskiemu,
Witoldowi Ciechanowiczowi, Jackowi Czepnikowi,
Cezaremu Dopierale, Waldemarowi Gałamanowi,
Leonowi Kałużnemu, Henrykowi Kamińskiemu,
Józefowi Kulawinkowi, Stanisławowi Miłkowskiemu,
Stanisławowi Nagrabeckiemu, Annie Niemiec,
Jackowi Piskorskiemu, Leszkowi Pochowskiemu,
Marcinowi Południewskiemu, Sławomirowi Stoińskiemu,
Aleksandrowi Świgińskiemu, Arturowi Zatorowi.***

Autorzy

Spis treści

Przedmowa	9
I. Geneza i przebieg konkursu na najgrubsze drzewo Lasów Państwowych	11
II. Ochrona okazałych drzew – dawniej i dziś	17
III. Najgrubsze drzewa na świecie i w Polsce	25
IV. Metody pomiaru drzew	35
V. Opisy najgrubszych drzew	45
Dąb szypułkowy	48
Lipa szerokolistna	50
Wierzba biała	52
Wiąz polny	54
Buk pospolity	56
Dąb bezszypułkowy	58
Wiąz szypułkowy	60
Klon jawor	62
Topola biała	64
Jesion wyniosły	66
Sosna zwyczajna	68
Klon pospolity	70
Żywnotnik olbrzymi	72
Sosna wejmutka	74
Jodła pospolita	76
Robinia akacja	78
Modrzew europejski	80
Olsza czarna	82
Daglezja zielona	84

Topola osika	86
Wierzba krucha	88
Kasztanowiec pospolity	90
Świerk pospolity	92
Grab zwyczajny	94
Grusza pospolita	96
Czereśnia ptasia	98
Jabłoń domowa	100
Klon polny	102
Brzoza brodawkowata	104
Olsza szara	106
Głóg jednoszyjkowy	108
Jarząb brekinia	110
Cis pospolity	112
Czeremcha zwyczajna	114
Jałowiec pospolity	116
Indeks nadleśnictw	118

Przedmowa

Drzewo jest atrybutem i owocem pracy leśnika. Gospodarki leśnej nie należy jednak kojarzyć jedynie z pozyskaniem drewna. Obejmuje ona hodowlę, pielęgnację i użytkowanie lasu. W kręgu jej zainteresowań znajduje się także ochrona cennych drzew i drzewostanów. Świadczy o tym fakt, że wiele z najgrubszych polskich drzew rośnie właśnie na terenie Lasów Państwowych.

Naszą ciekawość wzbudza poznanie wymiarów drzewnych gigantów. Dzięki podjętej w 2001 r. akcji ich poszukiwania i mierzenia otrzymano bogatą wyjścio-

Najgrubsza w Polsce lipa szerokolistna we wsi Jaglice, w woj. zachodniopomorskim (W.K.)

wą bazę danych. Niektóre obwody drzew, mierzone na wysokości 1,3 m (w tzw. pierśnicy), były zaskakujące, któż bowiem wyobraża sobie, że pień buka może mieć ponad 7 m, sosny i wiązów – ponad 6 m, modrzewia – blisko 5 m, a grabu – może przekraczać 4 m!

Dzięki poparciu Centrum Informacyjnego Lasów Państwowych w Warszawie w latach 2006 i 2007 dokonano weryfikacji otrzymanych wcześniej danych. W ciągu tych kilku lat wiele z ówczesnych najgrubszych drzew zniknęło już z leśnego krajobrazu. Usechł piękny dąb bezszypułkowy z Nadleśnictwa Dobrzyń, którego obwód osiągnął 647 cm. Nie rośnie już 7-metrowy buk w Nadleśnictwie Różańsko o pięknym walcowatym pniu. Wiatr wyrócił najgrubszy świerk z Nadleśnictwa Szczytno o obwodzie 400 cm. Na skutek podpaień dużego uszczerbku na zdrowiu doznał najgrubszy w Polsce dąb szypułkowy „Napoleon”, rosnący niedaleko Zielonej Góry.

Podczas weryfikacji obwodów zmianie uległy dane dotyczące wymiarów niektórych drzew, ponieważ zastosowano inne metody pomiaru. Według przyjętych na potrzeby niniejszej publikacji reguł mierzono obwód pnia w części odziomkowej (do wysokości 1,3 m) w miejscu najwęższym, a więc niekoniecznie na wysokości piersi. Niektóre z drzew były wcześniej błędnie oznaczone lub zostały zakwalifikowane jako wielopędowe.

Zaprezentowany w niniejszej książce zestaw danych dotyczy najważniejszych gatunków polskich drzew. Prezentuje największe rozmiary, jakie te drzewa osiągnęły. Jesteśmy przekonani, że gdzieś w leśnych zakątkach znajdują się jeszcze grubsze drzewa. Warto te informacje upowszechnić, by tym samym wzrosła wiedza o najgrubszych drzewach. Wydaje się, że poznanie biologii drzew zaowocuje w przyszłości większą wrażliwością na ich ochronę i potrzebę zachowania dla następnych pokoleń.

I.

Geneza i przebieg konkursu na najgrubsze drzewo Lasów Państwowych

U progu nowego stulecia, w 2001 r., redakcja „Przeglądu Leśniczego” zorganizowała konkurs „Na najgrubsze drzewo Lasów Państwowych u progu XXI wieku”, którego celem było znalezienie najgrubszych drzew rosnących na terenie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. Bodźcem historycznym tego przedsięwzięcia były organizowane w przeszłości podobne akcje. Już na początku XX w. zbierano informacje o pomnikowych i zabytkowych drzewach w Polsce. Przełom XX i XXI w. zainspirował dodatkowo do podjęcia pracy mającej na celu dokonanie swego rodzaju inwentaryzacji najgrubszych drzew rosnących na terenie Lasów Państwowych. Nie była to zupełnie nowa idea. W kręgach przyrodników i leśników znana jest wydana w 1992 r. książka dr. Cezarego Pacyniaka pt. *Najstarsze drzewa w Polsce*. Ponieważ autor ten skupił się na wieku drzew, pozostała możliwość stworzenia katalogu drzew najgrubszych. Przemawiała za tym także większa łatwość pomiaru grubości niż określania wieku drzew.

Po opracowaniu warunków i regulaminu konkursu patronat nad przedsięwzięciem objął ówczesny dyrektor generalny Lasów Państwowych Konrad Tomaszewski. W skład Honorowej Kapituły Konkursowej weszli m.in. naczelnicy Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych: Marian Czuba – naczelnik Wydziału Nadzoru Urządzeniowego, Wojciech Fonder – naczelnik Wydziału Gospodarki Leśnej, Jerzy Kapral – naczelnik Wydziału Wdrożeń i Rozwoju oraz Ryszard Kapuściński – naczelnik Wydziału Ochrony Lasu.

Celem konkursu było wybranie drzew o największym obwodzie pierśnicowym. Drzewa podzielono na 22 kategorii, zależnie od gatunków:

- 1) brzozy: brodawkowata i omszona,
- 2) buk zwyczajny,
- 3) cis pospolity,
- 4) czeremcha zwyczajna,
- 5) dagleżja zielona,
- 6) dąb bezszypułkowy,
- 7) dąb szypułkowy,
- 8) grab zwyczajny,
- 9) jałowiec pospolity,
- 10) jarząb brekinia,

11) jesion wyniosły,	18) świerk pospolity,
12) jodła pospolita,	19) topola osika,
13) klony: jawor, polny, pospolity,	20) wiązy (wszystkie gatunki),
14) lipy: drobnolistna, szerokolistna,	21) wierzby (wszystkie gatunki),
15) modrzewie (wszystkie gatunki),	22) inne (w tym gatunki obcego pochodzenia).
16) olsze: czarna, szara,	
17) sosna zwyczajna,	

Na konkurs zgłoszono łącznie 6034 drzewa, w tym:

• 2234 dęby,	• 138 jesionów,
• 689 sosen,	• 108 grabów,
• 501 buków,	• 79 olszy,
• 411 modrzewi,	• 68 brzoź,
• 246 świerków,	• 51 brekinii,
• 239 lip,	• 38 wierzb,
• 217 daglezi,	• 33 osiki,
• 162 klony,	• 31 cisów,
• 159 jodeł pospolitych,	• 26 jałowców,
• 156 wiązów,	• 27 czeremch.

Wśród 431 drzew pozostałych gatunków do najgrubszych należały topole, sosny wejmutki, żywotniki, platany, kasztanowce, dęby czerwone, robinie, czereśnie, grusze, jabłonie i orzechy. Jako ciekawostkę można podać, że zgłoszono także... bluszcz o obwodzie 50 cm.

Najwięcej drzew, bo aż 888, zgłoszono z terenu RDLP Białystok. Z RDLP Wrocław – 655, Olsztyn – 551, Szczecinek – 504, Katowice – 482, Toruń – 451, Szczecin – 418, Poznań – 358, Łódź – 336, Gdańsk – 311, Piła – 285, Radom – 243, Zielona Góra – 194, Kraków – 120, Krosno – 114, Warszawa – 86, Lublin – 38.

20 marca 2002 r. w siedzibie Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych odbyło się podsumowanie konkursu i ogłoszenie wyników. Za najgrubsze drzewa w poszczególnych kategoriach uznano:

1. Brzozę brodawkowatą o obwodzie 290 cm, rosnącą na terenie RDLP Olsztyn, w Nadleśnictwie Górowo Iławeckie, leśnictwie Mała Wola, wydzielaniu 193n, zgłoszoną przez p. Ryszarda Kołodziejskiego oraz p. Władysława Mańkę.
2. Buk zwyczajny o obwodzie 750 cm, rosnący na terenie RDLP Szczecin, w Nadleśnictwie Nowogard, leśnictwie Olszyca, wydzielaniu 161Ay, zgłoszony przez p. Antoniego Bartosika.

3. Cis pospolity o obwodzie 212 cm, rosnący na terenie RDLP Katowice, w Nadleśnictwie Świerklaniec, leśnictwie Jędrysek, wydzieleniu 127c, zgłoszony przez p. Marka Kaziaka.
4. Czeremchę zwyczajną o obwodzie 163 cm, rosnącą na terenie RDLP Poznań, w Nadleśnictwie Oborniki, leśnictwie Daniele, wydzieleniu 1034r, zgłoszoną przez pp. Mieczysława Napartego, Wojciecha Gellerta, Kwiryna Napartego i Waldemara Gałamana.
5. Daglezję zieloną o obwodzie 390 cm, rosnącą na terenie RDLP Poznań, w Nadleśnictwie Łopuchówko, leśnictwie Wojnowo, wydzieleniu 164i, zgłoszoną przez pp. Zbigniewa Szelągę i Jędrzeja Kasprzaka.
6. Dąb bezszypułkowy o obwodzie 647 cm, rosnący na terenie RDLP Szczecin, w Nadleśnictwie Dobrzany, leśnictwie Kielno, wydzieleniu 450g, zgłoszony przez p. Aleksandrę Gzyl.
7. Dąb szypułkowy „Napoleon” o obwodzie 1043 cm, rosnący na terenie RDLP Zielona Góra, w Nadleśnictwie Przytok, leśnictwie Zabór, wydzieleniu 4a, zgłoszony przez p. Annę Niemiec.
8. Grab zwyczajny o obwodzie 412 cm, rosnący na terenie RDLP Katowice, w Nadleśnictwie Rudy Raciborskie, leśnictwie Jankowice, wydzieleniu 232i, zgłoszony przez p. Marka Kaziaka.
9. Jałowiec pospolity o obwodzie 121 cm, rosnący na terenie RDLP Szczecin, Nadleśnictwie Bierzwnik, leśnictwie Sarnopol, wydzieleniu 47d, zgłoszony przez pp. Krystynę i Marcina Południewskich.
10. Jarzab brekinię o obwodzie 224 cm, rosnący na terenie RDLP Toruń, w Nadleśnictwie Jamy, leśnictwie Dusocin, wydzieleniu 107a, zgłoszony przez p. Andrzeja Tarnawskiego.
11. Jesion wyniosły o obwodzie 625 cm, rosnący na terenie RDLP Olsztyn, w Nadleśnictwie Iława, leśnictwie Rydzewo, wydzieleniu 209g, zgłoszony przez p. Krzysztofa Kulpę.
12. Jodłę pospolitą o obwodzie 415 cm, rosnącą na terenie RDLP Radom, w Nadleśnictwie Suchedniów, leśnictwie Odrowążek, wydzieleniu 75c, zgłoszoną przez p. Zdzisława Jankowskiego.
13. Jawor o obwodzie 620 cm, rosnący na terenie RDLP Radom, w Nadleśnictwie Suchedniów, leśnictwie Świnia Góra, wydzieleniu 95h, zgłoszony przez p. Zdzisława Jankowskiego.
14. Lipę szerokolistną o obwodzie 815 cm, rosnącą na terenie RDLP Piła, w Nadleśnictwie Człopa, leśnictwie Zielony Stok, wydzieleniu 131n, zgłoszoną przez p. Krzysztofa Turowskiego.
15. Modrzew europejski o obwodzie 470 cm, rosnący na terenie RDLP Gdańsk, w Nadleśnictwie Gdańsk, leśnictwie Zbychowo, wydzieleniu 45e, zgłoszony przez p. Eugeniusza Marcyniuka.

16. Olszę czarną o obwodzie 480 cm, rosnącą na terenie RDLP Szczecinek, w Nadleśnictwie Świerczyna, leśnictwie Wąsosz, wydzieleniu 73d, zgłoszoną przez pp. Stefana Rydera i Grzegorza Gąsiora.
17. Sosnę zwyczajną o obwodzie 625 cm, rosnącą na terenie RDLP Zielona Góra, w Nadleśnictwie Sulechów, leśnictwie Klemsko, wydzieleniu 106d, zgłoszoną przez pp. Stanisława Borkowskiego i Dariusza Semkę.
18. Świerk pospolity o obwodzie 400 cm, rosnący na terenie RDLP Olsztyn, w Nadleśnictwie Szczytno, leśnictwie Gizewo, wydzieleniu 29i, zgłoszony przez p. Jerzego Gałąkę.
19. Osikę o obwodzie 455 cm, rosnącą na terenie RDLP Kraków, w Nadleśnictwie Brzesko, leśnictwie Okocim, wydzieleniu 48b, zgłoszoną przez p. Zdzisława Kamińskiego.
20. Wiąz szypułkowy o obwodzie 610 cm, rosnący na terenie RDLP Zielona Góra, w Nadleśnictwie Nowa Sól, leśnictwie Odra, wydzieleniu 143g, zgłoszony przez p. Józefa Prałata.
21. Wierzbę białą o obwodzie 785 cm, rosnącą na terenie RDLP Zielona Góra, w Nadleśnictwie Sulechów, leśnictwie Mazów, wydzieleniu 55o, zgłoszoną przez p. Stanisława Borkowskiego i Dariusza Semkę.
22. W kategorii „Inne” najgrubsza okazała się topola o obwodzie 890 cm, rosnąca na terenie RDLP Wrocław, w Nadleśnictwie Oława, leśnictwie Siechnice, wydzieleniu 271a, zgłoszona przez p. Waldemara Grzeszczuka.

Ponadto Kapituła z uwagi na imponujący pokrój i olbrzymie rozmiary wyróżniła:

- jesion wyniosły o obwodzie 603 cm, rosnący na terenie Nadleśnictwa Wetlina (RDLP Krosno), zgłoszony przez p. Eugeniusza Balwierczaka,
- buk zwyczajny o obwodzie 700 cm, rosnący na terenie Nadleśnictwa Różańsko (RDLP Szczecin), zgłoszony przez nadleśnictwo,
- wierzbę o obwodzie 706 cm, rosnącą na terenie Nadleśnictwa Konstantynowo (RDLP Poznań) zgłoszoną przez p. Stanisława Rembowskiego,
- olszę czarną o obwodzie 435 cm i czterema odgałęzieniami na wysokości 1,7 m o łącznym obwodzie 668 cm, rosnącą na terenie Nadleśnictwa Międzychód (RDLP Szczecin), zgłoszoną przez p. Magdalenę Romanowską.

W kategorii „Nadleśnictwa najbardziej zasobnego w grube drzewa” za zwycięzcę uznano Nadleśnictwo Świerczyna (RDLP Szczecinek), na terenie którego rosło najwięcej najgrubszych drzew (liczono drzewa sklasyfikowane w pierwszej dziesiątce, we wszystkich 22 kategoriach).

Osobom, które zgłosiły najgrubsze drzewa, nagrody wręczył ówczesny dyrektor generalny Lasów Państwowych Janusz Dawidziuk. Sponsorem konkursu była firma Husqvarna.

Uroczyste zakończenie konkursu na najgrubsze drzewo Lasów Państwowych w Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych w Warszawie (20.03.2002 r.)

Oceniając poszczególne wymiary drzew, członkowie Kapituły byli pod wrażeniem ich rozmiarów i różnorodnych kształtów. Z tego względu pojawiały się trudności w określeniu obiektywnego kryterium oceny grubych drzew, bowiem obwód mierzony na wysokości pierśnicy, choć wydawał się najlepszym miernikiem, to jednak niekiedy wcale nie musiał odzwierciedlać potęgi i urody danego drzewa. Niekiedy też różnica pomiędzy pierwszym a drugim drzewem była minimalna, np. wiąz z Nadleśnictwa Nowa Sól miał obwód wynoszący 610 cm, a wiąz z Nadleśnictwa Włoszczowa – 609 cm.

Konkurs dowiódł, że leśnicy są zainteresowani nie tylko użytkowaniem lasu, lecz także ochroną przyrody. Powstały podczas konkursu ranking najgrubszych drzew poszczególnych gatunków pozwala na lepszą orientację w wymiarach osiągniętych przez poszczególne gatunki, a także na rozpoznanie ich zasięgu geograficznego. Okazało się, że tam, gdzie 100 lat temu krzewiono idee pomnikowej ochrony drzew, a więc na terenach byłego zaboru pruskiego oraz w południowej części Polski, z racji położenia w miejscach niedostępnych – zachowało się dużo grubych drzew. Natomiast na terenie dawnego zaboru rosyjskiego (tzw. Kongresówki), drzew takich brakuje, bo je po prostu wycinano.

Dzięki konkursowi nasiona z najgrubszych drzew trafiły do Leśnego Banku Genów. Najcenniejszą korzyścią wynikającą z podjętej inicjatywy było rozbudzenie zainteresowania grubymi i sędziwymi drzewami nie tylko wśród leśników. Przedstawione wyniki są świadectwem, że gospodarka leśna obejmuje zarówno ochronę lasu, jak i pozyskanie drewna, i te cele wcale nie muszą się wzajemnie wykluczać.

Wyniki konkursu zostały opublikowane w „Przeglądzie Leśniczym” (nry 3 i 4 z 2002 r.)

II.

Ochrona okazałych drzew – dawniej i dziś

Drzewa od zawsze wzbudzały zainteresowanie człowieka, nie tylko ze względu na wszechstronne możliwości ich gospodarczego wykorzystania, lecz także dzięki swoistym cechom kształtu, wielkości, olbrzymiej zmienności i specyficznej historii życia oraz rozmaitym związkom z innymi organizmami żywymi. Ocenia się, że na świecie występuje przynajmniej 30 tys. gatunków drzew.

Znany polski ekolog prof. Janusz Bogdan Faliński pisał: *Cokolwiek byśmy powiedzieli, i tak drzewo góruje nad człowiekiem: szybkością wzrostu, rozmiarami i wiekiem. Najstarsze drzewa są najstarszymi żyjącymi istotami na Ziemi. Drzewa są też najbardziej gościnnymi istotami. Na powierzchni drzewa i we wszystkich zakamarkach i wnętrzu jego rozbudowanego ciała żyje niezwykle wysoka liczba innych gatunków, powiązanych z drzewem różnymi zależnościami. O ile liczbę gatunków z poszczególnych grup roślin, grzybów i zwierząt stowarzyszonych z drzewem potrafimy już dziś podać ze znacznym przybliżeniem, o tyle nasze wyobrażenia o liczbie ich osobników, funkcjach, następstwach w czasie i wewnętrznych powiązaniach dalekie są od rzeczywistości. Jest więc zrozumiałe, że u jednych drzewo budzi podziw, u innych pokorę, inni wreszcie popadają w mistycyzm wobec tego dzieła natury¹.*

Zachwyty nad drzewami, a w wielu wypadkach ich kult, został udokumentowany w postaci zdobień naczyń neolitycznej kultury pucharów lejkowatych sprzed prawie pięciu tysięcy lat. Monumentalne drzewa były stałym motywem kultur wielu ludów, między innymi starożytnej Fenicji, Egei, Mezopotamii, Indii, Chin i krajów skandynawskich. Magiczno-kultowe praktyki związane z drzewami znane były również u Słowian. Zdaniem Stanisława Szwarca-Bronikowskiego *choć troskę o ratowanie starych drzew – jako żywych świadków minionych wieków – łączymy dzisiaj głównie z problemem ochrony środowiska, to przecież i w tradycjach ludowej obrzędowości przetrwały jakieś gasnące echa opiekuńczego do nich szacunku².*

¹ J.B. Faliński, 1999. *Do drzew trzeba dorosnąć*. Wiadomości Ekologiczne 45, 3: 257–263.

² S. Szwarz-Bronikowski, 2000. *Świadkowie naszych dziejów*. Prószyński i S-ka, Warszawa.

Tradycje ochrony niektórych drzew są związane przede wszystkim z wierzeniami i obyczajami naszych przodków. Na przykład potęga i długowieczność dębów budziły podziw i respekt oraz wyzwały najdziwniejsze wyobrażenia i praktyki magiczne. Jeden z najsłynniejszych dębów o nazwie Baublis, który rósł w Bordziach na Żmudzi jeszcze na początku XIX w., był jednym z pogańskich drzew świętych, otaczanych szczególnym szacunkiem i wiarą w moc uzdrowicielską. Trudno uwierzyć, że jeszcze w latach 50. XVIII w. w jakimś lesie pod Zakopanem rósł olbrzymi świerk, nazywany powszechnie „świętym smrekiem”, któremu oczadzeni dawnymi wierzeniami ludzie składali ofiary, do którego modlili się kornie, chodząc na klęczkach dookoła pnia³. Szacunek, jakim obdarzano niegdyś drzewa niezwykle, był przez wieki najważniejszym motywem ich ochrony. Dopiero z czasem dochodziły do tego uregulowania prawne dotyczące zakazu wycinania drzew należących do gatunków o najbardziej wartościowym drewnie.

Uratowanie przed wycięciem wielu drzew o oryginalnych sylwetkach było możliwe między innymi dlatego, że rosły one często w tajemniczych miejscach, trudno dostępnych albo na skrajach intensywnie użytkowanych lasów, przy drogach czy w strefach granic własności ziemskiej. Strefy graniczne miały pod tym względem szczególne znaczenie, ze względu na utrwalony w świadomości mieszkańców wsi polskiej podział na przestrzeń swoją i obcą⁴. Drzewom w takich miejscach nadawano nierzadko lokalne nazwy i umieszczano przy nich kapliczki bądź na pniach zawieszano święte obrazy lub rzeźby. Zachowaniu okazałych drzew na terenach leśnych zawsze sprzyjały niekonwencjonalne sposoby gospodarowania drzewostanem, takie jak unikanie zrębów zupełnych w miejscach wyjątkowo urokliwych, którymi zachwycali się wrażliwi na piękno właściciele lasów, albo na terenach przeznaczonych do specjalnych celów, między innymi do odbywania tradycyjnych łowów zwierzyny. Niekiedy tereny takie świadomie urządzało pod kątem nadania im charakteru puszczańskiego. Jest też wiele dowodów na to, że dawne, nieuregulowane uniwersalnymi i schematycznymi zasadami użytkowanie lasu nastawione było głównie na pozyskanie drzew o pniach najlepszej jakości, natomiast nie interesowano się specjalnie nieprzydatnymi drzewami obciążonymi wadami technicznymi. Dzięki temu przed ścięciem uchroniło się sporo drzew o niskich i krępych pniach i nisko ugałęzionych, z grubymi i fantazyjnie powyginanymi konarami.

Jedną z najstarszych form ochrony przyrody są pomniki przyrody. Twórcą tego pojęcia jest Aleksander von Humboldt (1769–1859), niemiecki przyrodnik, podróżnik i geograf, który podczas wyprawy do Wenezueli tak nazywał imponujące, wyróżniające się wymiarami drzewa.

³ M. Ziółkowska, 1988. *Gawędy o drzewach*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa.

⁴ A. Paluch, 1984. *Świat roślin w tradycyjnych praktykach leczniczych wsi polskiej*. Acta Universitatis Wratislaviensis 752, Wrocław.

W okresie zaborów ochrona drzew pomnikowych na ziemiach polskich była postulowana głównie przez pojedynczych entuzjastów, przeważnie przyrodników. Jedynie w zaborze pruskim stosunkowo wcześniej akcja tego typu miała charakter zorganizowany. Zachowanie licznych „pomników natury”, otaczanych przez wielki opieką i czcią, zostało potwierdzone urzędowo w niemieckich inwentarzach „Naturdenkmäler”. Inicjatorem ochrony okazałych drzew na tych ziemiach był prof. Hugo Conwentz, znany botanik i zasłużony działacz na rzecz ochrony przyrody, autor wydanych w 1900 r. „Pamiętników drzew Prus Królewskich”. W ślad za tym dziełem ukazał się w 1904 r. „Pamiętnik drzew i lasów Księstwa Poznańskiego” Fritza Pfuha, nauczyciela gimnazjum Marii Magdaleny w Poznaniu, a następnie w 1906 r. „Pamiętnik lasów śląskich” Theodore Schubego. Gromadzenie materiałów do inwentarza zabytków przyrody w Polsce metodą ankietową rozpoczęło w 1907 r. Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika we Lwowie, które z inicjatywy prof. Mariana Raciborskiego wydało pierwszy „Kwestionariusz w sprawie zabytków przyrodniczych w kraju”. Podobną akcją od 1908 r. prowadziło w Warszawie Polskie Towarzystwo Krajoznawcze. W 1911 r. Towarzystwo Leśne we Lwowie rozesłało własny kwestionariusz w sprawie osobliwych i zabytkowych drzew leśnych. Załącznikiem inwentarza zabytkowych drzew w całej Polsce była publikacja prof. Mariana Raciborskiego z 1910 r. pt. „Ochrony godne drzewa i zbiorowiska roślin”. Wiele ze zgromadzonych wówczas informacji ogłaszano ponadto na łamach „Sylwana”, a po zakończeniu wojny w „Ochronie przyrody” (od 1920 r.) i w „Roczniku Dendrologicznym” (od 1926 r.).

Wkrótce po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, zanim powstało właściwe prawo ochrony przyrody, posługiwano się zastępczo dekretem Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami kultury z 31 października 1918 r. oraz rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 15 września 1919 r. o ochronie niektórych zabytków przyrody.

W 1920 r. Państwowa Rada Ochrony Przyrody opracowała i rozesłała pierwszą część ankiet dotyczących zabytków przyrody w Polsce. Drugą część upowszechniono w 1933 r. Niezależnie od tego swój własny kwestionariusz wydało Towarzystwo Przyrodnicze im. Stanisława Staszica w Łodzi. W 1931 r. rozpowszechniono podobną ankietę z inicjatywy Zakładu Doświadczalnego Lasów Państwowych (późniejszego Instytutu Badawczego Leśnictwa). Pierwszą publikacją podsumowującą nadesłane informacje był „Inwentarz zabytkowych dębów w Polsce” prof. Andrzeja Środonia, zamieszczony w 14. tomie czasopisma „Ochrona Przyrody” z 1934 r. W latach następnych ukazywały się analogiczne prace dotyczące innych gatunków drzew lub aktualizacji wcześniejszych danych.

Możliwość prawnego uznawania drzew pomnikowych dało rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami, pozwalają-

ce konserwatorom okręgowym na ochronę także niektórych zabytków przyrody, takich jak aleje cmentarne i przydrożne, okazałe lub sędziwe drzewa itp. Ogółem inwentarz Państwowej Rady Ochrony Przyrody obejmował wtedy 4500 zabytkowych alei, drzew i ich grup, parków podworskich, głazów, skał i wodospadów.

Ustawa o ochronie przyrody została uchwalona przez sejm w 1934 r., jednak nie doczekała się rozporządzeń wykonawczych. Ustawa z 7 kwietnia 1949 r. przewidywała uznanie pomnika przyrody za jedną z trzech form ochrony przyrody, obok gatunków roślin i zwierząt oraz rezerwatów i parków narodowych.

Obecnie sprawy ochrony okazałych drzew reguluje artykuł 40. ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, który stanowi:

1. *Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie.*

2. *Na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samodzielnego, całkowitego rozpadu.*

3. *Minister właściwy do spraw środowiska może określić, w drodze rozporządzenia, kryteria uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody, kierując się potrzebą ochrony drzew i krzewów ze względu na ich wielkość, pokrój i znaczenie historyczne, a odnośnie do tworów przyrody nieożywionej – ze względu na ich znaczenie naukowe, estetyczne i krajobrazowe.*

W artykule 44. cytowanej ustawy jest mowa o tym, że ustanowienie pomnika przyrody (podobnie jak stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego) następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy, jeżeli wojewoda nie ustanowił tej formy ochrony przyrody. Rozporządzenie to lub uchwała rady gminy określa nazwę danego obiektu lub obszaru, jego położenie, sprawującego nadzór, szczególne cele ochrony, w razie potrzeby ustalenia dotyczące jego czynnej ochrony oraz zakazy właściwe dla tego obiektu, obszaru lub jego części wybrane spośród zakazów wymienionych w artykule 45. Ustęp 1. tego artykułu ma następującą treść:

W stosunku do pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru;
- 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztemowym lub przeciwpo-

wodziowym albo budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;

3) uszkodzania i zanieczyszczenia gleby;

4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej wodnej lub rybackiej;

5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;

6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;

7) zmiany sposobu użytkowania ziemi;

8) wydobywania dla celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;

9) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;

10) zbioru, niszczenia, uszkodzania roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych;

11) umieszczania tablic reklamowych.

Przy kwalifikacji drzew postulowanych do objęcia ochroną w formie pomnika przyrody stosuje się zwykle kryterium minimalnej grubości pnia, mierzonej na wysokości 1,3 m. Wartości te odnoszone są do grup gatunków o zbliżonej dynamice przyrostu pni, np.:

- dąb szypułkowy, topola czarna i topola biała – średnica 120 cm, obwód 377 cm,
- dąb bezszypułkowy, jodła, lipy, modrzewie, sosna, świerk, buk, wierzba biała, wierzba krucha – średnica 100 cm, obwód 314 cm,
- jawor i jesion – średnica 80 cm, obwód 251 cm,
- klon, osika, wiąza, brzoza brodawkowata – średnica 70 cm, obwód 220 cm,
- brzoza omszona, grab – średnica 60 cm, obwód 188 cm,
- grusza, jarząb, klon polny – średnica 50 cm, obwód 157 cm,
- czeremcha, czereśnia, głogi, jabłoń dzika, leszczyna, szakłak – średnica 30 cm, obwód 94 cm.

Podane tu minimalne wymiary drzew kwalifikujące je do uznania za pomniki przyrody powinny być uważane za wskazówkę, natomiast nie należy traktować ich za kryterium jedyne i decydujące. Niektóre gatunki nie znalazły się w tym zestawieniu, wiele drzew zasługuje bowiem na ochronę ze względu na rzadkie występowanie, osobliwy kształt lub znaczenie historyczne i kulturowe.

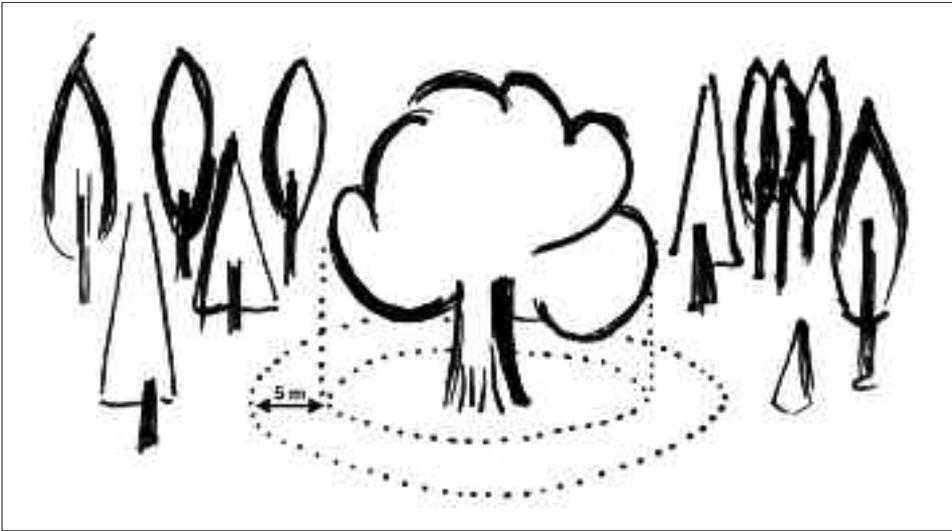
Aby ustanowić drzewo jako pomnik przyrody, w myśl ustawy o ochronie przyrody, należy zgłosić je do wojewódzkiego konserwatora przyrody lub do przewodniczącego rady gminy. W zgłoszeniu trzeba podać: przedmiot ochrony, nazwę projektowanego pomnika, opis pomnika (gatunek, obwód pierśnicy, wysokość, wysokość do pierwszego konaru, stan zdrowotny i zauważone uszkodzenia, wymagane zabiegi ochronne), najbliższą miejscowość, nadleśnictwo, leśnictwo, numer ewidencyjny działki, nazwę właściciela oraz inne informacje o lokalizacji obiektu. Autor wniosku o uznanie pomnika przyrody podaje także swoje personalia i adres. Wniosek powinien zawierać datę wykonania opisu drzewa, datę zgłoszenia oraz podpis wnioskodawcy.

Według danych z 2002 r.⁵ na terenie Polski zarejestrowano 104 998 drzew pomnikowych, z których najliczniejsze są lipy i dęby. Pomnikowych lip drobnolistnych było wówczas 36 112, w tym 3974 pojedyncze drzewa, 4819 rosnących w grupach, a 27 319 – w alejach. Obwód pni wynosił 20–1050 cm, przeciętnie 286,13 cm. Najwięcej takich drzew stwierdzono w województwach mazowieckim, wielkopolskim i lubelskim. Liczba dębów szypułkowych o statusie pomnika przyrody wynosiła 28 194, z czego 9273 stanowiły drzewa pojedyncze, 11 030 rosnące w grupach i 7891 – w alejach. Ich obwód zawierał się w przedziale od 49 do 999 cm, a najliczniej reprezentowane były one w województwach wielkopolskim, kujawsko-pomorskim i mazowieckim.

Obecnie w naszym kraju nie ma określonych zasad postępowania w otoczeniu sędziwych drzew, tak aby zapewnić im najlepsze warunki wzrostu. W Szwecji wokół pomnikowych dębów wyznacza się strefę ochronną obejmującą zasięg korony drzewa i dodatkowo 5 m wokół niej. W wyznaczonej strefie wycina się wszystkie drzewa i krzewy. W ten sposób korona może się swobodnie rozwijać, ograniczone zostaje także konkurowanie systemów korzeniowych innych drzew o zasoby pokarmowe. Dodatkowo, dzięki lepszemu wyeksponowaniu chronionych drzew, podnosi się ich walory widokowe.

W tym miejscu warto zastanowić się, czy obecna ochrona pomnikowa może być jedyną i najlepszą formą zapewniającą przetrwanie do sędziwego wieku przedstawicieli przynajmniej większości gatunków naszych drzew. Nie ma wątpliwości, że w ten sposób stosunkowo najlepiej zabezpiecza się przed możliwym do uniknięcia zniszczeniem drzewa rosnące poza parkami narodowymi i rezerwatami przyrody, zwłaszcza te, które należą do najbardziej znanych gatunków leśnych, takich jak: dęby, lipy, buki, sosny, jesiony itp. Trzeba mieć jednak na względzie, że nawet i te najbardziej osławione, otaczane specjalną troską, sędziwe drzewa pomnikowe narażone są na stosunkowo szybkie wymieranie z racji osiąganego wieku, zbliża-

⁵ P. Zarzyński, 2003. *Liczba pomnikowych dębów i lip w Polsce*. *Rocznik Dendrologiczny* 51: 57–64.

Zasięg korony drzewa i pięciometrowa strefa wokół niej, gdzie usuwa się wyrastające drzewa i krzewy

jącego je do kresu wydolności fizjologicznej. Dlatego coraz bardziej konieczne będzie zwracanie uwagi na problem ochrony drzew, które wprawdzie nie mają jeszcze wymiarów pomnikowych, lecz w przyszłości mogłyby do nich dorosnąć. Ścisła ochrona rezerwatowa ekosystemów leśnych, jakkolwiek dająca największą szansę na ciągłość generacji różnych gatunków drzew, nie rozwiązuje tego zagadnienia wystarczająco. Ponadto na marginesie ochrony pomnikowej pozostają drzewa mniej spektakularnych gatunków, a nawet i bardzo stare, ale niebudzące dużego zainteresowania z powodu niezbyt imponujących wymiarów. Dobrą okazją do rozważań na ten temat jest zainicjowana przez „Przegląd Leśniczy” inwentaryzacja grubych drzew na terenie Lasów Państwowych.

III.

Najgrubsze drzewa na świecie i w Polsce

Ogłoszony w 2001 r. przez „Przegląd Leśniczy” konkurs „Na najgrubsze drzewo Lasów Państwowych u progu XXI wieku” przyniósł obfity plon w postaci kilkuset zgłoszeń, zawierających dane o ponad 6000 drzew rosnących na terenie Lasów Państwowych i wyróżniających się obwodem pnia. Wyniki konkursu oraz opracowane przez redakcję zestawienia gatunkowe dają obraz najbardziej okazałych drzew, jakie można na tym terenie znaleźć. Wiadomo jednak, że drzewa wyróżniające się swymi rozmiarami rosną także w wielu innych miejscach, takich jak parki miejskie i wiejskie, grunty prywatne, tereny przykościelne czy w przydrożnych alejach. Dla pełności tego obrazu warto pokazać, jak leśne olbrzymy mają się do pozostałych drzew rosnących w Polsce, a także poza jej granicami, głównie na kontynencie europejskim.

Najgrubsze drzewo Lasów Państwowych to dąb szypułkowy „Napoleon” z leśnictwa Zabór, Nadleśnictwo Przytok, RDLP Zielona Góra. Jego obwód w pierśnicy – 10,52 m – stawia go na pierwszym miejscu wśród wszystkich polskich drzew, bez względu na przynależność gatunkową. „Napoleon” należy do elitarnej grupy europejskich dębów, których obwody przekraczają 10 m. Niestety, nie jest pewne, jak długo będzie cieszył się zwycięstwem w rankingu, w ostatnich bowiem latach był dwukrotnie podpalany.

Najgrubszy dąb szypułkowy Europy rośnie w Norra Kvill, w południowej Szwecji. Drzewo to jest dobrze znane zarówno w Szwecji, jak i poza jej granicami, przede wszystkim z powodu niespotykanej grubości pnia, którego obwód wynosi 14,75 m, przy wysokości zaledwie 15 m.

Warto dodać, że gdyby nie ograniczać się tylko do kryterium grubości, ale wziąć również pod uwagę wysokość drzew, ich sylwetkę i stan korony, to pierwsze miejsce wśród polskich dębów najprawdopodobniej przypadłoby dębowi „Chrobry” z leśnictwa Leszno Górne koło Szprotawy. Prawie 10 m obwodu, wspaniała cylindryczna kłoda i szeroko rozbudowana nasada korzeni tworzą imponującą całość. „Chrobry” uważany jest przez znawców tematu za jeden z trzech najpiękniejszych

Najgrubsze drzewo Polski – dąb szypułkowy „Napoleon” – obwód 10,52 m, 2006 r. (K.B.)

Najgrubsze drzewo Europy – szwedzki dąb szypułkowy z Norra Kvill – obwód 14,75 m, 2006 r. (K.B.)

dębów na naszym kontynencie. Wyprzedzają go tylko sławny angielski „Majesty” o obwodzie 12,36 m i „Ivenackereiche” z Niemiec o obwodzie 11 m.

Dęby nie są jedynymi europejskimi drzewami, które osiągają pokaźne wymiary. Dorównują im lipy, cisy, oliwki i wierzby, a przewyższają – kasztany jadalne i platany wschodnie. Europejscy czempioni grubości, choć tak imponujący, pozostają jednak daleko w tyle w stosunku do najgrubszego drzewa świata, którym jest cypryśnik *Taxodium mucronatum*, rosnący w Tule, w Meksyku. Jego obwód to ponad 36 m. Do podobnych wymiarów dorastają tylko afrykańskie baobaby.

Na terenach Lasów Państwowych spotyka się pewną liczbę obcych gatunków drzew. Wprowadzano je w przeszłości do uprawy, głównie z myślą o uzyskaniu lepszych wyników ekonomicznych w produkcji drewna. Z omawianych w niniejszej publikacji 36 gatunków drzew pięć z nich to właśnie gatunki introdukowane do polskich lasów (daglezja, kasztanowiec, robinia, sosna wejmutka, żywotnik olbrzymi). Jednym z najbardziej obiecujących okazał się gatunek pochodzący z Ameryki Północnej – daglezja zielona *Pseudotsuga menziesii*. Na wybrzeżu Pacyfiku najpotężniejsze daglezje osiągają wysokość do 100 m i obwody do 15 m. Najgrubszym znanym obecnie okazem daglezji jest „Queets Fir” o obwodzie 15,23 m. Wiek

Dąb szypułkowy „Chrobry” – obwód 9,84 m, 2006 r. (K.B.)

Angielski dąb szypułkowy „Majesty” z Nonigton w hrabstwie Kent – obwód 12,36 m, 2006 r. (K.B.)

Dąb szypułkowy „Ivenackereiche” z Ivenack, Niemcy – obwód 11,35 m, 2003 r. (K.B.)

Najgrubsze drzewo świata – cypryśnik z Tule w Meksyku – obwód 36 m, 2003 r. (K.B.)

drzew tego gatunku sięga tysiąca i więcej lat. Najstarsze powierzchnie uprawne i pojedyncze daglezji, jakie znajdujemy w polskich lasach, teoretycznie nie przekraczają wiekiem 170 lat. Obwody najbardziej okazałych drzew dochodzą do 4,5 m, a ich wysokości zbliżają się do 50 m. Należy podkreślić, że żaden z rodzimych gatunków drzew nie osiąga tak szybko takich wymiarów.

Różnice między wymiarami drzew rosnących na terenie Polski i w innych krajach europejskich mają swoje źródło także w odmienności klimatycznej. Jaskrawym tego przykładem jest cis pospolity. Najgrubszy odnotowany w Lasach Państwowych okaz cisa ma 214 cm obwodu, a najgrubszy polski cis to stare, mocno już uszkodzone drzewo z Henrykowa Lubańskiego o obwodzie ok. 5 m. Tymczasem drzewa tego gatunku o obwodach ok. 10 m spotyka się często we Francji czy Anglii. Wynika to z lepszych warunków klimatycznych dla cisa, panujących w krajach zachodnich. Polska znajduje się już na granicy zasięgu geograficznego tego gatunku.

Najgrubszy polski cis, rosnący w Henrykowie Lu-
bańskim – obwód 5 m, 2000 r. (K.B.)

Cis z La Lande-Patry we Francji – obwód 10,58 m,
2002 r. (K.B.)

Modrzew z Val d'Ultimo, Włochy – obwód 8,15 m, 2004 r. (K.B.)

Zaskakująco większe obwody, w porównaniu z rekordowymi modrzewiami rosnącymi w Polsce, mają modrzewie europejskie, które można obejrzeć w północnych Włoszech, w dolinie Ultimo koło Merano. Najgrubsze z trzech rosnących koło siebie drzew ma 815 cm obwodu, gdy tymczasem rekordzista Lasów Państwowych z leśnictwa Zbychowo (Nadleśnictwo Gdańsk) to „tylko” 485 cm.

Bez odpowiedzi pozostaje pytanie, jak wyglądałyby wyniki konkursu, gdyby nie pazerność kupieckiej i rządowej siekiery, o której pisał Mickiewicz w *Panu Tadeuszu*, rozliczne wojny, okupanci i nieodpowiedzialni politycy. Na mapie ilustrującej rozmieszczenie najgrubszych drzew w Lasach Państwowych można dostrzec zarysy rozbiorowych granic.

Wydaje się, że dla naszych leśnych olbrzymów nastały lepsze czasy. Rosnąca w świadomości społecznej potrzeba ochrony drzew pomnikowych, polityka państwa i działania instytucji odpowiedzialnych za stan polskiej przyrody pozwalają mieć nadzieję, że liczba drzew okazałych będzie w naszym kraju rosła. Stare dęby przybierają przeciętnie w pierśnicy ok. 1,5 cm na rok. Jeśli im zdrowie dopisze, a ludzie nie zaszkodzą, to za 100 lat lista drzew osiągających rekordowe wymiary powinna być znacznie dłuższa. I tego, drzewom i ludziom, życzyć wypada.

Porównanie obwodów 15 gatunków najgrubszych drzew w Lasach Państwowych z ich odpowiednikami w Europie i USA

Lp.	Gatunki drzew	Obwody najgrubszych drzew [cm]	
		Lasy Państwowe (Polska)	Europa, USA
1	Brzoza brodawkowa	295	476 (Szwecja)
2	Buk pospolity	670	930 (Niemcy)
3	Cis pospolity	214	> 1000 (Anglia, Francja)
4	Daglezja zielona	470	1523 (USA)
5	Dąb szypułkowy	1052	1475 (Szwecja)
6	Grab zwyczajny	402	568 (Anglia)
7	Jałowiec pospolity	127	258 (Szwecja)
8	Jesion wyniosły	615	982 (Szwecja)
9	Jodła pospolita	517	935 (Anglia)
10	Klon jawor	621	863 (Anglia)
11	Lipa	817	1245 (Niemcy)
12	Modrzew europejski	492	815 (Włochy)
13	Świerk pospolity	412	480 (Szwecja)
14	Wiąz	675	974 (Niemcy)
15	Wierzba biała	724	1092 (Estonia)

Źródła danych o obwodach drzew w Europie i USA:

Pater J. 2006. *Monumentale bomen in Europa*. Uitgeverij Lannoo nv, Tiel.

Owen J. (red.) 2003. *Champion Trees of Britain & Ireland. The Tree Register*. Whittet Books Ltd.

Frohlich H.J. 2005. *Alte lebenswerte Bäume in Deutschland*. Buchholz (Cornelia Ahlering Verl.).

Österman P. 2001. *Svenska Jätteträd och deras mytologiska historia*. Artbooks.

Van Pelt R. 2001. *Forest Giants of The Pacific Coast*. University of Washington Press.

IV.

Metody pomiaru drzew

Dobór sposobów pomiaru drzew uzależniony jest od celu, dla którego drzewa są mierzone. Powodów pomiaru drzew może być wiele, rozpoczynając od różnorodnych badań naukowych, poprzez zastosowania gospodarcze zmierzające zwykle do określenia masy drewna, na wszelkiego typu rankingach i zestawieniach kończąc. W przypadku okazałych drzew najczęściej mierzymy je dla porównania z innymi osobnikami tego samego gatunku, często dla wyłonienia największych okazów.

Pomiarom mogą podlegać różne elementy drzewa, ale najczęściej jest to jego grubość i wysokość. W przypadku grubych osobników najczęściej podaje się obwód pnia mierzony na wysokości 1,3 m (tzw. pierśnica) oraz jego wysokość. W przypadku cieńszych drzew, np. w praktyce gospodarstwa leśnego, zwykle wykonuje się pomiar średnicy pnia, także na wysokości 1,3 m.

Do zestawień najgrubszych drzew na podstawie ich obwodu należy podchodzić z pewną rezerwą. Po pierwsze należy pamiętać, że drzewa najgrubsze nie oznaczają równocześnie drzew najstarszych. Istnieje wiele czynników wpływających na tempo wzrostu drzew, co oznacza, że ich wiek może być bardzo zróżnicowany. Aby się o tym przekonać, wystarczy się wybrać do lasu z drzewostanem jednowiekowym, np. stuletnim. Okazuje się, że mimo że rosną koło siebie drzewa tego samego gatunku i w tym samym wieku, to ich zróżnicowanie grubościowe jest bardzo duże. Należy także zwrócić uwagę na to, że drzewa najgrubsze nie muszą być wcale najwyższe. Wysokość drzewa w dużej mierze zależy od tego, czy rośnie ono samotnie, czy w otoczeniu innych drzew. Drzewa samotne charakteryzują się zwykle rozłożystą koroną, ale za to nie są zbyt wysokie. Ponadto niektóre drzewa, zajmujące w rankingu pod względem wielkości obwodu wysokie pozycje, wcale nie są okazałymi osobnikami. Są to np. drzewa złamane powyżej miejsca pomiaru albo o bardzo zbieżnym (silnie zwężającym się ku górze) pniu.

Jeżeli chce się porównywać ze sobą wyniki pomiarów różnych drzew, powinno się to robić jedynie w odniesieniu do gatunków. Raczej nie ma większego sensu

Grube drzewa nie muszą być jednocześnie drzewami okazałymi (K.B.)

porównywanie ze sobą drzew między gatunkami, gdyż charakteryzują się one różnym tempem wzrostu oraz mogą osiągać różny wiek. Dlatego bardzo istotne jest precyzyjne określenie gatunku drzewa. W tym przypadku problemem mogą być rodzaje, z których gatunki tworzą mieszańce, np. wiązy, topole. Przy porównywaniu ze sobą wymiarów „czystych” gatunków drzew takie mieszańce nie powinny być uwzględniane.

Pomiar obwodu

Obwód drzewa mierzymy przy pomocy taśmy z podziałką centymetrową, na wysokości 1,3 m nad poziomem gruntu. Wysokość pomiaru ustalamy po stronie, z której podłoże osiąga najwyższe położenie. Przy pomiarze obwodu przydatna może być tyczka o długości 1,3 m, którą ustawiamy pionowo przy drzewie, aby precyzyjnie i wygodnie określić wysokość, szczególnie w jeżynach czy pokrzywach. Taśmę przykładamy prostopadle do osi pnia, zwracając uwagę na to, aby nie była skrzywiona ani zaczepiona o wystające gałęzie. Przed dokonaniem odczytu należy zawsze sprawdzić, czy taśma znajduje się na odpowiedniej wysokości, czy jest ustawiona prostopadle do osi pnia i czy nie jest zawinięta. W tym celu należy obejść drzewo dookoła oraz oddalić się i spojrzeć z pewnej perspektywy. Po ustabilizowaniu taśmy dokonujemy odczytu z dokładnością do 1 cm. Najlepiej taki pomiar wykonać kilkakrotnie i porównać uzyskane wyniki. W przypadku drzew o skomplikowanej budowie kolejne pomiary mogą się od siebie różnić nawet o kilka centymetrów. W takim przypadku przyjmujemy najniższą wartość albo uznajemy ten

Pomiar obwodu przy pomocy taśmy mierniczej (K.B.)

wynik, który uważamy za najbardziej poprawny. Jeżeli drzewo rozgałęzia się albo posiada zgrubienie na wysokości 1,3 m, wtedy mierzymy je niżej, w miejscu, w którym obwód jest najmniejszy. Przy tym należy także zanotować wysokość, na której pomiar był wykonywany.

Drzewo rośnie przez cały czas, dopóki jest żywe, co oznacza, że jego obwód z roku na rok się zwiększa. Dlatego, dokonując pomiaru, należy koniecznie zanotować datę, a przynajmniej rok pomiaru. Jeżeli drzewo było już mierzone, to otrzymane wyniki możemy porównać z wynikami uzyskanymi uprzednio. W ten sposób możemy określić przyrost grubości drzewa. Jeżeli wbrew oczekiwaniom uzyskane przez nas wyniki są niższe niż te wcześniejsze, może to oznaczać błąd wynikający ze złego odczytu teraz bądź poprzednio, użycia uszkodzonej taśmy, pomiarów przeprowadzonych na różnych wysokościach. Może to także świadczyć o tym, że nastąpiło uszkodzenie drzewa, które wpłynęło na zmianę jego wymiaru.

Przy mierzeniu obwodu możemy spotkać się z wieloma nietypowymi sytuacjami, które utrudniają wykonanie pomiaru. Szczególnie dotyczy to drzew najgrubszych, wśród których nietypowe okazy spotyka się zdecydowanie częściej. Zdarzają się przypadki, w których naprawdę trudno jest jednoznacznie rozstrzygnąć, w jaki sposób powinien być przeprowadzony pomiar, np. czy mamy do czynienia z pojedynczym drzewem, czy dwoma lub więcej zrosniętymi osobnikami. Dlatego, pomimo opisanych tu szczegółowych zasad pomiaru, w niektórych przypadkach podejmowane decyzje mają charakter subiektywny i mogą być różnie interpretowane przez poszczególne osoby dokonujące pomiaru.

Nietypowe formy drzew, utrudniające przeprowadzenie pomiaru obwodu, to m.in.:

- wszelkiego rodzaju zgrubienia i rozgałęzienia występujące na wysokości 1,3 m,
- nietypowe ukształtowanie terenu,
- silne pochylenie drzew,
- nieregularny obwód,
- obecność wielu pni i rozgałęzień poniżej miejsca pomiaru.

Poniżej znajduje się kilka wskazówek dotyczących sposobu mierzenia drzew o nietypowej budowie pnia.

Drzewa o zgrubieniach i rozgałęzieniach na wysokości pomiaru

Jeżeli na wysokości 1,3 m występują narośla lub inne zgrubienia, czy np. zbieżność pnia na tym odcinku przebiega w kierunku odwrotnym niż zwykle, pomiaru dokonujemy poniżej, w miejscu, gdzie drzewo osiąga najmniejszy obwód. Po-

Pomiar drzewa w miejscu zgrubienia jest nieprawidłowy. W takim wypadku drzewo powinno być mierzone poniżej, w miejscu o najmniejszym obwodzie (K.B.)

Przy pomiarze obwodu drzew zbieżnych nawet niewielka zmiana wysokości pomiaru może mieć duży wpływ na uzyskany wynik (K.B.)

zostałe zasady pomiaru nie ulegają zmianie: wysokość określamy od najwyższego położenia gruntu, a taśmę umieszczamy prostopadle do osi drzewa. Najlepiej wykonać kilka pomiarów na różnych wysokościach i porównać uzyskane wyniki w celu znalezienia wartości najniższej. U drzew silnie zbieżystych lub ze zgrubieniami na pniu już niewielka zmiana wysokości pomiaru może być przyczyną dużej różnicy wyniku. Nawet drzewom typowym, które wydają się zwężać od dołu do góry, warto poświęcić nieco czasu i dokonać kilku pomiarów, gdyż czasami kształt bywa złudny. Jeżeli pień drzewa jest całkowicie pokryty naroślami zwiększającymi pomiary, należy to zanotować. Konieczne jest także zanotowanie wysokości, na jakiej ostatecznie został wykonany pomiar.

Drzewa rosnące na zboczu

Wysokość pomiaru obwodu drzewa zawsze określamy po wyższej stronie stoku, a w terenie nierównym, w najwyższej części gruntu. Nie bierzemy pod uwagę luźno usypanych stosów igliwia czy ściółki, a także powstałych w wyniku erozji usypisk ziemi lub piasku. Jeżeli natomiast przemieszczenia gruntu (podmycia lub usypiska) mają trwałe charakter, powinny być uwzględniane przy wyznaczaniu wysokości pomiaru.

Drzewa silnie pochylone

Wysokość pomiaru obwodu drzew pochylonych powinna być określana po spodniej stronie pnia. Problematiczne mogą być drzewa rosnące na stoku i po-

W przypadku drzew rosnących na stoku miejsce pomiaru obwodu odmierzamy od najwyższego położenia gruntu (K.B.)

Wysokość pomiaru obwodu u drzew pochylonych określamy od strony spodniej pnia (K.B.)

chylone w dół stoku. W takim przypadku wzajemnie wykluczają się zasady dotyczące drzew rosnących na stoku i drzew pochylonych. Wówczas określamy, który z tych czynników silniej wpływa na wynik pomiaru, i uwzględniamy go przy pomiarze. W sytuacjach wątpliwych wykonujemy pomiary różnym sposobem i przyjmujemy niższy wynik. Szczególnie przy drzewach pochylonych należy pamiętać, aby pomiaru dokonywać prostopadle do osi pnia. Jeżeli pień drzewa jest bardzo nieregularny, a oś drzewa praktycznie niemożliwa do określenia, staramy się odtworzyć jej przebieg przynajmniej w miejscu pomiaru. W sytuacjach wątpliwych wykonujemy kilka pomiarów i przyjmujemy najniższy z uzyskanych wyników.

Drzewa o nieregularnym kształcie pnia w miejscu pomiaru obwodu

Gdy drzewo posiada duże napływy korzeniowe i wgłębienia na wysokości pomiaru, przykładając taśmę, należy ją trzymać

W przypadku drzew o nieregularnym obwodzie pnia taśmy nie prowadzimy zgodnie z jego kształtem po wypukłościach i wgłębieniach, lecz ją lekko naprężamy (K.B.)

lekko naprężoną, a nie prowadzić zgodnie z kształtem pnia po wypukłościach i wgłębieniach. Taki sposób pomiaru w sposób sztuczny powiększałby obwód pnia.

Drzewa o wielu pniach

Jeżeli drzewo posiada wiele pni albo rozgałęzienia poniżej miejsca pomiaru, należy pomierzyć najgrubszy pień. Wymiary pozostałych pni także mogą być zanotowane, ale nie należy ich sumować. Można także dokonać pomiaru poniżej rozwi-

W przypadku drzew wielopniowych czasami trudno jest rozstrzygnąć, czy jest to jeden osobnik. Sytuacja dodatkowo komplikuje się, gdy razem rośnie więcej gatunków. Na fotografii pień po lewej stronie należy do klonu, a trzy pozostałe do topoli (K.B.)

dlenia, z tym że do porównań z innymi drzewami wykorzystujemy jedynie obwód najgrubszego odziomka. Czasami możemy się spotkać z drzewami powstałymi ze zrośnięcia dwóch lub więcej osobników. Niektóre zrośnięcia powstałe wiele lat wcześniej mogą być niewidoczne i czasami trudne do rozpoznania. Natomiast zrośnięcia powstałe niedawno mogą być bardzo wyraźne. W wielu sytuacjach trzeba podjąć decyzję, które drzewa traktować jako jednego osobnika, a które jako wiele osobników. W takich przypadkach można jedynie dokonać oceny wizualnej i podjąć decyzję o sposobie pomiaru.

Pomiar średnicy

Średnica jest używana jako standardowy sposób mierzenia drzew w gospodarce leśnej. Pomiar wykonywany jest na wysokości 1,3 m przy pomocy średnicomierzy. Każdy średnicomierz ma ograniczenie dotyczące rozmiaru najgrubszych drzew, które mogą być nim mierzone. Przy pomiarze należy trzymać urządzenie prostopadle do osi drzewa, tak aby do pnia przylegało w trzech punktach. Celem zwiększenia dokładności powinno się wykonywać pomiar z dwóch stron drzewa, prostopadle względem siebie, i obliczyć wartość średnią. Podając grubość drzewa, należy zawsze określać, czy mierzony był obwód, czy średnica. Mając zmierzony obwód, można go przeliczyć na średnicę, dzieląc go przez liczbę π (3,14159). W analogiczny sposób można przeliczyć średnicę na obwód.

Pomiar wysokości

Wysokość drzew mierzymy za pomocą urządzeń zwanych wysokościomierzami. Najczęściej pomiar odbywa się z określonej odległości od drzewa przez wycelowanie przyrządem w wierzchołek i podstawę drzewa. W oparciu o odległość od drzewa i kąty nachylenia do skrajnych jego położen obliczana jest wysokość drzewa. Pomiar odległości może być wykonywany przy pomocy taśmy mierniczej lub dalmierza. Istnieją też metody pomiaru, które bezpośrednio przy pomocy wbudowanego dalmierza określają wysokość drzewa bez potrzeby pomiaru odległości od niego. Jednak urządzenia te nie sprawdziły się w praktyce, gdyż ze względu na bardzo nieregularny charakter korony drzewa i jej słabą widoczność wśród innych drzew często podawały wyniki obarczone dużym błędem.

Wysokościomierze mogą określać wysokość drzew z dużą dokładnością, jednak muszą być właściwie używane. Pomiaru wysokości dokonujemy z odległości nie mniejszej niż wysokość drzewa, a najlepiej z odległości równej podwójnej wysokości drzewa. Wierzchołek albo szczyt najwyższych gałęzi powinny być wyraźnie widoczne. Odległość od drzewa mierzymy od miejsca znajdującego się bezpośrednio pod wierzchołkiem. Nie zawsze musi to być równoznaczne z położeniem osi pnia drzewa. Szczególnie w przypadku drzew pochylonych albo o bardzo nieregularnej koronie można przed pomiarem stanąć pod koroną drzewa i tyczką zaznaczyć punkt poniżej jego wierzchołka, a następnie od tego miejsca zmierzyć odległość, z której będzie mierzona wysokość.

Pochylone drzewa staramy się mierzyć z boku, a nie od strony pochylenia ani ze strony przeciwnej. O ile to możliwe, podczas pomiaru stajemy na tym samym poziomie co drzewo, np. nie wykonujemy pomiaru z góry czy z dołu stoku, tylko

w jego poprzek. Jeżeli jesteśmy zmuszeni wykonywać pomiar wzdłuż stoku, to aby zwiększyć jego dokładność, mierzymy jego kąt nachylenia i wprowadzamy odpowiednią poprawkę przy pomiarze odległości od drzewa.

Pomierzoną wysokość sprawdzamy przez pomiary wykonane z różnych odległości i kierunków. Jeżeli uzyskamy kilka różnych wyników, to podajemy wartość średnią. Jeżeli różnice poszczególnych pomiarów przekraczają 2–3 m, to należy przeanalizować, które pomiary wydają się bardziej dokładne. Należy przy tym uwzględnić odległość pomiaru, kierunek, widoczność, nachylenie terenu i pochylenie drzewa. Średnia powinna być obliczona z tych pomiarów, które zostały uznane za bardziej dokładne.

Drzewa rosnące w miejscach, które nie pozwalają na pomiar z tego samego poziomu lub w miejscach o słabej widoczności wierzchołka, zawsze będą trudne do dokładnego pomierzenia. Dlatego abyśmy mogli w przyszłości łatwiej odnieść się do uzyskanego wyniku, podajemy informację o kierunku oraz odległości pomiaru, np. „pomiar z 40 m od strony północnej” lub „pomiar z 30 m od strony rzeki”.

Gdy wierzchołek drzewa nie jest widoczny z żadnego miejsca, należy oszacować jego położenie. Należy zaznaczyć, że wynik jest szacunkowy, np. przez zapisanie go w nawiasie.

Jeżeli drzewo ma górną część korony martwą lub zamierającą, wysokość należy mierzyć dla najwyższej żywej gałęzi. Warto też pomierzyć dodatkowo całkowitą wysokość drzewa, szczególnie jeżeli nie było ono mierzone wcześniej.

Wysokość może się zmieniać w czasie życia drzewa. Zwykle następuje powiększanie wysokości w miarę wzrostu drzewa, czasami jednak może nastąpić jej zmniejszenie. Drzewo może zostać fizycznie uszkodzone przez burzę, wiatr albo przycięte przez chirurgów drzew.

V.

Opisy najgrubszych drzew

Prezentowany wykaz obejmuje 35 ważnych dla polskiego leśnictwa gatunków drzew. Pominięto wiele drzew obcego pochodzenia, a także nie uwzględniono kilku gatunków rodzimych, np. topoli czarnej i wiązu górskiego, ponieważ kolejne osobniki zajmujące czołowe miejsce w rankingu podczas weryfikacji okazywały się mieszańcami bądź innymi gatunkami. Przy wyborze pod uwagę były brane jedynie drzewa rosnące na gruntach w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe.

Opisane gatunki drzew zostały przedstawione w kolejności według wielkości ich obwodu pnia, mierzonego z reguły na wysokości 1,3 m. Z każdego gatunku opisane zostało najgrubsze drzewo. Opisy oraz pomiary obwodów i wysokości zostały wykonane zgodnie z metodyką opisaną w rozdziale IV. Dla każdego gatunku zostało także zaprezentowane zestawienie 10 najgrubszych osobników.

Podstawą do sporządzania rankingu były drzewa zgłoszone w roku 2001 do konkursu zorganizowanego przez redakcję „Przeglądu Leśniczego” pt. „Na najgrubsze drzewo Lasów Państwowych u progu XXI wieku”. Uzyskany wówczas wykaz najgrubszych drzew został uzupełniony w latach 2002–2005. W roku 2006 r., dzięki współpracy i zaangażowaniu pracowników poszczególnych nadleśnictw, przeprowadzono weryfikację i uaktualnienie danych.

Opisy poszczególnych gatunków drzew zawierają szczegółowe dane lokalizacyjne, które powinny ułatwić odnalezienie ich w terenie. Jednak wiele z opisywanych drzew rośnie w miejscach, do których dotarcie wymaga kontaktu z miejscowymi leśnikami, dlatego przy każdym opisie drzew podana została nazwa nadleśnictwa oraz dane teled adresowe. Podane zostały także współrzędne geograficzne najgrubszych drzew, co powinno być ułatwieniem dla osób posługujących się urządzeniami GPS.

Autorzy zdają sobie sprawę, że zaprezentowany wykaz najgrubszych drzew jest prawdopodobnie niekompletny i zapewne gdzieś rosną jeszcze grubsze osobniki. Możliwe jest także, że mimo poczynionych starań książka zawiera nieścisłości. Dlatego autorzy apelują o zgłaszanie nowych drzew bądź informowanie o zauważonych błędach pod adresem e-mailowym: wegiel@up.poznan.pl.

Mapa z zaznaczonymi najgrubszymi drzewami w Lasach Państwowych (numeracja jak w tabeli na str. 47)

Najgrubsze drzewa w Lasach Państwowych uszeregowane według malejących obwodów

Lp.	Gatunek	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo
1	Dąb szypułkowy	1052	Zielona Góra	Przytok
2	Lipa szerokolistna	817	Piła	Człopa
3	Wierzba biała	724	Zielona Góra	Sulechów
4	Wiąz polny	675	Piła	Zdrojowa Góra
5	Buk pospolity	670	Poznań	Przedborów
6	Dąb bezszypułkowy	638	Łódź	Skierniewice
7	Wiąz szypułkowy	638	Zielona Góra	Nowa Sól
8	Klon jawor	621	Piła	Krzyż
9	Topola biała	618	Łódź	Gostynin
10	Jesion wyniosły	615	Krosno	Wetlina
11	Sosna zwyczajna	568	Zielona Góra	Sulechów
12	Klon pospolity	535	Gdańsk	Lipusz
13	Żywotnik olbrzymi	525	Szczecin	Smolarz
14	Sosna wejmutka	521	Katowice	Kup
15	Jodła pospolita	517	Krosno	Stuposiany
16	Robinia akacjowa	507	Zielona Góra	Sulechów
17	Modrzew europejski	492	Gdańsk	Gdańsk
18	Olsza czarna	482	Szczecinek	Świerczyna
19	Daglezja zielona	470	Szczecinek	Karnieszewice
20	Topola osika	461	Kraków	Brzesko
21	Wierzba krucha	460	Szczecin	Trzciel
22	Kasztanowiec pospolity	436	Gdańsk	Elbląg
23	Świerk pospolity	412	Wrocław	Śnieżka
24	Grab zwyczajny	402	Katowice	Rudy Raciborskie
25	Grusza pospolita	385	Poznań	Łopuchówko
26	Czereśnia ptasia	356	Krosno	Dukla
27	Jabłoń domowa	325	Poznań	Łopuchówko
28	Klon polny	307	Wrocław	Wołów
29	Brzoza brodawkowata	295	Olsztyn	Górowo Iławieckie
30	Olsza szara	268	Łódź	Złoczew
31	Głóg jednoszyjkowy	245	Poznań	Karczma Borowa
32	Jarząb brekinia	226	Toruń	Jamy
33	Cis pospolity	214	Katowice	Świerklaniec
34	Czeremcha zwyczajna	161	Poznań	Oborniki
35	Jałowiec pospolity	127	Szczecin	Bierzwnik

(AN)

Drzewo dorastające do 50 m wysokości i ponad 1000 cm obwodu. W Bowthorpe (Anglia) rośnie dąb o obwodzie 1278 cm [J. Owen (red.), 2003. *Champion Trees of Britain & Ireland. The Tree Register*. Whittet Books Ltd.]. Osiąga wiek do ok. 1000 lat. Pień drzew wyrostłych na wolnej przestrzeni krótki i nieregularny. Korona nisko osadzona, szeroka, silnie rozbudowana, zwykle kopulasta. Konary liczne, grube i szeroko wychylające się na boki.

Występowanie

Prawie cała Europa, z wyjątkiem południowej części Półwyspu Iberyjskiego, Sycylii, Korsyki, północnej Skandynawii i północno-zachodniej Rosji. Ponadto Krym, Kaukaz i północny Iran. Wschodnie krańce zasięgu znajdują się na południowym Uralu i w środkowym biegu Wołgi. W górach Kaukazu występuje na terenach do 1800 m n.p.m., w Karpatach do 1300 m n.p.m. Na terenie Polski pospolity gatunek na całym niżu i pogórzu, do 600 m n.p.m. Jest bardziej światłolubny, ale mniej wymagający, jeśli chodzi o temperaturę niż dąb bezszypułkowy. Należy do drzew o dużych wymaganiach glebowych. Najlepiej rośnie na glebach zasobnych, świeżych i wilgotnych, gliniastych oraz gliniasto-piaszczystych. Najważniejszą rolę odgrywa w drzewostanach ąród, łęgów, dąbrów i sosnowo-dębowych borów mieszanych.

Najgrubszy dąb szypułkowy

Lokalizacja

Dąb „Napoleon” rośnie na skraju pradoliny Odry, w odległości ok. 3 km na wschód od miejscowości Zabór.

Sposób dotarcia: z Zielonej Góry należy kierować się na Miłsko-Przewóz, do miejscowości Zabór, skąd do dębu prowadzi szlak czerwony.

Województwo: lubuskie
Powiat: zielonogórski
Gmina: Zabór
Najbliższe miejscowości:
 Zabór, Miłsko

Regionalna Dyrekcja LP: Zielona Góra
Nadleśnictwo: Przytok
Leśnictwo: Zabór
Oddział: 4a

Adres:
 Nadleśnictwo Przytok
 ul. Kazimierza Wielkiego 24a
 65-950 Zielona Góra
 tel.: 068 325 50 80
 e-mail:
 nadl.przytok@zielonagora.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 15°45'21,2"E, 51°57'54,0"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **1052 cm**

Wysokość: **22 m**

Opis drzewa: dąb ma koronę osadzoną asymetrycznie, bardzo mocno przerzedzoną. Wnętrze pnia jest puste.

Stan zdrowotny: na skutek pożaru, który miał miejsce w 2004 r., drzewo zamiera, żywy jest tylko jeden konar.

Opis otoczenia: od strony północnej i północno-wschodniej do drzewa przylegają użytki rolne, natomiast od strony zachodniej i południowo-zachodniej znajduje się niewielka skarpa, porośnięta drzewostanem (robinia, dąb) oraz zaroślami krzewów.

Nazwa własna: „Napoleon”; przed 1945 r. dąb ten nosił imię niemieckiego botanika Teodora Schube.

Najgrubsze dęby szypułkowe na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	1052	Zielona Góra	Przytok	Zabór	4a
2	993	Gdańsk	Elbląg	Kadyny	130t
3	984	Zielona Góra	Szprotawa	Leszno Górne	110m
4	853	Poznań	Antonin	Możdżanów	111k
5	810	Poznań	Babki	Łętkno	59b
6	810	Poznań	Kościan	Żegrowo	114b
7	780	Poznań	Babki	Zwola	147h
8	780	Szczecin	Bierzwnik	Chłopowo	76o
9	757	Zielona Góra	Wolsztyn	Kębłowo	96b
10	750	Szczecin	Mieszkowice	Brwice	139a

(MK)

(MK)

Lipy dorastają do 35 m wysokości i ponad 1000 cm obwodu (na terenie Niemiec do 1500 cm [J. Pater, 2006. *Monumentale bomen in Europa*. Utigeverij Lannoo nv, Tiel.]). Osiągają wiek do ok. 500 lat. Pień mają prosty, w warunkach wolnej przestrzeni zwykle niski, często z silnie rozszerzoną nasadą. Korona jest zmienna, najczęściej szerokostozkowata lub kopolasta. Konary liczne, ustawione pod kątem ostrym do osi pnia, dolne wychylające się na boki i zgięte łukowato ku ziemi. Gałęzie wyraźnie zagęszczają się ku peryferiom korony.

Występowanie

W Polsce dziko występują dwa podobne gatunki: lipa drobnolistna (*Tilia cordata* Mill.) i lipa szerokolistna (*Tilia platyphyllos* Scop.). Lipa drobnolistna swym zasięgiem obejmuje prawie całą Europę i sięga na północ, do Szwecji i Norwegii, przez Finlandię ku Uralowi, aż po Syberię. W Europie nie występuje w północnej Skandynawii i na obszarach o klimacie śródziemnomorskim. W Polsce lipa drobnolistna występuje na obszarze całego kraju; w górach sięga do wysokości ok. 600 m n.p.m. Jest gatunkiem domieszkowym, występuje głównie w grądach. Lipa szerokolistna swym zasięgiem obejmuje środkową i południową Europę po środkową Hiszpanię i południowe Włochy. Na wschód dochodzi do Morza Czarnego, Azji Mniejszej i Kaukazu. Na północ sięga 51° szerokości geograficznej północnej. W Polsce bardzo rzadko występuje w stanie dzikim, głównie w południowej części nizu oraz na Wyżynie Małopolskiej, Wyżynie Lubelskiej, w Górach Świętokrzyskich, na Dolnym Śląsku, na Podkarpaciu oraz w niższych położeniach Karpat i Sudetów. Rośnie szybciej od lipy drobnolistnej, ma większe wymagania siedliskowe i wymaga cieplejszego klimatu.

Najgrubsza lipa szerokolistna

Lokalizacja

Lipa rośnie w środku wsi Jaglice, na terenie osady leśnictwa Zielony Stok.

Sposób dotarcia: w Człopie, leżącej na trasie Gorzów Wlkp. – Wałcz, skręcamy na Wieleni. Po 2 km we wsi Trzebin skręcamy w lewo, kierując się na Wołowe Lasy, po następnych 2 km mijamy Drzonowo i dojeżdżamy do Jaglic. Lipa rośnie z prawej strony drogi; po jej przeciwnej stronie jest zbiornik wodny.

Województwo: zachodniopomorskie

Powiat: wałecki

Gmina: Człopa

Najbliższa miejscowość: Jaglice

Regionalna Dyrekcja LP: Piła

Nadleśnictwo: Człopa

Leśnictwo: Zielony Stok

Oddział: 131h

Adres:

Nadleśnictwo Człopa

ul. Mickiewicza 9

78-630 Człopa

tel.: 067 259 10 63

e-mail: czlopa@pila.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 16°1'28,2"E, 53°8'15,3"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **817 cm**

Wysokość: **25 m**

Opis drzewa: jeden główny pień, który na wysokości 3 m rozwidła się. Oprócz tego od strony północno-zachodniej ze wspólnego korzenia wyrastają dwa dużo mniejsze pnie. Pokrój drzewa jest typowy dla gatunku, korona gęsta.

Stan zdrowotny: drzewo zdrowe, bez odznak chorobowych.

Opis otoczenia: lipa rośnie w północnej części obejścia leśniczówki Zielony Stok. Teren ten jest ogólnie dostępny, porośnięty trawą.

Nazwa własna: „Dobrosława”; nazwa została nadana w 2005 r. w wyniku konkursu.

Uwagi: w lipcu i sierpniu 2005 r. lipa była konserwowana. Z jej wnętrza usunięto dwie przyczepy gruzu i żwiru. Obecnie pień w środku jest częściowo pusty. W trakcie konserwacji odkryto w jednym z konarów gniazdo dzikich pszczoł. Obecnie konar ten leży na ziemi, obok lipy, a gniazdo, w którym owady nadal bytują, zostało zabezpieczone.

Najgrubsze lipy szerokolistne i drobnolistne na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Gatunek	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	L. szerokolistna	817	Piła	Człopa	Zielony Stok	131h
2	L. drobnolistna	765	Piła	Człopa	Jeleni Róg	294b
3	L. drobnolistna	741	Piła	Podanin	Oleśniczka	53c
4	L. drobnolistna	702	Toruń	Rytel	Wolność	274t
5	L. drobnolistna	700	Olsztyn	Strzałowo	Rańsk	7g
6	L. szerokolistna	680	Wrocław	Lądek Zdrój	Nowa Morawa	200a
7	L. drobnolistna	690	Wrocław	Wołów	Prawików	324g
8	L. drobnolistna	668	Szczecin	Trzciel	Łęczno	219c
9	L. drobnolistna	660	Poznań	Krotoszyn	Smoszew	56d
10	L. drobnolistna	630	Gdańsk	Elbląg	Dębica	346ax

(A.M.)

(A.M.)

Drzewo dorastające do 30 m wysokości i ponad 500 cm obwodu. W Rasinie (Estonia) rośnie wierzba biała o obwodzie 1092 cm [J. Pater, 2006. *Monumentale bomen in Europa*. Utigeverij Lannoo nv, Tielt.]. Drzewo osiąga ponad 150 lat. Korona jest szeroka, najczęściej kopulasta, nieco spłaszczona u góry, lekka w budowie i przejrzysta. Konary grube, osadzone pod kątem ostrym do osi drzewa.

Występowanie

Prawie cała Europa, z wyjątkiem Skandynawii i rejonów północno-wschodnich, zachodnia i południowa Syberia, południowo-zachodnia Azja i północno-zachodnia Afryka. W Polsce na całym obszarze, w górach do ok. 800 m n.p.m. Najczęściej w dolinach rzek, na aluwialnych wyciekach, w strefie corocznych zalewów, w lasach i zaroślach łęgowych (łęg wierzbowy i topolowy, wikliny nadrzeczne). Gatunek często sadzony przy drogach, wśród pól, łąk oraz pastwisk, podobnie jak wierzba krucho *Salix fragilis*.

Najgrubsza wierzba biała

Lokalizacja

Wierzba rośnie przy nasypie nieczynnej linii kolejowej z Sulechowa do Świebodzina, na skraju oddz. 55, w pobliżu rzeki Jabłonna.

Sposób dotarcia: z Niekarzyna udajemy się polną drogą w kierunku południowo-zachodnim, mijamy tory kolejowe i za nimi skręcamy w lewo. Poruszając się wzdłuż nasypu, przekraczamy rzekę i docieramy do wierzby.

Województwo: lubuskie

Powiat: zielonogórski

Gmina: Sulechów

Najbliższa miejscowość: Niekarzyn

Regionalna Dyrekcja LP: Zielona Góra

Nadleśnictwo: Sulechów

Leśnictwo: Mazów

Oddział: 55o

Adres:

Nadleśnictwo Sulechów

ul. Bankowa 2

66-100 Sulechów

tel.: 068 385 23 74

e-mail: nadl.sulechow@zielonagora.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 15°38'44,8"E, 52°3'41,1"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **724 cm**

Wysokość: **24 m**

Opis drzewa: wierzba była niegdyś złożona z trzech głównych pni, z czego jeden w 2006 r. odłamał się i powalił. Pozostałe dwa pnie rozgałęziają się i tworzą liczne konary. Korona jest rozłożysta, ulistniona w najwyższych partiach.

Stan zdrowotny: drzewo w dobrej kondycji zdrowotnej mimo utraty jednego pnia.

Opis otoczenia: drzewo rośnie przy skarpie nasypu nieczynnej kolei, na skraju 60-letniego drzewostanu sosnowo-brzozowego.

Nazwa własna: „Rokita”.

Najgrubsze wierzby białe na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	724	Zielona Góra	Sulechów	Mazów	55o
2	579	Olsztyn	Ciechanów	Gołoty	425b
3	540	Zielona Góra	Lipinki	Trzebiel	103i
4	525	Szczecin	Trzciel	Łęczno	202c
5	440	Wrocław	Henryków	Krzywina	22o
6	440	Wrocław	Wołów	Stryjno	121d
7	435	Toruń	Jamy	Chełmno	176l
8	401	Piła	Podanin	Młynary	285p
9	362	Szczecin	Międzyzdroje	Karsibór	328h
10	323	Szczecin	Dobrzany	Marianowo	344o

(MK)

(MK)

Drzewo dorastające do 40 m wysokości i 600 cm obwodu. Osiąga wiek do ok. 200 lat. Pień jest zwykle krótki. Korona wysoko sklepiona, gęsta i rozłożysta.

Występowanie

Środkowa i południowa Europa, północna Afryka oraz południowo-zachodnia Azja. W górach do 2100 m n.p.m. (Elbrus w północnym Iranie). W Polsce dość pospolicie na całym nizinie, w górach rzadko, do ok. 700 m n.p.m. Siedliska żyzne, świeże i wilgotne. Grądy, łęgi wiązowo-jesionowe oraz mezofilne zarośla na stanowiskach nasłonecznionych, często na skarpach i zboczach dolin rzecznych.

Najgrubszy wiąz polny

Lokalizacja

Drzewo rośnie przy osadzie Gonie, leżącej na wschodnim brzegu Gwdy, kilkadziesiąt metrów od rzeki, nieopodal charakterystycznego zakola rzeki, widocznego na każdej mapie turystycznej.

Sposób dotarcia: jadąc z Piły w kierunku Jastrowia, po kilku kilometrach dojeżdżamy do Dobrzycy. Tutaj po przejechaniu mostu na rzece należy skręcić w prawo i po przekroczeniu dopływu Gwdy, Glonii, znowu w prawo. Idąc w górę rzeki, po ok. 2 km, dojdziemy do osady, przy której rośnie wiąz.

Województwo: wielkopolskie

Powiat: złotowski

Gmina: Krajenka

Najbliższa miejscowość: Dobrzycza

Regionalna Dyrekcja LP: Piła

Nadleśnictwo: Zdrojowa Góra

Leśnictwo: Płociczno

Oddział: 153g

Adres:

Nadleśnictwo Zdrojowa Góra

al. Poznańska 126

64-920 Piła

tel.: 067 214 26 67

e-mail: zdrojowa@pila.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 16°53'18,4"E, 53°21'39,5"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **675 cm**

Wysokość: **(18) m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 0,95 m.

Opis drzewa: wiąz na dwóch metrach dzieli się na trzy grube pnie, które na wys. 4–5 m rozwidlają się na kolejne odnogi.

Stan zdrowotny: drzewo w dobrej kondycji zdrowotnej, z nielicznymi objawami chorób i śladami uszkodzeń. W bezpośrednim sąsiedztwie widać ślady działalności bobrów, stąd istnieje obawa, że zwierzęta te mogą uszkodzić drzewo.

Opis otoczenia: drzewo jest otoczone płotkiem, od północnej strony przylega do ogrodzenia osady Gonie (na mapach mylnie oznaczanych jako Płociczno). Jest to teren dawnego ogrodu z bujną roślinnością runa, w bezpośrednim sąsiedztwie rośnie dużo krzewów.

Najgrubsze wiązy polne na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	675	Piła	Zdrojowa Góra	Płociczno	153g
2	438	Poznań	Pniewy	Lubosz	7g
3	390	Wrocław	Henryków	Suchowice	92Aa
4	385	Toruń	Jamy	Łunawy	116a
5	370	Łódź	Kutno	Julinki	144i
6	365	Zielona Góra	Cybinka	Urad	94b
7	340	Poznań	Grodziec	Borowiec	242i
8	326	Toruń	Jamy	Łunawy	117a
9	310	Wrocław	Henryków	Bobolice	278d
10	310	Radom	Kozienice	Zagożdżon	115b

(K.B.)

(K.B.)

Drzewo dorastające do 30 (50) m wysokości i 750 cm obwodu (na wyspie Bielawa na Jeziorze Drawskim w gminie Czaplunek rośnie buk o obwodzie 865 cm). Osiąga wiek ok. 300 lat. Koronę posiada zwykle gęstą, kształtu kopulastego lub kulistego. Pień prosty, równy, gładki, często silnie rozszerzony w szyi korzeniowej. Konary osadzone są pod kątem ostrym do osi drzewa, w dolnej części korony mocno wychylają się na boki.

Występowanie

Środkowa, południowa i zachodnia Europa. Krańcowe stanowiska północne na południowym zachodzie Szwecji i Norwegii, południowe na Sycylii, zachodnie w Górach Kantabryjskich (Hiszpania), wschodnie na Krymie. W południowej części zasięgu gatunek górski (do 2400 m n.p.m. na zboczach Etny), a w części północnej – nizinny. W Polsce północno-wschodnia granica zasięgu przebiega wzdłuż linii Węgorzewo – Olsztyn – Bydgoszcz – Poznań – Warszawa – Lublin – Tomaszów Lubelski. W górach do wysokości 1305 m n.p.m. (Babia Góra). Drzewo klimatu umiarkowanego o charakterze oceanicznym. Siedliska żyzne i średnio żyzne, świeże lub słabo wilgotne. Lasy bukowe – żyzne i kwaśne buczyny górskie oraz nizowe.

Najgrubszy buk pospolity

Lokalizacja

Drzewo rośnie na terenie zalesionego niegdyś majątku rolnego, w sąsiedztwie stuletniego drzewostanu dębowego.

Sposób dotarcia: z Komorowa należy iść żółtym szlakiem. Po dojściu do lasu na pierwszym skrzyżowaniu idziemy prosto, schodząc ze szlaku. Po dotarciu do szkółki leśnej skręcamy na zachód i po ok. 400 m docieramy do drzewa.

Województwo: wielkopolskie

Powiat: ostrzeszowski

Gmina: Mikstat

Najbliższa miejscowość: Przedborów

Regionalna Dyrekcja LP: Poznań

Nadleśnictwo: Przedborów

Leśnictwo: Wanda

Oddział: 11i

Adres:

Nadleśnictwo Przedborów

Przedborów 49

63-510 Mikstat

tel.: 062 732 04 99

e-mail: przedborow@poznan.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 17°45'2,7"E, 51°43'34,9"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **670 cm**

Wysokość: **27 m**

Opis drzewa: pokrój drzewa jest typowy dla gatunku. Ponieważ buk przez wiele lat rósł na otwartej przestrzeni, odznacza się silnie rozwiniętymi konarami bocznymi. Pień rozwidla się na wysokości 1,8 m.

Stan zdrowotny: buk jest osłabiony, gdyż wiele konarów zostało odłamanych. Niedawno został poddany zabiegom konserwatorskim.

Opis otoczenia: wokół rośnie drzewostan dębowy z poszyciem grabowym.

Nazwa własna: niektórzy nazywają buk „Alfonsem”, dlatego że w przeszłości zakochane pary spotykały się tutaj na schadzkach. Na korze buka wielokrotnie znaczone swoją obecność, najstarsze ślady pochodzą z początku XX w. Drzewo jest też nazywane „Dziadkiem”.

Najgrubsze buki pospolite na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	670	Poznań	Przedborów	Wanda	11i
2	630	Poznań	Pniewy	Lubosz	23i
3	620	Poznań	Piaski	Dębno	159a
4	615	Zielona Góra	Lipinki	Zielony Las	295g
5	608	Szczecin	Rokita	Golczewo	132f
6	580	Szczecinek	Świerczyna	Wilczkowo	14d
7	570	Szczecinek	Bobolice	Dziupla	721c
8	562	Szczecinek	Bobolice	Łozice	707Ah
9	550	Szczecinek	Bobolice	Dziupla	721c
10	550	Olsztyn	Górowo Iławieckie	Orsy	96m

(MK)

(MK)

Drzewo dorastające do 30 (50) m wysokości i ponad 600 cm obwodu. W Marton (Anglia) rośnie dąb bezszypułkowy przekraczający 13 m obwodu [J. Owen (red.), 2003. *Champion Trees of Britain & Ireland. The Tree Register*. Whittet Books Ltd.]. Osiąga wiek do ok. 400 lat. Pień prosty, korona zwykle dość regularnie wykształcona, wąskokopulasta, mniej rozgałęziona niż u dębu szypułkowego.

Występowanie

Środkowa i zachodnia Europa (z wyjątkiem południowej Hiszpanii), południowa Skandynawia, Azja Mniejsza, Kaukaz i Iran. Wschodnia granica zasięgu przebiega od Kaliningradu przez Białystok, Brześć, Krzemieniec i dalej do ujścia Dniepru, a następnie przez Krym do Kaukazu. W górach Iranu do 2400 m n.p.m. (Elbrus), w Alpach do 1800 m n.p.m. Na terenie Polski na całym niżu z wyjątkiem najbardziej północno-wschodnich rejonów kraju, w górach do ok. 600 m n.p.m. W porównaniu z dębem szypułkowym jest bardziej ciepłolubny, dłużej znosi oświetlenie w młodości i ma mniejsze wymagania, jeśli chodzi o wilgotność oraz żyzność gleb. Jest gatunkiem lasotwórczym w ubogich grądach, świetlistych i kwaśnych dąbnowach, lasach bukowo-dębowych oraz borach mieszanych.

Najgrubszy dąb bezszypułkowy

Lokalizacja

Drzewo rośnie wewnątrz kompleksu leśnego (Uroczysko Rawski Las), niedaleko miejscowości Podlas położonej na południe od Rawy Mazowieckiej, przy drodze Warszawa – Piotrków Trybunalski.

Sposób dotarcia: jadąc z Rawy Mazowieckiej na południe, mijamy miejscowość Podlas. Tutaj przy drewnianej kapliczce skręcamy w lewo. Do drzewa wiedzie droga leśna, przy czym na pierwszym skrzyżowaniu skręcamy w prawo. Po ok. 1,5 km, mijając szkółkę leśną po lewej stronie, docieramy do dębu.

Województwo: łódzkie

Powiat: rawski

Gmina: Rawa Mazowiecka

Najbliższa miejscowość: Podlas

Regionalna Dyrekcja LP: Łódź

Nadleśnictwo: Skierniewice

Leśnictwo: Chociw

Oddział: 142j

Adres:

Nadleśnictwo Skierniewice

Maków

96-100 Skierniewice

tel.: 046 831 20 18

e-mail: skierniewice@lodz.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 20°0'40,7"E, 51°49'56,0"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **638 cm**

Wysokość: **30 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 0,6 m.

Opis drzewa: dąb składa się z czterech zrosniętych pni. Od wschodu rozwidlają się one na wysokości 0,5 m, a od zachodu na wys. 1,70 m. Odnogi te o obwodzie od 2,4 do 3,82 m kierują się wyraźnie ku górze. Korona jest stosunkowo gęsta, długa i wąska, wzrasta w dobrych warunkach świetlnych.

Stan zdrowotny: drzewo jest zdrowe, z niewidocznymi uszkodzeniami. Miejsce podziału pnia na cztery odnogi zostało od środka zabetonowane. Korona dębu jest uszkadzana przez susówkę.

Opis otoczenia: drzewo rośnie przy drodze leśnej, na niewielkiej polance, która z racji malowniczego położenia jest miejscem spotkań dla okolicznej ludności. Niepodał dębu Koło Łowieckie „Przepiórka” z okazji 25-lecia swojego powstania odstońiło w 2005 r. pamiątkowy kamień.

Uwagi: drzewo jest pomnikiem przyrody. W sąsiednim leśnictwie, w miejscowości Babsk jeszcze kilkanaście lat temu rósł dąb, który został odwzorowany na przedwojennym banknocie o nominale 100 zł.

Najgrubsze dęby bezszypułkowe na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	638	Łódź	Skierniewice	Chociw	142j
2	592	Szczecin	Smolarz	Ługi	136f
3	571	Katowice	Turawa	Rzędów	82j
4	565	Szczecinek	Świerczyna	Wąsosz	94b
5	545	Poznań	Jarocin	Czeszewo	129c
6	545	Olsztyn	Nidzica	Bolejny	337k
7	545	Szczecinek	Świerczyna	Wilczkowo	15l
8	530	Szczecin	Barlinek	Okunie	322a
9	525	Szczecin	Dobrzany	Kielno	471b
10	518	Katowice	Prudnik	Biechów	120j

(A.M.)

(A.M.)

Drzewo dorastające do 40 m wysokości i 900 cm obwodu. Osiąga wiek do ponad 400 lat. Pień prosty, często z guzowatymi naroślami i u nasady deskowato rozszerzony. Korona zmienna, zwykle luźna, kopolasto uformowana od góry. Dolne konary wychylone na boki, gałęzie w górnych partiach korony wzniesione pod kątem ostrym do osi drzewa.

Występowanie

Europa – od środkowej Francji po Ural, bez rejonów najbardziej północnych i południowych. W Polsce na całym nizinie, w górach rzadko, do 700 m n.p.m. Siedliska żyzne i wilgotne. Lasy łąkowe, często na terenach zalewanych w dolinach rzecznych – łągi wiązowo-jesionowe.

Najgrubszy wiąz szypułkowy

Lokalizacja

Na terenach zalewowych Odry, na jej prawym brzegu, na wschód od Nowej Soli.

Sposób dotarcia: ze stacji kolejowej w Nowej Soli udajemy się drogą na wschód, w stronę Odry. Droga skręca w prawo i prowadzi wzdłuż rzeki w kierunku mostu. Przekraczamy rzekę i za mostem skręcamy w prawo, w pełną drogę, prowadzącą w pobliże wiązu.

Województwo: lubuskie

Powiat: nowosolski

Gmina: Nowa Sól

Najbliższa miejscowość: Nowa Sól

Regionalna Dyrekcja LP: Zielona Góra

Nadleśnictwo: Nowa Sól

Leśnictwo: Odra

Oddział: 143g

Adres:

Nadleśnictwo Nowa Sól

ul. Ciepiewska 9

67-100 Nowa Sól

tel.: 068 387 24 31

e-mail: nadl.nowasol@zielonagora.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 15°30'18,0"E, 51°42'52,0"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **638 cm**

Wysokość: **15 m**

Opis drzewa: pień jest szczątkowy, ułamany na wysokości 6–8 m, rozdwojony, wypalony i pusty w środku. Korona jest gęsta i zielona, tworzą ją drobne gałęzie wyrosłe z pnia. Charakterystyczny jest brak grubych konarów.

Stan zdrowotny: pomimo złamania i wypalenia drzewo jest zdrowe i w dobrej kondycji.

Opis otoczenia: drzewo rośnie w bezpośrednim sąsiedztwie Odry, ok. 150 m od brzegu rzeki, obok innych starych drzew.

Najgrubsze wiąz szypułkowe na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	638	Zielona Góra	Nowa Sól	Odra	143g
2	580	Szczecin	Trzebież	Myślibórz	300l
3	530	Szczecin	Międzychód	Kamień	152w
4	510	Olsztyn	Srokowo	Kronowo	106Ab
5	468	Szczecin	Trzciel	Nowy Świat	210b
6	460	Warszawa	Ostrów Mazowiecka	Brzostowa	185t
7	442	Wrocław	Wołów	Wrzosey	103f
8	435	Poznań	Konstantynowo	Wozniki	196c
9	420	Krosno	Bircza	Trójca	43c
10	414	Wrocław	Wołów	Wrzosey	19n

(MK)

(MK)

Drzewo dorastające do 40 m wysokości i 600 cm obwodu. W Posso House (Anglia) rośnie jawor o obwodzie 863 cm [J. Owen (red.), 2003. *Champion Trees of Britain & Ireland. The Tree Register*. Whittet Books Ltd.]. Osiąga wiek do ok. 400 lat. Korona jest zwykle regularna, zwarta, kopulasta, często kulista.

Występowanie

Południowa i środkowa Europa (bez centralnej i południowej Hiszpanii, Wysp Brytyjskich i zachodniej oraz północnej Francji), Kaukaz i Azja Mniejsza. Gatunek górski (maks. do 1980 m n.p.m.) ze stanowiskami na nizinach przy północnej granicy zasięgu. W Polsce częstszy na południu, zwłaszcza w górach (maks. do 1570 m n.p.m.), rzadszy w środkowej i północnej części kraju, nie występuje naturalnie na północnym wschodzie. Jedyny lasotwórczy gatunek spośród trzech naszych klonów. W górach tworzy drzewostany zbiorowisk lasów jaworowych, tzw. jaworzyn. Ponadto jest stałym składnikiem wielu innych górskich zespołów leśnych. Na nizinach stanowi domieszki w żyznych lasach liściastych (grądy, buczyny, łęgi).

Najgrubszy klon jawor

Lokalizacja

Jawor rośnie na terenie dawnego parku, należącego przed wojną do niemieckiej rodziny Paasche.

Sposób dotarcia: jadąc z Wielenia w stronę Przesieki, mijamy Kuźnicę Żelichowską, po ok. 5 km na wysokości parkingu leśnego znajdującego się po prawej stronie skręcamy lekko na ukos w lewo i po ok. 1,5 km dojeżdżamy do strugi Szczuczna. Tutaj skręcamy w prawo i po kilkudziesięciu metrach z lewej strony drogi widzimy drzewo rosnące w zarośniętym parku, należącego do dawnej posiadłości Stare Zaczisze.

Województwo: wielkopolskie

Powiat: czarnkowsko-trzcianecki

Gmina: Krzyż

Najbliższa miejscowość: Przesieki

Regionalna Dyrekcja LP: Piła

Nadleśnictwo: Krzyż

Leśnictwo: Zaczisze

Oddział: 71g

Adres:

Nadleśnictwo Krzyż

Łokacz Mały

64-720 Krzyż

tel.: 067 256 40 09

e-mail: krzyz@pila.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 15°45'43,7"E, 52°50'21,0"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **621 cm**

Wysokość: **25 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 1,05 m.

Opis drzewa: na wysokości nieco powyżej jednego metra pień dzieli się na dwie duże odnogi, które pod nieznacznym kątem kierują się ku górze. Pień jest nieregularny, z rozwidleniami. Korona jest regularna, gęsta.

Stan zdrowotny: drzewo w dobrej kondycji zdrowotnej.

Opis otoczenia: teren, na którym rośnie jawor, należał przed II wojną światową do majątku Zaczisze (Waldfrieden) należącego do Ellen i Hansa Paasche. W 1945 r. popadające w ruinę, niezamieszkałe budynki zostały rozebrane. Świadectwem dawnych czasów są drzewa w dawnym przypałacowym parku. Obecnie przez ten teren przebiega ścieżka historyczno-przyrodnicza, wytyczona w 2005 r. przez Urząd Gminy Krzyż oraz Nadleśnictwo Krzyż.

Nazwa własna: drzewo od 2005 r. nosi nazwę Hansa Paasche, niemieckiego pacyfisty, przyrodnika i podróżnika, który został zamordowany w 1920 r. (pośrednio z inspiracji swojego ojca) przez bojówki radykalnej prawicy. Zdaniem miejscowego leśniczego Leona Kałużnego, który na nowo odkrył to zapomniane i błędnie oznaczane drzewo, jego imię powinno brzmieć – na cześć odkrywcy – „Lech”, a odnogi – „Wojtek” i „Sylwek”.

Uwagi: omyłkowo drzewo zostało zgłoszone do konkursu jako platan.

Najgrubsze klony jawory na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	621	Piła	Krzyż	Zaczisze	71d
2	620	Radom	Suchedniów	Wilczy Bór	95h
3	510	Krosno	Baligród	Kalnica	207a
4	480	Wrocław	Świdnica	Bielawa	234f
5	455	Krosno	Baligród	Kalnica	212c
6	450	Krosno	Baligród	Kalnica	211c
7	450	Katowice	Ujszoły	Racza	231a
8	430	Wrocław	Zdroje	Zdrój	281g
9	400	Katowice	Kędzierzyn	Czajka	12a
10	380	Olsztyn	Górowo Iławieckie	Zięby	221b

(A.W.)

(A.W.)

Drzewo dorastające do 40 m wysokości i 1000 cm obwodu. Osiąga wiek do ponad 200 lat. U drzew wyrosłych w zwarcu pień jest prosty i wysoki, u rosnących swobodnie – krzywy i niski. Korona zmienna, często zwarta i gęsta, niekiedy luźna i nieregularna. Konary grube, nieliczne i wzniesione. Gałęzie o znacznych krzywiznach, często zwisające.

Występowanie

Eurazja i północna Afryka, od Maroka i Hiszpanii przez środkową Europę, kraje śródziemnomorskie, Bałkany, Kaukaz, Azję Mniejszą, po Himalaje i Mongolię. W Polsce na całym obszarze, głównie w dolinach rzek (Wisły, Odry, Bugu, Sanu). Siedliska aluwialne w strefie corocznych zalewów. Zbiorowiska nadrzecznych łąg topolowych (gatunek lasotwórczy) i łąg wiązowo-jesionowych (gatunek domieszkowy). Z powodu recesji nadrzecznych lasów łągowych topola biała należy do drzew stosunkowo rzadkich i zanikających na stanowiskach naturalnych.

Najgrubsza topola biała

Lokalizacja

Drzewo rośnie bezpośrednio przy drodze leśnej, wewnątrz niewielkiego kompleksu leśnego, kilkaset metrów od brzegu Wisły.

Sposób dotarcia: z nowego Duninowa udajemy się drogą wzdłuż Wisły, w kierunku Płocka. Na wysokości lasu skręcamy w prawo, w drogę prowadzącą do leśniczówki Jeżewo. Za leśniczówką, na granicy oddziału 92 i 93, skręcamy w prawo i po kilkudziesięciu metrach docieramy do topoli.

Województwo: mazowieckie

Powiat: płocki

Gmina: Nowy Duninów

Najbliższa miejscowość: Nowy Duninów

Regionalna Dyrekcja LP: Łódź

Nadleśnictwo: Gostynin

Leśnictwo: Jeżewo

Oddział: 93c

Adres:

Nadleśnictwo Gostynin

ul. Bierzewicka 55

09-500 Gostynin

tel.: 024 235 30 56

e-mail: gostynin@lodz.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 19°15'10,8"E, 52°38'24,9"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **618 cm**

Wysokość: **36 m**

Opis drzewa: topola na wysokości 1,5–2 m rozgałęzia się na trzy główne pnie (jeden pień rozwidla się na wysokości ok. 5 m). Prawdopodobnie były to kiedyś odrębne drzewa, które uległy zrośnięciu. Korona regularna, dobrze rozwinięta.

Stan zdrowotny: dobry; drzewo ma pojedyncze suche konary, na jednym z pni pęknięcie mrozowe z wyciekami o długości ok. 2,5 m.

Opis otoczenia: drzewo rośnie w kępie klikunastu okazałych topoli białych, z których dwie są pomnikami przyrody (obwody: 585 cm i 490 cm, wysokości 26–30 m). Znajdują się one bezpośrednio przy linii oddziałowej. Od strony południowej 68-letni drzewostan olszowy, od strony północnej 68-letni drzewostan dębowy (dąb czerwony – zalesienie porolne). Nieco dalej występuje grupa sześciu pomnikowych dębów szypułkowych (obwody 225–390 cm, wysokości 25–30 m) – oddziały 93a, 93c.

Uwagi: opisywana topola i dwie inne rosnące w tej samej kępie są pomnikami przyrody.

Najgrubsze topole białe na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	618	Łódź	Gostynin	Jeżewo	93c
2	590	Zielona Góra	Cybinka	Urad	93l
3	585	Łódź	Gostynin	Jeżewo	93c
4	575	Poznań	Oborniki	Objezierze	276f
5	540	Toruń	Jamy	Słup	236f
6	508	Piła	Krucz	Ciszkowo	43h
7	490	Łódź	Gostynin	Jeżewo	93c
8	470	Olsztyn	Ciechanów	Bardonki	485s
9	460	Szczecin	Trzciel	Bolków	26b
10	453	Szczecin	Mieszkowice	Siekierki	164h

(A.M.)

(A.M.)

Drzewo dorastające do 50 m wysokości i ponad 700 cm obwodu. W Djursö (Szwecja) rośnie jesion o obwodzie 982 cm [J. Pater, 2006. *Monumentale bomen in Europa*. Uitgeverij Lannoo nv, Tiel.]. Osiąga wiek do 400 lat. Pień w zwarciu wysoki i prosty. Korona najczęściej szeroka, ażurowa i owalna. Gałęzie grube, rzadko rozgałęzione, w młodości wzniesione, z wiekiem lekko zwisające.

Występowanie

Zachodnia, środkowa i południowa Europa oraz południowo-zachodnia Azja. W górach do 1800 m n.p.m. (Pireneje). W Polsce występuje na całym obszarze do wysokości 800 m n.p.m. Zajmuje siedliska żyzne i wilgotne. Na niżu w łąkach jesionowo-olszowych i wiązowo-jesionowych, na pogórzach w podgórskich łąkach jesionowych.

Najgrubszy jesion wyniosły

Lokalizacja

Jesion znajduje się w miejscowości Wetlina, przed budynkiem nadleśnictwa.

Sposób dotarcia: drzewo bardzo łatwe do odnalezienia. Rośnie w miejscowości Wetlina, bezpośrednio przy głównej drodze, na placu nadleśnictwa.

Województwo: podkarpackie

Powiat: leski

Gmina: Cisna

Najbliższa miejscowość: Wetlina

Regionalna Dyrekcja LP: Krosno

Nadleśnictwo: Wetlina

Leśnictwo: Stare Sioło

Oddział: 39cx

Adres:

Nadleśnictwo Wetlina

Wetlina 27

38-608 Wetlina

tel.: 013 468 46 19

e-mail: wetlina@krosno.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 22°16'32,5"E, 49°0'44,2"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **615 cm**

Wysokość: **31 m**

Opis drzewa: jesion wysoki i regularnie zbudowany. Pień ma prosty, rozgałęzia się dopiero na wysokości ok. 5 m. W partiach przyziemnych posiada otwór prowadzący do wnętrza drzewa. Korona dobrze rozwinięta, składa się z dwóch głównych konarów. Widoczne są zabliźnione ślady po przynajmniej dwóch innych dużych konarach.

Stan zdrowotny: drzewo zdrowe, w bardzo dobrej kondycji. Wewnątrz pnia pusta przestrzeń, z otworem zabezpieczonym siatką. Drzewo było poddawane zabiegom konserwatorskim.

Opis otoczenia: jesion rośnie przy samym ogrodzeniu, wzdłuż którego posadzony jest cisowy żywoplot. W pobliżu budynek nadleśnictwa i inne zabudowania. Za płotem przebiega droga publiczna.

Uwagi: pomnik przyrody.

Najgrubsze jesiony wyniosłe na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	615	Krosno	Wetlina	Stare Sioło	39cx
2	572	Zielona Góra	Wolsztyn	Kębłowo	61d
3	550	Olsztyn	Ciechanów	Gołoty	408h
4	530	Wrocław	Oława	Laskowice	183f
5	510	Olsztyn	Dobrocin	Buczyniec	42c
6	495	Olsztyn	Dobrocin	Wenecja	253b
7	482	Poznań	Włoszakowice	Papiernia	64n
8	474	Poznań	Konstantynowo	Będlewo	224j
9	470	Katowice	Kup	Zieleniec	129a
10	455	Krosno	Bircza	Kuźmina	225d

(A.W.)

(A.W.)

Drzewo dorastające do 40 m wysokości i ponad 450 cm obwodu. Osiąga wiek do ok. 350 lat. Pień ma prosty, lekko zbieżysty. Korona luźna, zmienna pod względem kształtu, w młodości stożkowata, później coraz bardziej zaokrąglona, szeroka i kopulasta, u drzew wyrosłych swobodnie – nisko osadzona, parasolowata.

Występowanie

Olbrzymi zasięg eurosyberyjski, rozciągający się szerokim pasem od Hiszpanii i Szkocji na zachodzie, po Morze Ochockie i Mongolię na wschodzie. W górach do 2700 m n.p.m. (na Kaukazie). W Polsce sosna pospolita nie występuje tylko na krańcach południowo-wschodnich (Bieszczady). Na niżu jest najbardziej rozpowszechnionym drzewem leśnym; rzadziej występuje na pogórzach Karpat i Sudeatów, a w górach bardzo rzadko (np. na reliktowych stanowiskach w reglu dolnym w Tatrach). Podstawowy gatunek lasotwórczy w borach suchych, świeżych, mieszanych i bagiennych.

Najgrubsza sosna zwyczajna

Lokalizacja

Sosna występuje na obrzeżu drzewostanu, przy łące, na prawym brzegu Odry.

Sposób dotarcia: z Sulechowa kierujemy się na południe do miejscowości Cigacie. Stamtąd wzdłuż Odry, jej prawym brzegiem, zgodnie z kierunkiem rzeki docieramy do oddziału 284, w którym rośnie sosna.

Województwo: lubuskie

Powiat: zielonogórski

Gmina: Sulechów

Najbliższa miejscowość: Górki Małe

Regionalna Dyrekcja LP: Zielona Góra

Nadleśnictwo: Sulechów

Leśnictwo: Nowy Świat

Oddział: 284k

Adres:

Nadleśnictwo Sulechów

ul. Bankowa 2

66-100 Sulechów

tel.: 068 385 23 74

e-mail: nadl.sulechow@zielonagora.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 15°38'2,5"E, 52°11'39,8"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **568 cm**

Wysokość: **27 m**

Opis drzewa: sosna posiada pięć pni oraz rozłożystą i silnie rozbudowaną koronę. Nierozgałęziony odziomek o długości ok. 2 m jest nieregularny, ma liczne wgłębienia i guzy. Na pniu widoczne są zablźniające się tylce po uschniętych konarach.

Stan zdrowotny: bardzo dobry, widoczne są jedynie pojedyncze suche konary.

Opis otoczenia: skraj lasu, teren zalewowy rzeki Odry.

Nazwa własna: „Rzepicha”

Uwagi: pomnik przyrody.

Najgrubsze sosny zwyczajne na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	568	Zielona Góra	Sulechów	Nowy Świat	284k
2	527	Zielona Góra	Sulechów	Klemensko	106c
3	475	Białystok	Pomorze	Giby	1100d
4	438	Szczecinek	Świerczyna	Wąsosz	44l
5	418	Szczecinek	Świerczyna	Wilczkowo	3b
6	410	Szczecinek	Świerczyna	Wilczkowo	2d
7	400	Warszawa	Płońsk	Nacpolsk	368h
8	398	Olsztyn	Młynary	Młynary	57b
9	385	Szczecinek	Białogard	Biała Góra	405d
10	385	Poznań	Oborniki	Niemiechkowo	879g

(M.K.)

(M.K.)

Drzewo dorastające do 30 m wysokości i 450 cm obwodu. Osiąga wiek do 300 lat, w Polsce do ok. 250 lat. Korona jest gęsta, wybitnie cienista, o zmiennym kształcie, najczęściej kulista lub kopolasta.

Występowanie

Prawie cała Europa (bez Wysp Brytyjskich, zachodniej i południowej Francji, północnych Niemiec, Hiszpanii poza Pirenejami, południowych Włoch oraz północnej części Półwyspu Skandynawskiego), Kaukaz, Krym i Azja Mniejsza, w górach do 1025 m n.p.m. W Polsce występuje na całym niżu oraz w górach do wysokości 1100 m n.p.m. Drzewo domieszkowe w żyznych lasach liściastych (grądy, buczyny, łągi), w borach mieszanych oraz w zboczowych lasach klonowo-lipowych.

Najgrubszy klon pospolity

Lokalizacja

Klon rośnie w parku należącym do kompleksu hotelowego Leśny Dwór, kilkadziesiąt metrów od jeziora Węgorzyno.

Sposób dotarcia: jadąc z Bytowa w kierunku Gdańska, w Sulęcynie skręcamy w lewo i kierujemy się do hotelu Leśny Dwór.

Województwo: pomorskie

Powiat: kartuski

Gmina: Sulęcyno

Najbliższa miejscowość: Sulęcyno

Regionalna Dyrekcja LP: Gdańsk

Nadleśnictwo: Lipusz

Leśnictwo: Sulęcyno

Oddział: 183r

Adres:

Nadleśnictwo Lipusz

ul. Brzozowa 2

83-424 Lipusz

tel.: 058 687 45 23

e-mail: lipusz@gdansk.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 17°53'32,2"E, 54°22'59,9"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **535 cm**

Wysokość: **26 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: drzewo rośnie na skarpie, która powstała wskutek usuwania ziemi, stąd trudno jest dokonać precyzyjnych pomiarów. Pomiar obwodu wykonano na wysokości 0,6 m.

Opis drzewa: pień rozdziela się na kilka odnóg. Jedna odchodzi na wysokości ok. 2,5 m, a kolejna metr wyżej i skierowana jest w przeciwną stronę. Korona jest gęsta i bardzo dobrze wykształcona, gdyż drzewo rośnie w pełnym słońcu.

Stan zdrowotny: drzewo jest w dobrej kondycji zdrowotnej, jednak z widocznymi objawami porażenia przez grzyby oraz usychającymi gałązkami w koronie.

Opis otoczenia: klon rośnie w sąsiedztwie ośrodka wypoczynkowego, a jego bezpośrednie otoczenie nie jest należycie zadbane. Od północno-zachodniej strony przylega duże jezioro, natomiast od wschodniej – zabudowania gospodarcze ośrodka oraz utworzona w 2006 r. stajnia dla koni.

Uwagi: w 2006 r. dzierżawca ośrodka wybudował stajnię dla koni w bezpośrednim sąsiedztwie drzewa. Przed 20 laty podczas remontu ośrodka w pobliżu drzewa wysypywano ziemię i inne odpady, wskutek czego część pnia została nieco przysypana. Na powstałej wówczas skarpie składowano niepotrzebne odpady (ziemię, gruz itp.). Obecnie teren został uporządkowany.

Najgrubsze klony pospolite na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	535	Gdańsk	Lipusz	Sulęcyno	183r
2	527	Szczecin	Bierzwnik	Wygon	62l
3	445	Olsztyn	Strzałowo	Jeziorko	9a
4	395	Zielona Góra	Sulechów	Mazów	55n
5	358	Piła	Lipka	Osowo	192Ai
6	345	Poznań	Antonin	Strugi	55h
7	345	Olsztyn	Lidzbark	Bryńsk	119h
8	340	Radom	Kozienice	Cztery Kopce	189i, j
9	334	Gdańsk	Wejherowo	Nanice	168c
10	325	Zielona Góra	Zielona Góra	Buchałów	824a

(MK)

(MK)

Duże drzewo (najwyższe wśród żywotników), dorastające do 60 (76) m wysokości i ponad 15 m obwodu. Pnie często mocno zbieżyste z silnie rozszerzoną nasadą. Korona początkowo wąsko stożkowata, później kolumnowa z gałęziami wzniesionymi ku górze i zwisającymi końcami gałązek. Przyziemne gałęzie mają zdolność do zakorzeniania się i wydawania naturalnych odkadów.

0 1 2 km

Występowanie

Zachodnia część Ameryki Północnej – pas szerokości 20–200 km nad Pacyfikiem, od południowej Alaski, przez Kolumbię Brytyjską i Albertę w Kanadzie, po Kalifornię i Montanę w USA, od poziomu morza do 2000 m n.p.m.

Uwagi

Gatunek introdukowany do Europy w XIX w. (Anglia), a do Polski prawdopodobnie przed 1833 (Niedźwiedz k. Krakowa). Próby uprawy żywotnika olbrzymiego w lasach środkowej Europy dały obiecujące wyniki (duże wymiary drzew i znaczna zasobność drzewostanów), uzasadniające jego zastosowanie na szerszą skalę, zwłaszcza że wśród rodzimych drzew nie ma gatunku o podobnych właściwościach drewna. Jest on dość często sadzony w parkach, na cmentarzach i w ogrodach (ponad 20 odmian ozdobnych).

Najgrubszy żywotnik olbrzymi

Lokalizacja

Żywotnik rośnie w ogrodzeniu osady Wilczy Dół.

Sposób dotarcia: z Drezdenka należy kierować się na Dobiegniew. Po dojechaniu do parkingu leśnego, znajdującego się po lewej stronie, trzeba skręcić w leśną drogę w prawo. Po 2,3 km skręcić ponownie w prawo, do osady leśnej.

Województwo: lubuskie
Powiat: strzelecko-drezdenecki
Gmina: Drezdenko
Najbliższa miejscowość: Klesno

Regionalna Dyrekcja LP: Szczecin
Nadleśnictwo: Smolarz
Leśnictwo: Dębogóra
Oddział: 228j

Adres:
 Nadleśnictwo Smolarz
 Kleśno
 66-530 Drezdenko
 tel.: 095 762 05 63
 e-mail: smolarz@szczecin.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 15°53'12,4"E, 52°58'12,3"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **525 cm**

Wysokość: **23 m**

Opis drzewa: na wysokości 1,7 m pień dzieli się na trzy odnogi, które od wewnątrz tworzą foremne gniazdo.

Stan zdrowotny: dwa z trzech wierzchołków drzewa są na samym szczycie uschnięte, ale ogólnie drzewo jest bardzo bogato ulistnione. Nie widać na nim oznak choroby.

Opis otoczenia: w ogrodzie, w bezpośrednim sąsiedztwie drzewa rosną jeszcze cztery mniejsze żywotniki.

Najgrubsze żywotniki olbrzymie na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	525	Szczecin	Smolarz	Dębogóra	228j
2	511	Olsztyn	Młynary	Klasztorna	92i
3	343	Olsztyn	Strzałowo	Lipowo	117m
4	310	Wrocław	Zdroje	Bobrowniki	142d
5	309	Olsztyn	Zaporowo	Kurowo	171f
6	290	Szczecin	Barlinek	Kinice	114h
7	279	Piła	Podanin	Młynary	285p
8	248	Szczecinek	Bobolice	Ruda	567a
9	246	Szczecin	Trzciel	Jasieniec	261f
10	205	Olsztyn	Strzałowo	Lipowo	116f

(A.W.)

(A.W.)

Drzewo dorastające do 50 m wysokości i 550 cm obwodu. Korona w młodości jest rzadka i wąskostożkowata, później bardziej gęsta, szersza, często kopulasta.

Występowanie

Wschodnia część Ameryki Północnej – od Nowej Funlandii w Kanadzie, po stany Manitoba, Minnesota na zachodzie USA oraz Georgia na południu; ponadto oderwane stanowiska w południowym Meksyku i Gwatemali. W górach do 1500 m n.p.m.

Uwagi

Gatunek sprowadzony po raz pierwszy do Anglii w 1705 r. przez lorda Weymoutha. Prawdopodobnie wcześniej introdukowany był do Francji. Do Polski introdukowany w 1798 r. (Chrzczelice). Najbardziej popularny u nas ozdobny gatunek sosny obcego pochodzenia. W lasach zajmuje największą powierzchnię spośród wszystkich obcych drzew iglastych, jednak ze względu na brak odporności na rdzę wejmutkowo-porczyzkową i dość słabą jakość techniczną pni nie ma dziś większego znaczenia gospodarczego.

Najgrubsza sosna wejmutka

Lokalizacja

Na terenie dawnego parku położonego na południe od miejscowości Pokój.

Sposób dotarcia: z miejscowości Pokój udajemy się drogą na południe, biegnącą wzdłuż parku. Sosna wejmutka rośnie w centralnej części parku, w oddziale 2211.

Województwo: opolskie

Powiat: namysłowski

Gmina: Pokój

Najbliższa miejscowość: Pokój

Regionalna Dyrekcja LP: Katowice

Nadleśnictwo: Kup

Leśnictwo: Winna Góra

Oddział: 2211

Adres:

Nadleśnictwo Kup

ul. 1 Maja 9

46-082 Kup

tel.: 077 469 52 12

e-mail: kup@katowice.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 17°51'12,8"E, 50°61'52,6"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **521 cm**

Wysokość: **33 m**

Opis drzewa: sosna ma potężny, nisko rozgałęziający się pień. Boczne konary przekształcają się w dodatkowe wierzchołki. Na pniu kora jest gruba i splekana, z licznymi wgłębieniami i guzami. W części odziomkowej pień jest silnie zgrubiony.

Stan zdrowotny: dobry, niektóre boczne gałęzie są uschnięte.

Opis otoczenia: wielogatunkowy drzewostan o charakterze parkowym z gęstym podrostem: klon, jarząb, dąb czerwony.

Uwagi: park, w którym rośnie sosna wejmutka, ma zostać przekazany gminie.

Najgrubsze sosny wejmutki na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	521	Katowice	Kup	Winna Góra	2211
2	480	Krosno	Lesko	Malinki	3b
3	418	Krosno	Lesko	Malinki	3b
4	370	Olsztyn	Górowo Iławieckie	Jagodowo	216a
5	370	Katowice	Kobiór	Kobiór	119j
6	362	Katowice	Kup	Winna Góra	221i
7	360	Krosno	Lesko	Malinki	3b
8	352	Katowice	Węgierska Górka	Kamesznica	255f
9	350	Olsztyn	Górowo Iławieckie	Borki	332Bg
10	340	Krosno	Lesko	Malinki	3b

(A.W.)

(A.W.)

Drzewo dorastające do 60 m wysokości i do ponad 700 cm obwodu. Osiąga wiek do ok. 600 lat. Pień prosty, mało zbieżysty, prawie walcowaty. Korona wąska, w młodości stożkowata, w starszym wieku walcowata, na szczycie spłaszczona, często z tzw. bocianim gniazdem.

Występowanie

Góry Środkowej i południowej Europy, od Pirenejów na zachodzie, po Starą Planinę w Bułgarii i Karpaty Południowe w Rumunii; do wysokości ok. 2000 m n.p.m. (Apeniny, góry Bułgarii). W Polsce gatunek górski z licznymi stanowiskami na nizinach. Osiąga u nas północną granicę zasięgu, która przebiega wzdłuż linii: Żary – Ostrów Wlkp. – Kalisz –

0 1 2 3 km

Łódź – Skierniewice – Rawa Mazowiecka – Opoczno – Radom – Lublin – Tomaszów Lubelski. Najwyższe stanowisko w Tatrach zlokalizowane jest na wysokości 1450 m n.p.m. W górach występuje najczęściej w lasach regla dolnego (dolnoregłowy bór jodłowo-świerkowy, las jodłowy, lasy bukowe i jaworowe). W Pasie Wyżyn Środkowych buduje drzewostan wyżynnego boru mieszanego oraz wchodzi w skład grądów, borów mieszanych sosnowo-dębowych i borów sosnowych. Najlepszy wzrost osiąga na głębokich glebach gliniastych, świeżych lub wilgotnych, o odrobinie kwaśnym lub zbliżonym do obojętnego. Jest wrażliwa na silne mrozy i zanieczyszczenia powietrza. Od przeszło dwustu lat obserwuje się zjawisko kurczenia się zasięgu jodły pospolitej w północnych rejonach jej rozmieszczenia, a w ciągu kilku ostatnich dziesięcioleci – często powtarzające się przypadki masowych schorzeń i obumierania drzewostanów tego gatunku. Obecnie jodła ta traktowana jest jako drzewo wymagające specjalnego postępowania hodowlanego, a w niektórych regionach, np. w Sudetach, podejmowane są próby jej restytucji.

Najgrubsza jodła pospolita

Lokalizacja

Jodła rośnie wewnątrz stuletniego drzewostanu bukowo-jodłowego na zboczu góry (oddział 78), przy trasie ścieżki przyrodniczej prowadzącej do tego drzewa.

Sposób dotarcia: z miejscowości Pszczeliny (na trasie Ustrzyki Dolne – Ustrzyki Górne) do jodły prowadzi ścieżka przyrodniczo-leśna „Jodła”. Drzewo znajdziemy przy przystanku nr 6.

Województwo: podkarpackie

Powiat: bieszczadzki

Gmina: Lutowiska

Najbliższa miejscowość: Stuposiany

Regionalna Dyrekcja LP: Krosno

Nadleśnictwo: Stuposiany

Leśnictwo: Prosciczne

Oddział: 78h

Adres:

Nadleśnictwo Stuposiany

Stuposiany 4

38-100 Lutowiska

tel.: 013 461 01 71

e-mail: stuposiany@krosno.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 22°33'7,9"E, 49°24'30,8"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **517 cm**

Wysokość: **40 m**

Opis drzewa: jodła ma prosty pień i regularną koronę.

Stan zdrowotny: bardzo dobry. Jedynie na wysokości ok. 4–5 m znajduje się duża dziupla, zabezpieczona deskami.

Opis otoczenia: wewnątrz drzewostanu bukowo-jodłowego, w którym rosną także inne stare jodły. Młode pokolenie drzewostanu stanowią głównie buki.

Najgrubsze jodły pospolite na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	517	Krosno	Stuposiany	Prosciczne	78h
2	415	Radom	Suchedniów	Odrawążek	75c
3	413	Krosno	Bircza	Turnica	176b
4	405	Katowice	Ustroń	Hołcyna	87i
5	400	Krosno	Wetlina	Smerek	106a
6	396	Kraków	Nawojowa	Łabowa	347h
7	395	Krosno	Baligród	Kalnica	205c
8	395	Katowice	Ujsoły	Cicha	200d
9	382	Wrocław	Śnieżka	Przełęcz	286a
10	380	Kraków	Nawojowa	Łabowa	347h

(A.M.)

(A.M.)

Drzewo dorastające do 25 m wysokości i 500 cm obwodu. Pień ma przeważnie krzywy, zwykle rozdzielający się na dwa lub trzy grube konary. Korona zmienna, nieregularna, luźna, u starszych drzew często parasolowata.

Występowanie

Dwa ośrodki zasięgowie w USA. Pierwszy obejmuje Apalache (do 1100 m n.p.m.) i rejony przyległe, drugi znajduje się na terenie stanów: Oklahoma, Arkansas i Missouri. Ponadto oderwane stanowiska w stanach: Indiana, Illinois, Kentucky, Alabama i Georgia. Warunki wilgotnego klimatu umiarkowanego. Szeroki zakres wymagań glebowych, jednak optimum wzrostu na glebach żyznych, głębokich i przepuszczalnych o odczynie zasadowym.

Uwagi

Gatunek sprowadzony do Europy w 1601 r. – do Francji przez Jana Robina, ogrodnika króla francuskiego Henryka IV, do Polski w 1806 r. (Warszawa). Powszechnie uprawiany w parkach, ogrodach oraz na terenach miejskich i w zadrzewieniach wiejskich. Dobrze znosi suszę, zanieczyszczenia powietrza i zasolenie gleby. Używany często do zalesiania nieużytków i utrwalaenia zboczy narażonych na erozję. Dawniej sadzony w lasach ze względu na szybki przyrost i cenne drewno, jednak najczęściej bez pielęgnacji wytwarza pnie o słabej jakości technicznej.

Najgrubsza robinia akacjowa

Lokalizacja

Drzewo rośnie na skraju kompleksu leśnego, na południowy zachód od Łęgowa, w pobliżu nieużytkowanych torów kolejowych Sulechów – Zbąszynek.

Sposób dotarcia: ze stacji kolejowej w Łęgowie kierujemy się wzdłuż torów w stronę Sulechowa. Za wsią odbijamy w lewo i idziemy drogą polną w stronę lasu. Droga prowadzi do oddziału 74, w którym rośnie robinia.

Województwo: lubuskie

Powiat: zielonogórski

Gmina: Sulechów

Najbliższa miejscowość: Łęgowo

Regionalna Dyrekcja LP: Zielona Góra

Nadleśnictwo: Sulechów

Leśnictwo: Klemsko

Oddział: 74a

Adres:

Nadleśnictwo Sulechów

ul. Bankowa 2

66-100 Sulechów

tel.: 068 385 23 74

e-mail: nadl.sulechow@zielonagora.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 15°33'32,8"E, 52°4'4,0"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **507 cm**

Wysokość: **20 m**

Opis drzewa: pień pojedynczy, rozwidlający się dopiero na wysokości 4 m. Korona rozłożysta, nieregularna, ze względu na złamane niektóre gałęzie.

Stan zdrowotny: dosyć dobry, niektóre gałęzie uschnięte, ale drzewo obficie owocuje.

Opis otoczenia: drzewo rośnie na skraju poletka łowieckiego, w 40-letnim drzewostanie złożonym z sosny, brzozy i robinii.

Najgrubsze robinie na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	507	Zielona Góra	Sulechów	Klemsko	74a
2	485	Zielona Góra	Sulechów	Klemsko	77h
3	465	Toruń	Jamy	Łunawy	166a
4	436	Piła	Podanin	Kłotyldzin	152c
5	373	Zielona Góra	Sulechów	Klemensko	77h
6	340	Wrocław	Wołów	Wrzosy	157a
7	323	Wrocław	Wołów	Wińsko	177a
8	312	Radom	Włoszczowa	Motyczno	165a
9	306	Wrocław	Wołów	Wińsko	186a
10	305	Wrocław	Wołów	Wrzosy	157a

(M.K.)

(M.C.)

Drzewo dorastające do 45 m wysokości i 550 cm obwodu. W Val d'Ultimo (Włochy) rośnie modrzew o obwodzie 815 cm (2005 r.). Osiąga wiek do ok. 500 lat, w Polsce najstarsze zbadane drzewo ma 215 lat. Korona jest luźna i stosunkowo wąska (w porównaniu z innymi gatunkami modrzewi), z poziomo rozpostartymi konarami i zwisającymi gałązkami. Korowina: gruba, brązowo-czerwona, podłużnie, głęboko splekana, na powierzchni tuszcząca się cienkimi blaszkami.

0 1 2 3 km

Występowanie

Zachodnia i środkowa Europa – Alpy i Tatry, głównie w reglu górnym i w rejonie górnej granicy lasu, na wysokości 350–2900 m n.p.m. W Alpach typowy modrzew europejski jest ważnym składnikiem wysokogórskich borów limbowo-modrzewiowych. Nieliczne stanowiska naturalne tego podgatunku w Polsce znajdują się tylko na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego. W innych rejonach jest on często uprawianym drzewem leśnym.

Najgrubszy modrzew europejski

Lokalizacja

Drzewo rośnie w sąsiedztwie miasta Rumia, 2,5 km na południe, przy leśniczówce Zbychowo.

Sposób dotarcia: od ul. Leśnej w Rumii należy kierować się w stronę leśniczówki Zbychowo. Drzewo rośnie obok budynku leśniczówki, ok. 2,5 km od miasta.

Województwo: pomorskie

Powiat: wejherowski

Gmina: Rumia

Najbliższa miejscowość: Rumia

Regionalna Dyrekcja LP: Gdańsk

Nadleśnictwo: Gdańsk

Leśnictwo: Zbychowo

Oddział: 45I

Adres:

Nadleśnictwo Gdańsk

ul. Morska 200

81-006 Gdynia

tel.: 058 667 42 50

e-mail: gdansk@gdansk.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 18°20'39,2"E, 54°39'25,3"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **492 cm**

Wysokość: **24 m**

Opis drzewa: pojedynczy, regularny, silnie zbieżysty pień. Korona regularnie wykształcona.

Stan zdrowotny: drzewo zdrowe, bez objawów chorobowych.

Opis otoczenia: modrzew rośnie na skraju dużej śródleśnej polany.

Uwagi: pomnik przyrody.

Najgrubsze modrzewie europejskie na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	492	Gdańsk	Gdańsk	Zbychowo	45e
2	417	Piła	Podanin	Młynary	285p
3	396	Toruń	Gołub Dobrzyń	Wronie	274a
4	383	Olsztyn	Dobrocin	Nowy Dwór	175m
5	358	Radom	Zagnańsk	Gózd	66c
6	350	Radom	Suchedniów	Kaczka	41f
7	345	Szczecinek	Bobolice	Łanki	394b
8	345	Olsztyn	Srokowo	Jezioro	99i
9	335	Olsztyn	Stare Jabłonki	Barduń	210a
10	326	Kraków	Brzesko	Okocim	52f

(MK)

(MK)

Drzewo dorastające do 35 (40) m wysokości i 400 cm obwodu. W Dundonnell (Anglia) rośnie olsza o obwodzie 534 cm [J. Owen (red.), 2003. *Champion Trees of Britain & Ireland. The Tree Register.* Whittet Books Ltd.]. Osiąga wiek do ok. 200 lat. Pień ma prosty, przypominający strzałę gatunków iglastych. Korona niezbyt gęsta, przeważnie stożkowata lub wąskojajowata. Gałęzie w młodości wzniesione, z wiekiem przyjmujące położenie horyzontalne.

Występowanie

Prawie cała Europa (bez najbardziej północnych rejonów Półwyspu Skandynawskiego) oraz zachodnia Azja i północna Afryka, w górach do 1800 m n.p.m. W Polsce gatunek pospolity na niżu, osiągający granicę pionowego rozmieszczenia na wysokości 500–550 m n.p.m., tylko sporadycznie wyżej. Jako gatunek lasotwórczy olsza czarna występuje najczęściej na siedliskach lekko zabagnionych, głównie w łągach jesionowo-olszowych oraz na siedliskach bagiennych – w olszach. Znosi stagnowanie wody i okresowe zalewy dzięki zdolności do wytwarzania korzeni przybyszowych u nasady pnia.

Najgrubsza olsza czarna

Lokalizacja

Drzewo rośnie w dawnym parku, który jest obecnie zaniedbany. Park przylega do pałacu w Wąsoszu.

Sposób dotarcia: ze Złocieńca kierujemy się w stronę Czaplinka. Dojeżdżając po ok. 4 km do kompleksu leśnego, skręcamy w prawo na Bobrowo, by po 2 km nowo wybudowaną drogą dojechać do Wąsosza. Tutaj kierujemy się w prawo, wjeżdżając do ośrodka wypoczynkowego, znajdującego się w pałacyku na niewielkim wzgórzu. Olsza rośnie za ośrodkiem, w parku przy jego północnej granicy z polem (niedaleko cieką wodnego).

Województwo: zachodniopomorskie

Powiat: drawski

Gmina: Złocieniec

Najbliższa miejscowość: Wąsosz

Regionalna Dyrekcja LP: Szczecinek

Nadleśnictwo: Świerczyna

Leśnictwo: Wąsosz

Oddział: 73d

Adres:

Nadleśnictwo Świerczyna

ul. Świerczyna 1a

78-531 Świerczyna

tel.: 094 361 86 22

e-mail: swierczyna@szczecinek.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 16°6'26,3"E, 53°44'49,7"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **482 cm**

Wysokość: **27 m**

Opis drzewa: pień olszy na wysokości ok. 2 m dzieli się na cztery odnogi. Są one podobnej wielkości i kierują się pionowo w górę. Korona drzewa jest gęsta.

Stan zdrowotny: drzewo jest zdrowe, bez widocznych objawów chorobowych.

Opis otoczenia: niegdyś teren ten był podtopiony, obecnie podłoże jest suche. W drzewostanie dominują jesiony, które niestety ostatnio chorują. W sąsiedztwie olszy rosną: świerk, dąb, klon oraz olsza czarna, w podszycie bez czarny i czeremcha.

Uwagi: mimo dużych rozmiarów drzewo nie jest pomnikiem przyrody.

Najgrubsze olsze czarne na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	482	Szczecinek	Świerczyna	Wąsosz	73d
2	450	Szczecin	Trzciel	Czarny Bocian	106b
3	445	Poznań	Oborniki	Oborniki	855b
4	435	Szczecin	Międzyzród	Gorzyń	577c
5	312	Toruń	Kowal	Kurowo	213b
6	310	Radom	Kozienice	Przejazd	85f
7	310	Poznań	Oborniki	Kiszewko	503a
8	300	Szczecin	Rokita	Imno	241m
9	295	Radom	Kozienice	Januszno	119r
10	290	Wrocław	Wolów	Dębno	189g

(K.B.)

(K.B.)

Gatunek wielopostaciowy, dzielony zwykle na dwie odmiany geograficzne: *P. m. var. menziesii* – odmiana typowa (nominatywna) i *P. m. var. glauca* (Mayr) Franco – odmiana sina. Odmiana typowa to jedno z najwyższych drzew, dorastające do 90 (117) m wysokości, w Polsce do ok. 45 m. Obwód najgrubszych pni wynosi ponad 7 m. W Olympic National Park (USA) rośnie daglezja o obwodzie 15,23 m [R.van Pelt, 2001. *Forest Giants of The Pacific Coast*. University of Washington Press.]. W ojczyźnie osiąga wiek do 1300 lat. Pień jest prosty, korona regularnie wykształcona, stożkowata, o szerokiej podstawie i wydłużonym, ostro zakończonym wierzchołku.

Występowanie

Odmiana typowa naturalnie występuje w USA i Kanadzie, zajmując szeroki pas przybrzeżny nad Pacyfikiem, od Kolumbii Brytyjskiej po Kalifornię, od poziomu morza do 1800 m n.p.m. Najważniejsze drzewo leśne zachodniej części Ameryki Północnej. Odmiana sina jest drzewem górskim występującym w głębi lądu, od Alberty i Kolumbii Brytyjskiej w Kanadzie i Montany w USA do Meksyku, na wysokości 600–3000 m n.p.m.

Uwagi

Gatunek sprowadzony do Europy w 1827 r. (Anglia), do Polski ok. 1830 r. (Niedźwiedz k. Krakowa). W odmianie typowej jest jednym z najszybciej rosnących drzew iglastych na terenie środkowej Europy, zwłaszcza w rejonach o wilgotnym i łagodnym klimacie morskim. W leśnictwie uważany obecnie za najcenniejsze drzewo obcego pochodzenia, które ze względu na wysoką produktywność i wartościowe drewno zalecane jest do uprawy niemal w całej Polsce, z wyjątkiem obszarów północno-wschodnich, znajdujących się pod wpływem klimatu kontynen-

talnego. Najlepiej rośnie na glebach świeżych, żyznych, przepuszczalnych, umiarkowanie kwaśnych, gliniastych i piaszczysto-gliniastych. Odmiana siana, mimo że bardziej znosi niedostatek wilgotności i mrozy, nie nadaje się do lasów, głównie z powodu znacznie wolniejszego wzrostu. Jest natomiast bardziej dekoracyjna i cenniejsza dla terenów zielonych.

Najgrubsza dagleżja zielona

Lokalizacja

Drzewo rośnie 300 m od leśniczówki Kamionka, bezpośrednio przy drodze.

Sposób dotarcia: jadąc z Koszalina w stronę Słupska, należy za miejscowością Sianów skręcić w lewo w stronę wsi Karnieszewice, następnie we wsi ponownie skręcić w lewo w kierunku miejscowości Wierciszewo. Po przejechaniu obok arboretum Nadleśnictwa Karnieszewice trzeba udać się w stronę leśniczówki Kamionka, mijając przejazd kolejowy. Grupa pomnikowych dagleżji rośnie przy drodze żużlowej prowadzącej z leśniczówki do drogi asfaltowej ze Skibna do Wierciszewa.

Województwo: zachodniopomorskie

Powiat: Koszalin

Gmina: Sianów

Najbliższa miejscowość: Wierciszewo

Regionalna Dyrekcja LP: Szczecinek

Nadleśnictwo: Karnieszewice

Leśnictwo: Kamionka

Oddział: 29h

Adres:

Nadleśnictwo Karnieszewice

Trawica 8

76-004 Sianów

tel.: 094 318 52 28

e-mail: karnieszewice@szczecinek.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 16°22'6,0"E, 54°15'53,5"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **470 cm**

Wysokość: **48 m**

Opis drzewa: dagleżja rozwidła się na wysokości 3 m. Korona jest gęsta, pokrój drzewa nieznacznie zdeformowany. Jej wiek szacowany jest na ok. 170 lat.

Stan zdrowotny: drzewo jest w bardzo dobrym stanie zdrowotnym.

Opis otoczenia: przy drodze rośnie jeszcze kilka dagleżji o znacznych wymiarach. Drzewo rośnie na skraju drzewostanu bukowego z domieszką brzozy, grabu i świerka.

Uwagi: pomnik przyrody.

Najgrubsze dagleże zielone na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	470	Szczecinek	Karnieszewice	Kamionka	29h
2	410	Poznań	Łopuchówko	Wojnowo	164h
3	380	Wrocław	Śnieżka	Bukowa	208g
4	370	Gdańsk	Elbląg	Przebrno	176l
5	360	Szczecin	Międzyzdroje	Warnowo	62f
6	340	Wrocław	Jugów	Słupiec	45g
7	340	Olsztyn	Młynary	Klasztorna	112a
8	340	Wrocław	Oborniki Śląskie	Kraniec	350g
9	335	Szczecin	Barlinek	Karsko	328f
10	330	Szczecin	Dębno	Reczyce	107d

(A.W.)

(A.W.)

Drzewo dorastające do 30 m wysokości i ponad 2 m obwodu. Korona jest luźna, lekka, często kulista lub nieregularna. Pień prosty, równy, na znacznej długości z wyraźnie zaznaczoną osią.

0 1 2 3 km

Występowanie

Najszerzy zasięg wśród topól, obejmujący całą Europę, północną część Afryki oraz zachodnią, środkową i północno-wschodnią Azję, po Daleki Wschód, Mandżurię i północną Koreę. Na południu zasięgu gatunek górski (do 2100 m n.p.m. w Alpach), na północy przekracza koło podbiegunowe i sięga granicy lasu oraz tundry. Występuje w bardzo różnych warunkach klimatycznych i glebowych. W północnej części zasięgu europejskiego ważne drzewo lasotwórcze, u nas z reguły domieszka w borach mieszanych sosnowo-dębowych oraz w ubogich dąbrowach. Roślina pionierska, często pojawiająca się na porębach, pożarzyskach i nieużytkach polnych i przemysłowych.

Najgrubsza topola osika

Lokalizacja

Osika rośnie wewnątrz niewielkiego, kilkuhektarowego kompleksu leśnego (oddział 48), położonego na wschód od miejscowości Jastrew.

Sposób dotarcia: z miejscowości Jastrew kierujemy się wąską asfaltową drogą na południe, do miejsca, w którym dochodzi ona do drogi poprzecznej. Skręcamy w prawo i docieramy do skraju lasu. Osika rośnie w pobliżu wschodniej krawędzi oddziału 48b i nie jest widoczna z drogi.

Województwo: małopolskie

Powiat: brzeski

Gmina: Dębno

Najbliższa miejscowość: Jastrew

Regionalna Dyrekcja LP: Kraków

Nadleśnictwo: Brzesko

Leśnictwo: Okocim

Oddział: 48b

Adres:

Nadleśnictwo Brzesko

Łany 6

32-700 Bochnia

tel.: 014 611 31 65

e-mail: brzesko@krakow.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 20°32'29,9"E, 49°54'3,1"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **461 cm**

Wysokość: **35 m**

Opis drzewa: osika charakteryzuje się prostym, gonnym, nierozgałęzionym do wysokości 9 m pniem. Korona regularna, silnie ulistniona.

Stan zdrowotny: bardzo dobry. Pień ma jedynie bardzo drobne uszkodzenia kory, korona dobrze rozwinięta, bez suchych konarów.

Opis otoczenia: drzewo rośnie we wnętrzu drzewostanu jesionowo-jodłowego w wieku 45 lat, z gęstym podrostem takich gatunków, jak: jodła, dąb, buk, czeremcha, bez czarny, osika. W pobliżu znajduje się kilka innych okazałych osik.

Najgrubsze topole osiki na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	461	Kraków	Brzesko	Okocim	48b
2	410	Kraków	Brzesko	Jodłówka	6a
3	377	Białystok	Białowieża	Podcerkiew	579Ab
4	365	Szczecinek	Bobolice	Kurowo	248y
5	362	Wrocław	Oława	Laskowice	192a
6	360	Olsztyn	Ilawa	Gardyny	67J
7	355	Szczecinek	Bobolice	Kurowo	248y
8	330	Kraków	Brzesko	Jodłówka	6a
9	320	Kraków	Brzesko	Kopaliny	47d
10	320	Katowice	Prudnik	Opawice	92c

(A.W.)

(A.W.)

Drzewo dorastające do 30 m wysokości. Posiada szeroką, często kopulastą koronę. Pień na wolnej przestrzeni jest niski, często krzywy, nisko rozgałęziony i z grubymi konarami, a w zwartym drzewostanie – prosty i wysoko ugałęziony.

Występowanie

Zwarty zasięg obejmuje środkową i południową Europę. Stanowiska rozproszone w południowo-zachodniej i środkowej Azji oraz w północno-zachodniej Afryce. W Polsce na całym obszarze, w górach do 900 m n.p.m. Głównie siedliska aluwii nadrzecznych w strefie corocznych zalewów. Lasy i zarośla łęgowe (łęgi – wierzbowy i topolowy, wikliny nadrzeczne). Gatunek często sadzony przy drogach, wśród pól, łąk oraz pastwisk, podobnie jak wierzba biała *S. alba*.

Najgrubsza wierzba krucha

Lokalizacja

Drzewo występuje na obrzeżu wąskiego pasa olsu, nad południowym brzegiem Jeziora Rybojadzkiego, w pobliżu miejsca, gdzie z jeziora wypływa rzeka Obra.

Sposób dotarcia: z Trzcienia udajemy się do miejscowości Rybojady, skąd idziemy drogą leśną prowadzącą na północ, w kierunku Jeziora Rybojadzkiego. Docieramy do oddziału 26, w którym przy samym brzegu jeziora, w wąskim pasie olsów rośnie wierzba.

Województwo: lubuskie

Powiat: międzyrzecki

Gmina: Trzciel

Najbliższa miejscowość: Rybojady

Regionalna Dyrekcja LP: Szczecin

Nadleśnictwo: Trzciel

Leśnictwo: Bolków

Oddział: 26b

Adres:

Nadleśnictwo Trzciel
ul. Świerczewskiego 18

66-530 Trzciel

tel.: 095 742 86 11

e-mail: trzciel@szczecin.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 15°51'13,7"E, 52°28'51,9"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **460 cm**

Wysokość: **22 m**

Opis drzewa: wierzba bardzo silnie pochylona w kierunku południowo-zachodnim, jednym konarem opiera się o podłoże. Korona regularna, prawidłowo rozwinięta. Widoczny jest odłamany, duży konar.

Stan zdrowotny: dobry. Korona cała ulistniona, drzewo ma liczne usychające gałęzie.

Opis otoczenia: drzewo rośnie na skraju drzewostanu złożonego głównie z olsy czarnej w wieku 70–80 lat. Miejscami występują tam wiązy i klony oraz osiki w wieku 130 lat. W podszycie występują: jesion, bez czarny i kruszyna. Od strony południowo-zachodniej do drzewa przylega łąka.

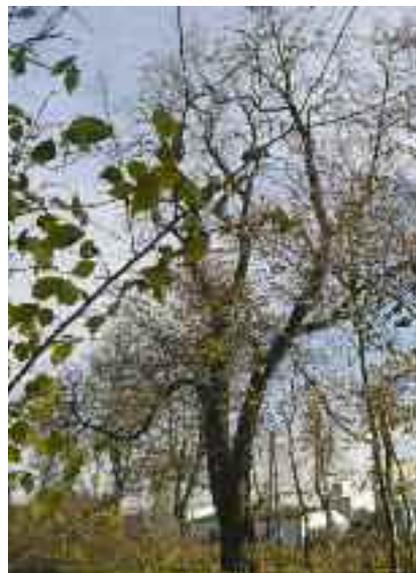
Najgrubsze wierzby kruche na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	460	Szczecin	Trzciel	Bolków	26b
2	420	Szczecin	Nowogard	Radosław	127l
3	400	Warszawa	Płońsk	Nacpolsk	369h
4	360	Wrocław	Oborniki Śląskie	Jary	454g
5	350	Krosno	Dukla	Odrzykoń	130h
6	303	Kraków	Brzesko	Brzeźnica	16g
7	255	Poznań	Oborniki	Kiszewko	600f
8	154	Poznań	Oborniki	Niemieczkowo	866c

(d)

(d1)

Drzewo dorastające do 30 m wysokości i 600 cm obwodu. W Hurstbourne Priory (Anglia) rośnie kasztanowiec o obwodzie 690 cm [J. Owen (red.) 2003. *Champion Trees of Britain & Ireland. The Tree Register*. Whittet Books Ltd.]. Koronę ma najczęściej kopolastą lub szeroko walcową; u starych drzew wyraźnie zagęszczona ku peryferiom.

Występowanie

Południowe Bałkany – północna Grecja, południowa Albania i Bułgaria, w górach na wysokości 1000–1200 m n.p.m.

Uwagi

Gatunek uprawiany w Europie od 1576 r., a w Polsce od końca XVII w. (jedno z pierwszych drzew obcego pochodzenia, jakie sprowadzono do naszego kraju). Powszechnie znane i często sadzone drzewo ozdobne, doskonale przystosowane do warunków klimatycznych Polski. Do lasów wprowadzane sporadycznie, zwykle dla owoców stanowiących uzupełnienie pokarmu dla zwierzyny płowej. Łatwo dziczeje i jest u nas trwale zdomowione. W ostatnich latach duże szkody u kasztanowców powoduje niewielki motyl szrotówek kasztanowcowiaczek (*Cameraria ohridella*).

Najgrubszy kasztanowiec pospolity

Lokalizacja

Kasztanowiec rośnie na północ od Elbląga, przy drodze do Tolkmicka, w dawnym parku przy pętli autobusowej w Krasnym Lesie.

Sposób dotarcia: z Elbląga kierujemy się w stronę Tolkmicka do Krasnego Lasu.

Województwo: warmińsko-mazurskie

Powiat: grodzki – Elbląg

Gmina: Miasto Elbląg

Najbliższa miejscowość: Elbląg

Regionalna Dyrekcja LP: Gdańsk

Nadleśnictwo: Elbląg

Leśnictwo: Dąbrowa

Oddział: 293 m

Adres:

Nadleśnictwo Elbląg

ul. Marymoncka 5

82-300 Elbląg

tel.: 055 230 85 31

e-mail: elblag@gdansk.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 19°26'57,3"E, 54°13'20,1"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **436 cm**

Wysokość: **31 m**

Opis drzewa: pień jest nieznacznie pochylony, nieregularny. Na wysokości ok. 4 m rozwidła się na dwie grube odnogi. Jedna z odnóg dzieli się później na kolejne dwie części. Korona niezbyt gęsta.

Stan zdrowotny: drzewo jest osłabione w następstwie chorób i uszkodzeń, lecz nie widać jeszcze procesu redukcji korony. W dziupli, powstałej po wypadnięciu konara, widoczny jest postępujący proces murszenia pnia. Kasztanowiec jest niszczony przez szrotówka kasztanowcowiaczka.

Opis otoczenia: kasztanowiec rośnie w dawnym parku o bogatym składzie gatunkowym. Występują tam m.in.: buk, lipa, jesion, daglezią, świerk i żywotnik.

Uwagi: drzewo kwalifikuje się do przeprowadzenia konserwacji.

Najgrubsze kasztanowce na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	436	Gdańsk	Elbląg	Jagodno	293m
2	413	Poznań	Oborniki	Nowołoskoniec	812f
3	410	Zielona Góra	Sulechów	Stary Dwór	237g
4	400	Gdańsk	Elbląg	Jagodno	281c
5	365	Szczecinek	Świerczyna	Wąsosz	93h
6	354	Poznań	Pniewy	Lubosz	44a
7	350	Katowice	Namysłów	Ziemielowice	152a
8	349	Wrocław	Oborniki Śląskie	Jary	455a
9	340	Olsztyn	Górowo Iławieckie	Orsy	95Aa
10	320	Białystok	Rudka	Siemiony	337bx

(MK)

Drzewo osiągnące do 50 (60) m wysokości i ponad 4 m obwodu. W Asby (Szwecja) rośnie świerk o obwodzie 480 cm [P. Österman, 2001. *Svenska Jätteträd och deras mytologiska historia*. Artbooks.]. Osiąga wiek do ok. 400 (500) lat. Strzałę ma prostą, koronę regularną, stożkową, z odstającymi lub zwieszającymi się gałęziami. Cechy ugałęzienia oraz pokroju zmienne, zwłaszcza w górach i na stanowiskach położonych przy górnej granicy lasu.

Występowanie

Góry środkowej i południowo-wschodniej Europy, niziny nadbałtyckie i Skandynawia. W Alpach do 2400 m n.p.m. Na terenie Polski przebiega północno-wschodnia granica zasięgu. Obszar bezświerkowy obejmuje Pomorze Zachodnie i niemal całą Wielkopolskę. Optimum występowania świerk znajduje w górach oraz w północno-wschodniej części kraju. Jest ważnym drzewem budującym lite drzewostany świerczyn górskich i nizinnych oraz wchodzącym w skład wielu innych zbiorowisk. Wysokogórskie bory świerkowe osiągają tzw. górną granicę lasu (najwyżej w Tatrach do 1650 m n.p.m.). Gatunek bardzo zmienny (ponad 140 odmian uprawnych).

Najgrubszy świerk pospolity

Lokalizacja

Drzewo rośnie w bezpośrednim sąsiedztwie Kowar w dzielnicy Wojków, przylega do miasta od strony północnej.

Sposób dotarcia: z Kowar należy ul. Świerkową dojść do końca, a następnie niewielką dróżką kierować się do Gruszkowa. Drzewo rośnie w pobliżu domu p. Więckowskiego, przy samej ścieżce.

Województwo: dolnośląskie

Powiat: jeleniogórski

Gmina: Kowary

Najbliższa miejscowość: Kowary-Wojków

Regionalna Dyrekcja LP: Wrocław

Nadleśnictwo: Śnieżka

Leśnictwo: Gruszków

Oddział: 184x

Adres:

Nadleśnictwo Śnieżka

ul. Poczтовая 13

58-530 Kowary

tel.: 075 718 22 12

e-mail: biuro.sniezka@wroclaw.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 15°51'49,8"E, 50°48'47,3"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **412 cm**

Wysokość: **30 m**

Opis drzewa: drzewo o pojedynczym, prostym i silnie ugałęzionym pniu, co świadczy o tym, że w młodości nie rośło w zwarciu. Korona gęsta, stożkowata.

Stan zdrowotny: drzewo o dobrej kondycji zdrowotnej, ze śladami uszkodzeń spowodowanych przez wbicie w pierń metalowych klamr.

Opis otoczenia: świerk rośnie po południowej stronie stoku o dużym spadku. Od strony południowej przylega do niego łąka, dzięki czemu drzewo ma swobodny dostęp do światła.

Uwagi: pomnik przyrody.

Najgrubsze świerki pospolite na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	412	Wrocław	Śnieżka	Gruszków	184x
2	393	Białystok	Białowieża	Krzyże	449Bb
3	380	Szczecinek	Świerczyna	Wąsosz	69d
4	378	Gdańsk	Gdańsk	Gołębiewo	25a
5	360	Białystok	Browsk	Nowosady	119Dg
6	360	Szczecin	Nowogard	Węgorza	191l
7	360	Poznań	Oborniki	Długibród	423k
8	355	Katowice	Ujszoły	Racza	231a
9	350	Szczecin	Goleniów	Krępsko	719c
10	348	Katowice	Węgierska Górka	Kamesznica	255f

(A.M.)

Drzewo dorastające do 30 m wysokości i 450 cm obwodu. Osiąga wiek do ok. 200 lat. Pień u drzew rosnących na wolnej przestrzeni jest krótki, silnie zbieżysty, zwykle u nasady wyraźnie rozszerzony; u drzew rosnących w zwarcu jest regularniej wykształcony i przynajmniej do połowy oczyszczony z gałęzi bocznych. Korona gęsta, zazwyczaj kulista lub owalna, gałęzie stosunkowo cienkie, liczne i wzniesione ku górze.

Występowanie

Środkowa, zachodnia i południowa Europa (bez Półwyspu Iberyjskiego) oraz niewielkie obszary Kaukazu, północnej Turcji i północnego Iranu. W górach Europy do 1300 m n.p.m. (Alpy). W Polsce na całym niżu oraz na pogórzu, zwykle do 600 m n.p.m. Najwyżej położone stanowisko na wysokości 900 m n.p.m. (Bieszczady). Siedliska żyznych lasów liściastych. Gatunek charakterystyczny dla lasów dębowo-grabowych.

Najgrubszy grab zwyczajny

Lokalizacja

Drzewo znajduje się na skraju lasu w pobliżu Jankowic Rudzkich (oddział 232), w odległości ok. 10 m od drogi wojewódzkiej nr 919.

Sposób dotarcia: z Rud kierujemy się w stronę Raciborza. Za Rudami pokonujemy leśny, prosty odcinek drogi o długości 1,5 km. Grab jest widoczny po lewej stronie, tuż przy śródleśnej łące, przed łukiem drogi poprzedzającym zabudowania Jankowic Rudzkich.

Województwo: śląskie

Powiat: raciborski

Gmina: Kuźnia Raciborska

Najbliższa miejscowość: Jankowice Rudzkie

Regionalna Dyrekcja LP: Katowice

Nadleśnictwo: Rudy Raciborskie

Leśnictwo: Krasiejów

Oddział: 232i

Adres:

Nadleśnictwo Rudy Raciborskie

ul. Rogera 1

47-430 Rudy Raciborskie

tel.: 032 410 30 29

e-mail: rudy@katowice.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 18°24'10,8"E, 50°10'39,4"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **402 cm**

Wysokość: **24 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 0,9 m.

Opis drzewa: pień stosunkowo krótki, rozgałęziony na wysokości 2–3 m na cztery grube, lirowato wygięte konary. Powierzchnia pnia nieregularna, pokryta bruzdami, fałdami i naroślami. Korona rozłożysta, zbudowana z wielu grubych konarów.

Stan zdrowotny: bardzo dobry. Korona jest w pełni ulistniona, silnie rozbudowana, pień bez oznak uszkodzeń.

Opis otoczenia: drzewo rośnie w 80-letnim drzewostanie sosnowym z domieszką brzozy i świerka, znajduje się kilkanaście metrów od skraju lasu.

Uwagi: pomnik przyrody.

Najgrubsze graby zwyczajne na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	402	Katowice	Rudy Raciborskie	Krasiejów	232i
2	398	Olsztyn	Dobrocin	Tomlak	179Aa
3	390	Zielona Góra	Cybinka	Sądów	110b
4	357	Katowice	Namysłów	Ziemielowice	165f
5	342	Szczecin	Smolarz	Ługi	153c
6	330	Wrocław	Wołów	Prawików	339l
7	317	Wrocław	Wołów	Wińsko	164g
8	295	Olsztyn	Górowo Iławieckie	Orsy	95Aa
9	290	Krosno	Bircza	Brzuska	15c
10	280	Olsztyn	Górowo Iławieckie	Stabławki	147a

(MK)

(MK)

Drzewo dorastające do 20 m wysokości i ok. 300 cm obwodu. Osiąga wiek do ok. 200 lat. Korona zmienna, stożkowata, kulista lub kopulasta, na wolnej przestrzeni zwykle szeroka, gęsta i nisko osadzona. Konary nieliczne, ustawione pod kątem ostrym w stosunku do osi pnia, na końcach esowato wygięte.

Występowanie

Zasięg trudny do ustalenia, gdyż grusze od dawna są powszechnie sadzone, łatwo się krzyżują i często dziczeją z uprawy. Przyjmuje się, że pierwotny obszar występowania gruszy pospolitej obejmował zachodnią, środkową i południową Europę oraz Azję Mniejszą, Krym i Kaukaz. W Polsce gatunek częsty na całym niżu, rzadszy w górach. Występuje dziś przede wszystkim w zbiorowiskach zaroślowych, zwykle przy brzegach lasów oraz wśród pól i łąk. W lasach spotykany najczęściej w grądach, świetlistych dąbrowach i łąkach wiązowo-jesionowych.

0 1 2 3 km

Uwagi

Podobnym gatunkiem jest grusza domowa *Pyrus communis* L. Zalicza się do niego liczne grusze uprawne, które powstały w wyniku długotrwałego procesu udomowienia tych roślin. Są to mieszańce gruszy pospolitej i kilku innych gatunków pochodzących m.in. z południowo-wschodniej Azji. Do najważniejszych cech pozwalających na odróżnienie gruszy domowej od gruszy dzikiej należą: grube i czerwone gałązki, często bez cierni, liście jajowate do eliptycznych, owoce duże (ponad 3 cm długości), kształtu gruszkowatego, zwykle zabarwione czerwono i osadzone na cieńszych i krótszych szypułkach.

Najgrubsza grusza pospolita

Lokalizacja

Drzewo rośnie 50 m od jeziora Brzeźno, przy wschodnim brzegu, sąsiaduje z 30-letnim drzewostanem sosnowym. Teren przylegający do gruszy został uporządkowany przez wycięcie zbędnych drzew.

Sposób dotarcia: jadąc z Murowanej Gośliny w kierunku na Wągrowiec, mijamy Łopuchowo i dojeżdżamy do Sławy. Tutaj, minąwszy znajdującą się po prawej stronie stację kolejową, po ok. 200 m skręcamy w lewo, wjeżdżając w betonową drogę. Po przejechaniu dalszych 750 m, na górcie należy skręcić w lewo, by po kolejnych 300 m dotrzeć do gruszy, rosnącej 50 m od jeziora.

Województwo: wielkopolskie

Powiat: wągrowiecki

Gmina: Skoki

Najbliższa miejscowość: Sława

Regionalna Dyrekcja LP: Poznań

Nadleśnictwo: Łopuchówko

Leśnictwo: Brzeźno

Oddział: 28o

Adres:

Nadleśnictwo Łopuchówko

62-095 Murowana Goślina

tel.: 061 812 20 11

e-mail: lopuchowko@poznan.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 17°4'46,6"E, 52°31'57,5"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **385 cm**

Wysokość: **17,5 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 0,6 m.

Opis drzewa: pokrój gruszy jest typowy dla gatunku. Pień pionowy, rozwidlający się na wysokości ok. 7 m. Korona gęsta, dobrze wykształcona.

Stan zdrowotny: drzewo jest w dobrej kondycji zdrowotnej, jednak na pniu widoczne są liczne owocniki grzybów, co świadczy, że stan zdrowotny gruszy pogarsza się. Drzewo kwitnie i owocuje.

Opis otoczenia: sąsiadujący z gruszą drzewostan sosnowy został założony ponad 30 lat temu na grunach porolnych. Od południowo-zachodniej strony drzewo ma bardzo dobre warunki świetlne. Warunki wodne są również dobre, gdyż grusza rośnie ok. 4 m ponad lustrem wody w jeziorze.

Najgrubsze grusze pospolite na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	385	Poznań	Łopuchówko	Brzeźno	28o
2	323	Poznań	Oborniki	Niemieczkowo	862i
3	307	Poznań	Oborniki	Niemieczkowo	862i
4	270	Poznań	Turek	Wrząca	79c
5	262	Poznań	Sieraków	Stary Młyn	109j
6	250	Poznań	Oborniki	Objezierze	261a
7	245	Poznań	Oborniki	Objezierze	268d
8	236	Katowice	Brynek	Potępa	84b
9	230	Szczecin	Barlinek	Śródborów	106b
10	221	Poznań	Sieraków	Śródka	109h

(A.Z.)

(A.W.)

Drzewo dorastające do 30 m wysokości i ponad 300 cm obwodu. Osiąga wiek do ok. 120 lat. Pień prosty, korona luźna, zwykle jajowata (u drzew wyrosłych w zwarczu – parasolowata), konary ustawione pod kątem ostrym.

0 1 2 3 km

Występowanie

Prawie cała Europa, bez obszarów północnych, z centrum rozmieszczenia w rejonach centralnych i południowo-wschodnich, południowo-zachodnia Azja i północno-wschodnia Afryka. W górach do 2000 m n.p.m. (Alpy). Na terenie Polski północno-wschodnia granica zasięgu wzdłuż linii: Zielona Góra – Głogów – Ostrów Wielkopolski – Częstochowa – Skarżysko Kamienna – Dęblin – Chełm. Największe skupienia stanowisk: Wyżyna Lubelska, Roztocze, Wyżyna Małopolska, Pogórze Karpackie, Beskidy, Bieszczady i Sudety. Gatunek domieszkowy w lasach dębowo-grabowych, częsty w niższych partiach gór (regiel dolny i pogórze).

Najgrubsza czereśnia ptasia

Lokalizacja

Lasy Beskidu Niskiego. Wewnątrz drzewostanu, na stoku, kilkanaście metrów poniżej grzbietu góry Polana, położonej pomiędzy miejscowościami Myscowa, Łysa Góra i Iwla.

Sposób dotarcia: we wsi Głojście mijamy ostatnie zabudowania i udajemy się w stronę wsi Łysa Góra. Odbijamy polną drogą w stronę Doliny Śmierci, następnie lasem przechodzimy przy Ziębinej Łące w kierunku szczytu Polana (Myscowska Góra). Dochodzimy do czerwonego szlaku turystycznego, po przejściu nim ok. 50 m schodzimy zarastającą drogą leśną w stronę Kluczowego Potoku.

Województwo: podkarpackie

Powiat: jasielski

Gmina: Krempna

Najbliższa miejscowość: Myscowa

Regionalna Dyrekcja LP: Krosno

Nadleśnictwo: Dukla

Leśnictwo: Żmigród

Oddział: 166a

Adres:

Nadleśnictwo Dukla

ul. Bieszczadzka 2

38-400 Krosno

tel.: 013 433 00 06

e-mail: dukla@krosno.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 21°34'31,0"E, 49°32'82,6"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **356 cm**

Wysokość: **22 m**

Opis drzewa: drzewo posiada trzy pnie, zrosnięte na wysokości ok. 2,5 m w formie „bukietu”. Wszystkie mają podobną średnicę. Wyraźnie widoczny silny skręt włókien. Pojawiają się pęknięcia biegnące wzdłuż nich od miejsca zrostu poszczególnych pni. Korona żywotna, dobrze rozwinięta. Czereśnia obficie kwitnie i owocuje.

Stan zdrowotny: ogólnie dobry, ale pęknięcia w najbliższych latach mogą spowodować rozerwanie pnia. Przy szyi korzeniowej martwica ze zgnilizną szerokości ok. 40 cm.

Opis otoczenia: stok północno-zachodni o nachyleniu 15°, z rzadka pocięty płytkimi wyschniętymi jarami, ok. 300 m w dół stoku splywa potok. Drzewostan porolny, w składzie gatunkowym dominują jawor i buk, pojedynczo występują jesiony, jodły i wiązy. Liczne luki porośnięte jeżyną. W podszycie miejscami leszczyna kilkumetrowej wysokości.

Uwagi: drzewo przed ostatnią wojną rosło na pastwisku (jako wolno stojące), gdzie Rusini z Myscowej wypasali bydło. W przyszczytowej części góry Polana od strony południowej i zachodniej rośnie wiele okazałych czereśni, grusz, jabłoni, wzdłuż dawnych, dziś zarastających dróg, w zdziczałych sadach, które po wojnie wchłonął las. Wiele młodszych okazów zostało rozsianych przez ptaki. Jest to zapewne jeden z kompleksów leśnych Polski o najwyższym udziale drzew owocowych. Liczne są tu także drzewiaste okazy jarzębu pospolitego i głógów.

Najgrubsze czereśnie ptasie na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	356	Krosno	Dukla	Żmigród	166a
2	350	Szczecinek	Świerczyna	Wąsosz	93n
3	340	Szczecin	Barlinek	Kinice	27a
4	310	Krosno	Dukla	Żmigród	166a
5	294	Krosno	Dukla	Żmigród	166a
6	270	Poznań	Karczma Borowa	Drzeczkowo	26c
7	254	Krosno	Bircza	Leszczawa	180c
8	248	Kraków	Brzesko	Brzeźnica	11b
9	240	Toruń	Miradz	Młyny	107d
10	225	Olsztyn	Strzałowo	Jeziorko	7f

(K.B.)

(M.K.)

Jabłonie to drzewa dorastające do 15 (20) m wysokości i 200 cm obwodu. W Durham (Anglia) rośnie jabłoń o obwodzie 355 cm [J. Owen (red.), 2003. *Champion Trees of Britain & Ireland. The Tree Register*. Whittet Books Ltd.]. Osiągają wiek do ok. 150 lat. Korona zmienna, często kształtu kopulastego, szeroka i gęsta. Konary nieliczne, osadzone prawie pod kątem prostym, zwykle o znacznych krzywiznach i esowato zwisające.

0 1 2 3 km

Występowanie

Jabłonie występują prawie w całej Europie, z wyjątkiem północno-wschodniej Skandynawii, północnej Rosji i Portugalii. W Polsce na całym obszarze, w górach do ok. 900 m n.p.m. W lasach spotykane są dwa podobne gatunki: jabłoń domowa *Malus domestica* Borkh. i jabłoń dzika *Malus sylvestris* (L.) Mill. Nazwą „jabłoń domowa” określa się jabłonie uprawne pochodzenia mieszańcowego. Dziczejąca z uprawy, spotykana jest często w zbiorowiskach półnaturalnych. Jabłoń dzika występuje w lasach dębowo-grabowych, łęgach wiązowo-jesionowych, świetlistych dąbrowach oraz zbiorowiskach zarośli mezofilnych na obrzeżach lasów oraz wśród pól i łąk. Gatunek dość rzadki, a w niektórych regionach bardzo rzadki. Jabłonie domowe różnią się od jabłoni dzikich przede wszystkim bezbrzońnymi i owłosionymi pędami, większymi i kutnerowatymi liśćmi oraz większymi owocami osadzonymi na krótszych szypułkach.

Najgrubsza jabłoń domowa

Lokalizacja

Teren poligonu wojskowego Biedrusko.

Sposób dotarcia: dotarcie do drzewa jest możliwe, ale wymaga specjalnej przepustki oraz pomocy leśniczego leśnictwa Marianowo.

Województwo: wielkopolskie

Powiat: poznański

Gmina: Suchy Las

Najbliższa miejscowość: Biedrusko

Regionalna Dyrekcja LP: Poznań

Nadleśnictwo: Łopuchówko

Leśnictwo: Marianowo

Adres:

Nadleśnictwo Łopuchówko

62-095 Murowana Goślina

tel.: 061 812 20 11

e-mail: lopuchowko@poznan.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: teren niedostępny – poligon

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **325 cm**

Wysokość: **9 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 0,7 m.

Opis drzewa: jabłoni ma krótki, niespełna metrowy pień. Nisko osadzona korona jest rozłożysta i ma ok. 15 m rozpiętności. Tworzą je dwa żywe konary o obwodach przekraczających 2 m. Kolejny konar jest rozpołowiony. Drzewo owocuje.

Stan zdrowotny: drzewo z racji wieku (ma na pewno ponad 100 lat) jest osłabione, z widocznymi otwartymi ubytkami. Konary porasta mech, przy pniu widoczne są ślady bytności dzików (legowisko), a w koronie występuje jemiola. W jednej z dziupli szerszenie założyły gniazdo.

Opis otoczenia: jest to teren po byłej wsi Trzuskotowo, która została włączona do założonego w 1901 r. poligonu wojskowego. W sąsiedztwie rosną inne drzewa owocowe, tarniny, głogi i robinie.

Uwagi: według Antkowiaka i Czekalskiego (W. Antkowiak, M. Czekalski, 2006. *Najgrubsza jabłoni domowa w Polsce*. Szkółkarstwo 1: 50) opisana jabłoni domowa to odmiana „Cesarz Aleksander”.

Najgrubsze jabłonie na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	325	Poznań	Łopuchówko	Marianowo	–
2	278	Krosno	Wetlina	Stare Siolo	41b
3	222	Piła	Krzyż	Dębina	228b
4	220	Krosno	Bircza	Trójca	37y
5	215	Szczecin	Nowogard	Dobra	207i
6	200	Olsztyn	Dobrocin	Miłakowo	27h
7	190	Olsztyn	Lidzbark	Klonowo	239c
8	179	Poznań	Oborniki	Objezierze	262b
9	129	Poznań	Oborniki	Marylówka	531a
10	102	Białystok	Augustów	Studzieniczne	148h

(1)

(2)

Drzewo dorastające do ok. 25 m wysokości i 500 cm obwodu. Osiąga wiek do ok. 300 lat. Pień ma niski, na wolnej przestrzeni często krzywy. Konary liczne, ustawione pod kątem ostrym w stosunku do osi drzewa. Gałęzie sztywne, wyraźnie zagęszczone w peryferyjnych partiach korony.

Występowanie

Środkowa i południowa Europa oraz Kaukaz. W Polsce północno-wschodnia granica zasięgu przebiega wzdłuż dolin Wisły i Sanu. Domieszkowy gatunek w żyznych lasach liściastych (grądy, łęgi, buczyny), a także składnik zarośli krzewiastych, zwykle na silnie nasłonecznionych zboczach, np. dolin rzecznych.

Najgrubszy klon polny

Lokalizacja

Klon rośnie w kępie drzewostanu otoczonego łąkami, ok. 130 m od stawu rybnego, w sąsiedztwie niewielkiego cieku wodnego.

Sposób dotarcia: najdogodniejsze jest dojście z Ligoty Strupińskiej przez łąkę w kierunku północnym (w stronę Pawłoszewa).

Województwo: dolnośląskie

Powiat: wołowski

Gmina: Wińsko

Najbliższa miejscowość: Ligota Strupińska

Regionalna Dyrekcja LP: Wrocław

Nadleśnictwo: Wołów

Leśnictwo: Głębowice

Oddział: 84s

Adres:

Nadleśnictwo Wołów

ul. Leśna 37

56-100 Wołów

tel.: 071 380 93 61

e-mail: biuro.wolow@wroclaw.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 16°53'13,7"E, 51°28'19,3"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **307 cm**

Wysokość: **23 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 0,5 m.

Opis drzewa: pień nieregularny, nieznacznie pochylony, na wysokości 2,2 m rozdwa się. Korona gęsta, regularnie wykształcona, o pokroju typowym dla gatunku.

Stan zdrowotny: drzewo zdrowe, bez objawów chorobowych.

Najgrubsze klony polne na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	307	Wrocław	Wołów	Głębowice	84p
2	290	Wrocław	Wołów	Prawików	339b
3	280	Wrocław	Wołów	Głębowice	64h
4	267	Poznań	Oborniki	Niemieczkowo	870d
5	264	Toruń	Jamy	Chelmno	179b
6	255	Wrocław	Wołów	Prawików	339j
7	250	Wrocław	Wołów	Prawików	332g
8	250	Wrocław	Wołów	Prawików	339b
9	240	Wrocław	Wołów	Prawików	339b
10	240	Wrocław	Wołów	Prawików	338b

(YH)

(YH)

Drzewo dorastające do 30 m wysokości i ok. 300 cm obwodu pnia. W Parku Narodowym Norra Kvill w Szwecji rośnie brzoza brodawkowata o obwodzie 476 cm [P. Österman, 2001. *Svenska Jätteträd och deras mytologiska historia*. Artbooks.]. Osiąga wiek do ok. 150 (200) lat. Posiada koronę wąską, często jajowatą, o lekkiej budowie, przejrzystą. Pień prosty, zwykle regularnie wykształcony. Gałęzie rozmieszczone nieregularnie, osadzone pod kątem ostrym do osi drzewa.

0 1 2 3 km

Występowanie

Zasięg eurasyjski obejmujący niemal całą Europę (bez południowych rejonów Hiszpanii, Włoch i Grecji oraz północno-wschodnich obszarów Półwyspu Skandynawskiego), zachodnią i środkową Syberię, a także Kaukaz; w górach do 2176 m n.p.m. W Polsce najbardziej pospolity gatunek brzozy, naturalnie występujący przeważnie jako drzewo domieszkowe w borach (suchych i świeżych, rzadziej wilgotnych) oraz w ubogich zbiorowiskach lasów liściastych.

Najgrubsza brzoza brodawkowata

Lokalizacja

Brzoza rośnie przy dawnej drodze, na granicy 80-letniego drzewostanu i kilkunastoletniego młodnika, na północ od wsi Solno.

Sposób dotarcia: z Bartoszyca należy kierować się w stronę przejścia granicznego w Bezledach, do wsi Solno. Drzewo rośnie w odległości ok. 100 m od drogi polnej, biegnącej ze wsi Solno, na granicy wydziałów 193n i 193j.

Województwo: warmińsko-mazurskie

Powiat: bartoszycki

Gmina: Bartoszyce

Najbliższa miejscowość: Solno

Regionalna Dyrekcja LP: Olsztyn

Nadleśnictwo: Górowo Iławieckie

Leśnictwo: Mała Wola

Oddział: 193n

Adres:

Nadleśnictwo Górowo Iławieckie

ul. Sikorskiego 30

11-220 Górowo Iławieckie

tel.: 089 761 19 30

e-mail: gorowo@olsztyn.lasy.pl

Współrzędne geograficzne: 20°32'35,7"E, 54°10'18,1"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **295 cm**

Wysokość: **29 m**

Opis drzewa: drzewo o pojedynczym, pionowym pniu, który na wysokości ok. 5 m rozgałęzia się na trzy części. Pokrój drzewa jest zdeformowany.

Stan zdrowotny: dobry.

Opis otoczenia: brzoza rośnie przy nieistniejącej drodze, na granicy 80-letniego drzewostanu i 11-letniego młodnika świerkowego, założonego na gruncie porolnym. W otoczeniu drzewa najliczniej występuje dąb, w mniejszym udziale buk i lipa, a pojedynczo świerk i grab.

Uwagi: na pniu widoczne są ślady po gwoździach.

Najgrubsze brzozy brodawkowate na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	295	Olsztyn	Górowo Iławieckie	Mała Wola	193n
2	275	Toruń	Jamy	Krotoszyny	1h
3	270	Poznań	Pniewy	Klemensowo	50j
4	258	Olsztyn	Lidzbark	Bryńsk	118f
5	256	Piła	Lipka	Radawnica	222k
6	252	Białystok	Augustów	Klonowo	42a
7	250	Olsztyn	Górowo Iławieckie	Mała Wola	193n
8	250	Szczecin	Międzyzdroje	Karsibór	309f
9	248	Szczecin	Dobrzany	Dobrzany	327k
10	243	Białystok	Płaska	Królowa Woda	

(A.W.)

(A.W.)

Drzewo dorastające do 20 (23) m wysokości i ok. 100 cm obwodu. Pień mniej regularny niż u gatunku poprzedniego, niekiedy spłaszczony. Korona jajowata lub elipsoidalna, luźna. Gałęzie przeważnie wzniesione.

Występowanie

Zasięg podgatunku typowego (*A. i.* subsp. *incana*) rozdzielony jest na dwie części: północną – nizinną (Skandynawia, północne obszary Nizy Wschodnioeuropejskiego, zachodnia część Nizy Zachodnioeuropejskiego) i południową – górską (góry środkowej i południowej Europy oraz Kaukaz). Najwyższe stanowiska występują na Kaukazie, do 2000 m n.p.m. W Polsce gatunek górski (maks. do 1250 m n.p.m.) z rozproszonymi stanowiskami na nizinie, które w północno-wschodniej części kraju nawiązują do północnej (borealnej) części zasięgu. W górach występuje przeważnie wzdłuż potoków, na nizinie zwykle w dolinach rzek oraz na torfowiskach niskich. Jest drzewem lasotwórczym w nadrzecznej olszynie górskiej. Ma mniejsze wymagania pod względem wilgotności gleby niż olsza czarna i znosi tylko krótkookresowe zalewy.

Najgrubsza olsza szara

Lokalizacja

Na skraju niewielkiego kompleksu leśnego położonego na wschód od miejscowości Stolec. Olsza rośnie we wschodniej części oddziału 560, przy łące.

Sposób dotarcia: z miejscowości Złoczew udajemy się drogą asfaltową do Stolca. Tam po minięciu po prawej stronie zjazdu do leśniczówki skręcamy w lewo i docieramy do lasu. Mijamy krótki odcinek lasu i skręcamy w prawo. Poruszamy się polną drogą na granicy lasu i pola. Po ok. 200 m docieramy do dobrze widocznej olszy szarej.

Województwo: łódzkie

Powiat: sieradzki

Gmina: Złoczew

Najbliższa miejscowość: Stolec

Regionalna Dyrekcja LP: Łódź

Nadleśnictwo: Złoczew

Leśnictwo: Stolec

Oddział: 560d

Adres:

Nadleśnictwo Złoczew

ul. Parkowa 12

98-270 Złoczew

tel.: 043 820 22 05

e-mail: zloczew@lodz.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 18°32'7,4"E, 51°31'14,2"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **268 cm**

Wysokość: **27 m**

Opis drzewa: pojedynczy pień, lekko pochylony w stronę łąki. Na wysokości ok. 6 m gruby konar. Korona niesymetryczna, silnie rozbudowana od strony wschodniej, w górnej części przerzedzona.

Stan zdrowotny: dobry, ale drzewo ma usychający wierzchołek.

Opis otoczenia: olsza rośnie na skraju uprawy przy rowie. Na uprawie leśnej występują: olsza, dąb, jesion i jodła. Wokół drzewa gęste zarośla tworzą jeżyny, maliny i odrosła olszy oraz jesionu.

Najgrubsze olsze szare na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	268	Łódź	Złoczew	Stolec	560d
2	236	Kraków	Brzesko	Brzeźnica	1a
3	207	Katowice	Prudnik	Wilamowice	142b
4	198	Katowice	Prudnik	Biernatów	1c
5	184	Kraków	Brzesko	Żegocina	102c
6	150	Poznań	Oborniki	Objezierze	277c
7	141	Poznań	Oborniki	Wypalanki	540g
8	107	Szczecin	Trzciel	Nowy Świat	200h

(MK)

Krzew lub drzewo dorastające do 10 (15) m wysokości. Pień, podobnie jak u pozostałych gatunków krajowych z tego rodzaju, krótki, często nieregularny, podłużnie falisty. Korona nisko osadzona, zmiennego kształtu, zwykle zaokrąglona lub szerokojajowata, gałęzie liczne, gęste, wyprostowane i wzniesione.

Występowanie

Niemal cała Europa, bez środkowej i wschodniej Skandynawii, północna Afryka oraz Azja Mniejsza i zachodnia Azja. W Polsce na całym obszarze, w górach do ok. 1000 m n.p.m. Siedliska żyznych lasów liściastych. Świetliste dąbrowy i grądy oraz zarośla na brzegach lasów i wśród pól.

Najgrubszy głóg jednoszyjkowy

Lokalizacja

Drzewo rośnie na północny wschód od Leszna, na zachodnim skraju pasa zadrzewień wcinającego się w pola. Zadrzewienia te pokrywają dość strome zbocze.

Sposób dotarcia: dość trudny. Jadąc z Leszna na Osieczną, należy w Trzebanii skręcić w lewo w betonową drogę. Po kilkudziesięciu metrach trzeba skręcić w prawo, w trudno przejezdną drogę leśną. Kierujemy się nią na północ i po ok. 1 km docieramy do pól. Wzdłuż granicy polno-leśnej trzeba przejść jeszcze ok. 600 m, by po minięciu dwóch biegnących obok siebie linii energetycznych dojść do drzewa. Rośnie ono kilkanaście metrów od zachodniego brzegu pola.

Województwo: wielkopolskie

Powiat: leszczyński

Gmina: Osieczna

Najbliższa miejscowość: Trzebania

Regionalna Dyrekcja LP: Poznań

Nadleśnictwo: Karczma Borowa

Leśnictwo: Kąkolewo

Oddział: 90Af

Adres:

Nadleśnictwo Karczma Borowa

64-100 Leszno

tel.: 065 529 98 18

e-mail: karczmaborowa@poznan.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 16°35'5,9"E, 51°59'26,7"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **245 cm**

Wysokość: **9,5 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 0,68 m.

Opis drzewa: na wysokości 1,3 m pień dzieli się na sześć rozgałęzień.

Stan zdrowotny: drzewo osłabione z widocznymi obumierającymi gałązkami. Widoczne dziuple wykute przez dzięcioły.

Opis otoczenia: głóg rośnie w zadrzewieniu, które zostało przekazane Lasom Państwowym po likwidacji PGR. Występują tam różne gatunki drzew i krzewów, jak: dąb, klon, olsza, jesion, sosna, tarnina, bez czarny. W odległości ok. 100 m w kierunku południowym przebiega trasa dwóch linii energetycznych.

Najgrubsze głogi na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	245	Poznań	Karczma Borowa	Karczma Borowa	90Af
2	170	Szczecin	Barlinek	Kinice	23c
3	169	Poznań	Pniewy	Lubosz	44a
4	150	Poznań	Karczma Borowa	Karczma Borowa	90Af
5	140	Szczecin	Międzychód	Gorzyń	447b
6	120	Olsztyn	Lidzbark	Kostkowo	24i
7	110	Szczecin	Trzciel	Borowy Młyn	198j
8	110	Poznań	Oborniki	Oborniki	835g
9	110	Wrocław	Zdroje	Bobrowniki	146c
10	101	Poznań	Oborniki	Objezierze	300f

(MYK)

(MYK)

Drzewo dorastające do 25 m wysokości i 200 cm obwodu. Korona zwykle luźna, szeroko zaokrąglona, z rozpostartymi konarami.

Występowanie

Południowa, środkowa i zachodnia Europa, Azja Mniejsza, Iran, Kaukaz i północna Afryka. W Polsce północno-wschodnia granica zasięgu występowania gatunku. Największe skupienia stanowisk: rejon dolnej Wisły, Bory Tucholskie, okolice Trzcianki, Czarnkowa i Nakła, środkowa i południowo-wschodnia Wielkopolska, Dolny Śląsk. Siedliska żyznych lasów liściastych. Rzadki gatunek domieszkowy w łąkach. Podlega ochronie prawnej.

Najgrubszy jarząb brekinia

Lokalizacja

Drzewo rośnie wewnątrz kompleksu leśnego na zachód od Dusocina, w drzewostanie usytuowanym na krawędzi wysoczyzny morenowej, przy styku z Doliną Kwizdyńską.

Sposób dotarcia: dotarcie do drzewa jest trudne, dlatego najlepiej poprosić o pomoc leśniczego leśnictwa Dusocin, którego siedziba znajduje się we wsi. Do Dusocina dojeżdżamy z Grudziądza, kierując się na północ, w stronę Kwizdyzna.

Województwo: kujawsko-pomorskie

Powiat: grudziądzki

Gmina: Rogoźno

Najbliższa miejscowość: Dusocin

Regionalna Dyrekcja LP: Toruń

Nadleśnictwo: Jamy

Leśnictwo: Dusocin

Oddział: 107a

Adres:

Nadleśnictwo Jamy

Jamy 5

86-318 Rogoźno

tel.: 056 468 97 32

e-mail: jamy@torun.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 18°51'1,7"E, 53°37'10,0"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **226 cm**

Wysokość: **23 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 1,15 m.

Opis drzewa: na wysokości piersnicy drzewo dzieli się na dwie odnogi. Odnoga skierowana na wschód jest wyższa i posiada widoczne na wys. 7–10 m liczne otwory, wykłute na wylot przez dzięcioły. Odnoga przeciwna jest bardziej pochyla i skierowana ku zachodowi. Do wysokości ok. 6 m jest omszona. W niej znajduje się też mała dziupla dzięcioła. Wiek brekinii szacowany jest na ok. 180 lat

Stan zdrowotny: drzewo osłabione z powodu chorób. Widoczne są owocniki grzybów oraz dziury spowodowane przez dzięcioły. Ponieważ jednak jarząb ten ma nieskrępowany dostęp do światła, jego korona jest dość żywotna. Drzewo owocuje.

Opis otoczenia: brekinia rośnie w otoczeniu sosen i pojedynczych dębów w ponad 70-letnim drzewostanie. W 1994 r. na skutek silnych wiatrów uszkodzeniu uległy rosnące w pobliżu inne jarząby brekinie. W rezultacie spadło zadrzewienie drzewostanu i drzewo zostało bardziej odsłonięte.

Uwagi: pomnik przyrody od 1954 r.

Najgrubsze jarząby brekinia na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	226	Toruń	Jamy	Dusocin	107a
2	214	Poznań	Piaski	Dobrapomoc	328b
3	210	Piła	Kaczory	Zielonagóra	99a
4	194	Poznań	Krotoszyn	Starylas	3f
5	190	Toruń	Jamy	Orle	257f
6	188	Poznań	Piaski	Siedlec	287c
7	185	Piła	Kaczory	Zielonagóra	99a
8	180	Piła	Krucz	Goraj	8d
9	166	Katowice	Brynek	Górniki	77t
10	164	Poznań	Krotoszyn	Starylas	3f

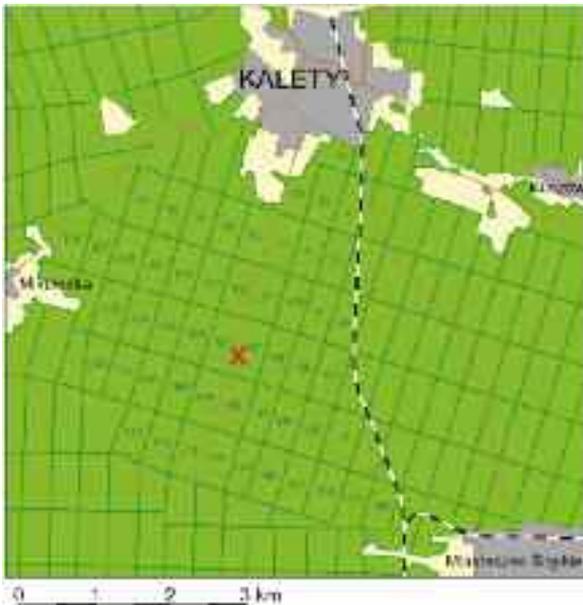

(A.W.)

(A.W.)

Drzewo dorastające do 20 m wysokości (w optymalnych warunkach, np. na Kaukazie, nawet do ok. 30 m) i obwodzie pnia do 1580 cm (w Anglii). Wiek do 3000 lat, w Polsce – do 1300 lat. Korona w młodości stożkowata, później nieregularna lub miotłasta, gęsta, często z wieloma wierzchołkami.

Występowanie

Prawie cała Europa (bez części wschodniej) oraz północna Afryka i Azja Mniejsza, po północny Iran i Kaukaz; do 2500 m n.p.m. w górach (Taurus). Gatunek klimatu morskiego, wrażliwy na susze i mrozy, cieniożny, występujący przeważnie na glebach żyznych, głębokich i wilgotnych, w lasach bukowych, grądach i łągach olszowo-jesionowych, rzadziej w borach sosnowych. W Polsce kilkadziesiąt stanowisk o charakterze wyspowym przy wschodniej granicy zasięgu; do wysokości 1380 m n.p.m. w Tatrach. Część stanowisk ma niewyjaśnioną genezę. Najliczniejsze naturalne stanowisko w naszym kraju znajduje się w Borach Tucholskich, w rezerwacie „Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego” w Wierchlesie (blisko 3 tys. cisów). Drzewo objęte ścisłą ochroną gatunkową i będące głównym przedmiotem ochrony w 33 rezerwach przyrody. Pierwszy akt prawny zakazujący wycięcia cisów został wydany przez Władysława Jagiełłę w 1423 r.

Najgrubszy cis pospolity

Lokalizacja

Cis rośnie w lesie, w mocno przerzedzonym drzewostanie sosnowo-świerkowym, wewnątrz ogrodzenia.

Sposób dotarcia: z miejscowości Jędrysek udajemy się drogą leśną w kierunku południowym do oddziału 127. Drzewo znajduje się wewnątrz ogrodzenia, ok. 30 m od drogi.

Województwo: śląskie

Powiat: tarnogórski

Gmina: Kalety

Najbliższa miejscowość: Jędrysek

Regionalna Dyrekcja LP: Katowice

Nadleśnictwo: Świerklaniec

Leśnictwo: Jędrysek

Oddział: 127b

Adres:

Nadleśnictwo Świerklaniec

ul. Oświęcimska 19

42-622 Świerklaniec

tel.: 032 284 48 68

e-mail: swierklaniec@katowice.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 18°50'6,6"E, 50°42'26,2"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **214 cm**

Wysokość: **16 m**

Opis drzewa: cis ma pojedynczy, prosty pień i regularną, dobrze rozwiniętą koronę. Najwyższy wierzchołek jest martwy, natomiast na wysokości ok. 6 m drzewo wykształciło dwa dodatkowe wierzchołki.

Stan zdrowotny: drzewo w dość dobrej kondycji zdrowotnej, jednak ma uschnięty wierzchołek i rozległą martwicę w dolnej części pnia.

Opis otoczenia: wokół rosną pojedyncze drzewa i niewielkie grupy sosen, świerków, jesionów, jaworów i brzoź, będące pozostałością 40-letniego drzewostanu. Liczne są także podsadzenia dębu, buka i jesionu w wieku ok. 10 lat.

Uwagi: cis przez wiele lat był pomnikiem przyrody, ale w 1994 r. przestał nim być, gdyż prawdopodobnie omyłkowo nie został wymieniony w rozporządzeniu wojewody częstochowskiego.

Najgrubsze cisy pospolite na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	214	Katowice	Świerklaniec	Jędrysek	127c
2	162	Szczecin	Bolewice	Kaliska	201h
3	160	Szczecin	Bolewice	Kaliska	201h
4	158	Szczecin	Rokita	Rokita	744f
5	155	Olsztyn	Górowo Iławieckie	Jagodowo	184c
6	138	Krosno	Dukla	Wola Komorska	125a
7	138	Olsztyn	Wichrowo	Gajnica	410g
8	131	Piła	Krucz	Goraj	26l
9	122	Toruń	Miradz	Kurzebiela	2d
10	117	Szczecin	Rokita	Rokita	744f

(MK)

(MK)

Drzewo dorastające do 15 m wysokości lub krzew o łatwo ukorzeniających się gałęziach. Korona zmienna, często stożkowata z przegiętym wierzchołkiem, gęsta. Gałęzie grube nieliczne, rozmieszczone nieregularnie, natomiast gałęzie cienkie liczne, zwisające.

Występowanie

Prawie cała Europa, bez południowej Wielkiej Brytanii, zachodniej Francji, Półwyspu Iberyjskiego oraz południowych Bałkanów i południowo-zachodniej Skandynawii. Poza Europą: północna Afryka oraz zachodnia i środkowa Azja. W Polsce na całym obszarze, w górach do wysokości 1150 m n.p.m. (Gorce). Żyzne i wilgotne siedliska lasów łęgowych oraz niskich grądów. Gatunek pospolity w łąkach wiązowo-jesionowych i jesionowo-olszowych, a także częsty w zbiorowiskach zaroślowych w dolinach rzek i strumieni oraz nad jeziorami.

Najgrubsza czeremcha zwyczajna

Lokalizacja

Drzewo rośnie w południowo-wschodniej części Puszczy Noteckiej, w zakolu Warty, nieopodal leśniczówki Daniele, na skraju drzewostanu, przy niewielkiej strudze.

Sposób dotarcia: z Obrzycka należy kierować się na wschód, w stronę Jaryszewa. Po dotarciu do Leśniczówki Daniele należy przy parkingu leśnym skręcić w prawo, by po przekroczeniu strugi skręcić w lewo. Kilkaset metrów dalej, po lewej stronie od pomnikowego dębu, przed niewielkim jeziorkiem rośnie czeremcha.

Województwo: wielkopolskie

Powiat: szamotulski

Gmina: Obrzycko

Najbliższa miejscowość: Brączewo

Regionalna Dyrekcja LP: Poznań

Nadleśnictwo: Oborniki

Leśnictwo: Daniele

Oddział: 1034r

Adres:

Nadleśnictwo Oborniki

ul. Gajowa 1

64-600 Oborniki

tel.: 061 297 13 02

e-mail: oborniki@poznan.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 16°37'6,5"E, 52°51'12,7"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **161 cm**

Wysokość: **17 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 0,6 m.

Opis drzewa: czeremcha jest dość mocno pochylona. Do wysokości 0,9 m jest zrosnięta, następnie rozwidla się na dwie odnogi. W dziupli pnia gnieździ się dzięcioł.

Stan zdrowotny: drzewo sprawia wrażenie osłabionego, ale ulistnienie korony jest dość obfite. Grubsza odnoga na wys. 11 m jest ułamana. Gałęzie skierowane ku dołowi.

Opis otoczenia: drzewo rośnie w dość silnym zwarciu, tuż przy okresowo wysychającym cieku wodnym i niewielkim oczku śródleśnym. W sąsiedztwie rosną okazałe dęby o obwodach przekraczających 5 m oraz czeremcha amerykańska o obwodzie 158 cm (pomiar na wys. 40 cm).

Najgrubsze czeremchy zwyczajne na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	161	Poznań	Oborniki	Daniele	1034r
2	158	Szczecinek	Łupawa	Flisów	189h
3	155	Warszawa	Płońsk	Kuchary	243a
4	154	Białystok	Pomorze	Wigrańce	1118n
5	115	Krosno	Dukla	Żmigród	174Ag
6	114	Białystok	Pomorze	Wigrańce	1118n
7	107	Poznań	Oborniki	Objezierze	277c
8	107	Szczecin	Trzciel	Nowy Świat	210c
9	94	Poznań	Oborniki	Słopianowo	1024a
10	91	Katowice	Prudnik	Wilamowice	142h

(M.K.)

(M.K.)

Krzew lub drzewo o bardzo zmiennym pokroju, dorastające do 15 (20) m wysokości i 200 cm obwodu. W St. Bromma (Szwecja) rośnie jałowiec o obwodzie 258 cm [P. Österman, 2001. *Svenska Jätteträd och deras mytologiska historia*. Artbooks.]. Formy krzewiaste są zwykle owalne lub stożkowate, a drzewa mają korony piramidalne, wąskokolumnowe, wrzecionowate, owalne lub o kształcie pośrednim. Gałęzie przeważnie są gęsto skupione i mocno wzniesione.

Występowanie

Szeroki zasięg obejmujący Europę, północną część Azji (po północne Chiny), Amerykę Północną i północną Afrykę. W Polsce gatunek pospolity na całym obszarze, głównie na glebach piaszczystych, w suchych i świeżych borach sosnowych. Czasami ważny gatunek pionierski inicjujący powrót lasu w procesie sukcesji wtórnej, np. na dawnych pastwiskach i nieużytkach porolnych.

Najgrubszy jałowiec pospolity

Lokalizacja

Drzewo rośnie wewnątrz kompleksu leśnego (oddział 47), na wschód od Zieleniewa, na południowej wystawie pochyłości biegnącej w stronę bagna.

Sposób dotarcia: drzewo rośnie w lesie i dlatego nie jest łatwo do niego dotrzeć. Jadąc z Bierzwnika w kierunku na Choszczno, skręcamy w prawo na Podlesie. Po ok. 1 km mijamy kąpielisko Kile-Mile i skręcamy w lewo w drogę leśną. 2 km dalej musimy skręcić w prawo, w leśną drogę oddziałową, by po ok. 500 m dotrzeć do granicy starodrzewu sosnowego i niecki bagiennej, gdzie rośnie widoczny z daleka jałowiec.

Województwo: zachodniopomorskie

Powiat: choszczański

Gmina: Bierzwinek

Najbliższa miejscowość: Podlesie (Zieleniewo)

Regionalna Dyrekcja LP: Szczecin

Nadleśnictwo: Bierzwinek

Leśnictwo: Sarnopol

Oddział: 47i

Adres:

Nadleśnictwo Bierzwinek

ul. Dworcowa 17

73-240 Bierzwinek

tel.: 095 768 00 58

e-mail: bierzwinek@szczecin.lasy.gov.pl

Współrzędne geograficzne: 15°33'12,6"E, 53°5'12,9"N

Charakterystyka

Wymiary

Obwód: **127 cm**

Wysokość: **9 m**

Uwagi dotyczące pomiarów: pomiar obwodu na wysokości 0,2 m.

Opis drzewa: na wysokości ok. 20 cm pień dzieli się na dwie odnogi. Kiedyś drzewo miało trzecią odnogę, która jednak uschła. Na wysokości 1,8 m jedna z odnóg dzieli się na dwie części.

Stan zdrowotny: drzewo ma zdrową koronę, jednak pień nosi ślady uszkodzeń.

Opis otoczenia: jałowiec rośnie na pochyłości, pomiędzy starodrzewem sosnowym a zagłębieniem bagiennym. W sąsiedztwie niegdyś rósł inny duży jałowiec, który jednak kilka lat temu przewrócił się.

Najgrubsze jałowce pospolite na terenie Lasów Państwowych

Lp.	Obwód [cm]	RDLP	Nadleśnictwo	Leśnictwo	Oddział
1	127	Szczecin	Bierzwinek	Sarnopol	47i
2	124	Szczecinek	Świerczyna	Mszarne	95b
3	101	Białystok	Płaska	Maleszówka	6j
4	98	Poznań	Przedborów	Dąbrowa	199b
5	97	Poznań	Włoszakowice	Mały Bór	113f
6	96	Piła	Wąlczy	Międzyrzecze	291g
7	90	Olsztyn	Strzałowo	Rańsk	150m
8	81	Katowice	Prudnik	Wilamowice	64r
9	70	Szczecin	Trzciel	Czarny Dwór	299b
10	66	Poznań	Oborniki	Sycyn	1117c

Indeks nadleśnictw

- Antonin 49, 71
Augustów 101, 105
Babki 49
Baligród 63, 77
Barlinek 59, 73, 85, 97, 99, 109
Białogard 69
Białowieża 87, 93
Bierzwnik 13, 49, 71, 117
Bircza 61, 67, 77, 95, 99, 101
Bobolice 57, 73, 81, 87
Bolewice 113
Browsk 93
Brynek 97, 111
Brzesko 14, 81, 87, 89, 99, 107
Ciechanów 53, 65, 67
Cybinka 55, 65, 95
Człopa 13, 51
Dębno 85
Dobrocin 67, 81, 95, 101
Dobrzany 10, 13, 53, 59, 105
Dukla 89, 99, 113, 115
Elbląg 49, 51, 85, 91
Gdańsk 13, 32, 81, 93
Goleniów 93
Golub Dobrzyń 81
Gostynin 65
Górowo Iławieckie 12
Górowo Iławieckie 57, 63, 75, 91, 95, 105, 113
Grodzic 55
Henryków 53, 55
Hawa 13, 87
Jamy 13, 53, 55, 65, 79, 103, 105, 111
Jarocin 59
Jugów 85
Kaczory 111
Karczmia Borowa 99, 109
Karnieszewice 85
Kędzierzyn 63
Kobiór 75
Konstantynowo 14, 61, 67
Kościan 49
Kowal 83
Kozienice 55, 71, 83
Krotoszyn 51, 111
Krucz 65, 111, 113
Krzyż 63, 101
Kup 67, 75
Kutno 55
Lądek Zdrój 51
Lesko 75
Lidzbark 71, 101, 105, 109
Lipinki 53, 57
Lipka 71, 105
Lipusz 71
Łopuchówko 13, 85, 97, 101
Łupawa 115
Mieszkowice 49, 65
Międzychód 14, 61, 83, 109
Międzyzdroje 53, 85, 105
Miradz 99, 113
Młynary 69, 73, 85
Namysłów 91, 95
Nawojowa 77
Nidzica 59
Nowa Sól 14, 15, 61
Nowogard 12, 89, 93, 101
Oborniki 13, 65, 69, 83, 85, 89, 91, 93, 97, 101, 103, 107, 109, 115, 117
Oborniki Śląskie 85, 89, 91
Oława 14, 67, 87
Ostrów Mazowiecka 61
Piaski 4, 57, 111
Płaska 105, 117
Płońsk 69, 89, 115
Pniewy 55, 57, 91, 105, 109
Podanin 51, 53, 73, 79, 81
Pomorze 69, 115
Prudnik 59, 87, 107, 115, 117
Przedborów 57, 117
Przytok 13, 25, 49
Rokita 57, 83, 113
Różańsko 14
Rudka 91
Rudy Raciborskie 13, 95
Rytel 51
Sieraków 97
Skierniewice 59, 76
Smolarz 59, 73, 95
Srokowo 61, 81
Stare Jabłonki 81
Strzałowo 51, 71, 73, 99, 117
Stuposiany 77
Suchedniów 13, 63, 77, 81
Sulechów 14, 53, 69, 71, 79, 91
Szczytno 14
Szprotawa 49
Śnieżka 77, 85, 93
Świdnica 63
Świerczyna 14, 57, 59, 69, 83, 91, 93, 99, 117
Świerklaniec 13, 113
Trzciel 51, 53, 61, 65, 73, 83, 89, 107, 109, 115, 117
Trzebież 61
Turawa 59
Turek 97
Ujsoły 63, 77, 93
Ustroń 77
Wałcz 51, 117
Wejherowo 71
Wetlina 14, 67, 77, 101
Węgierska Górka 75, 93
Wichrowo 113
Włoszakowice 67, 117
Włoszczowa 15, 79
Wolsztyn 49, 67
Wołów 51, 53, 61, 79, 83, 95, 103
Zagnańsk 81
Zaporowo 73
Zdroje 63, 73, 109
Zdrojowa Góra 55
Zielona Góra 71
Złoczew 107